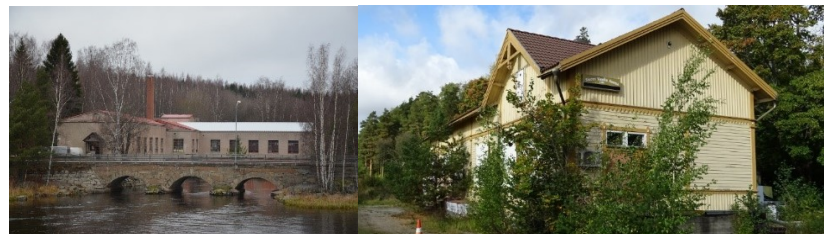

SIURON-KULJUN-LINNAVUOREN OSAYLEISKAAVA-ALUEEN KULT- TUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

Nokian kaupunki 2019

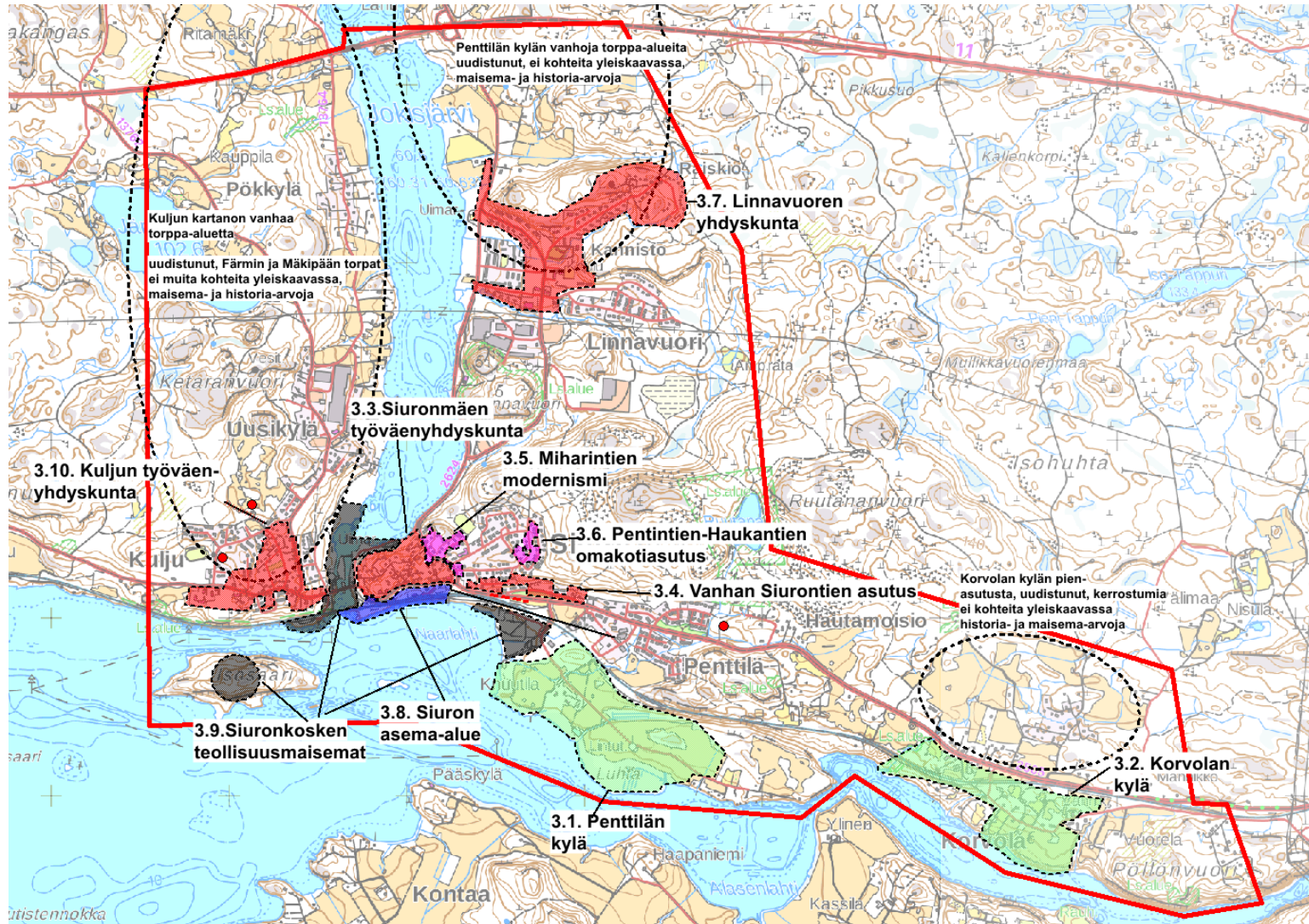
10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto.....	4	3.4	Vanhan Siurontien asutus	64
1.1	Johdanto	4	3.5	Miharintien modernismi, Siuron sotienjälkeinen liikeraitti.....	69
1.2	Aikaisemmat arvot	6	3.6	Pentintien-Haukantie asutus.....	73
1.3	Kulttuuriympäristöt, ominaispiirteet ja arvot.....	8	3.7	Linnavuoren tehdasyhdyskunta	75
2	Historia ja maiseman muutokset	9	3.8	Siuron asema-alue.....	93
2.1	Keskiajalta teollistumisen alkuun	9	3.9	Siuronkosken teollisuusmaisemat.....	100
2.2	Teollisuuden alku, Kuljun ja Siuron yhdyskunnat 1900-luvun vaihteessa	14	3.10	Kuljun yhdyskunta	113
2.3	Teollisuusyhdyskunnasta kunnaksi ja taajamaksi ..	15	4.	Yhteenveto	126
2.4	Siuronkosken maisema kartoilla.....	16	5.	Lähteet	133
3	Aluekokonaisuudet ja kohteet	22			
3.1	Penttilän kylä	24			
3.1.1	Penttilän kylä, Knuutila	25			
3.2	Korvolan kylämaisema	32			
3.3	Siuronmäen työväenasutus.....	39			
3.3.1	Kirkko ja Siurontien liikerakennukset	46			
3.3.2	Jukolanahteen asutus.....	51			
3.3.3	Oikotien-Karpintien-Vesitien asutus.....	53			
3.3.4	Lupantien asutus	57			

KAAVA-ALUE JA ALUEKOKONAISUUDET, KULTTUURIYMPÄRISTÖT

PUNAINEN VIIVA=
KAAVA-ALUE

PUNAINEN RASTERI =
HISTORIALLISET TEHDASYHDYSKUN-
NAT

VIOLETTI RASTERI = SOTIEN JÄLKEI-
NEN SIURO

VIHREÄ RASTERI = MAAKIRJAKYLÄT
JA MAATALOUDEN YMPÄRISTÖT

MUSTA RASTERI = SIURONKOSKEN
TEOLLISUUSALUEET

SININEN RASTERI = SIURON ASEMA-
ALUE

MUSTA KATKOVIIVA = KYLIEN
TORPPA JA PIENASUTUSALUEITA, EI
KOhteita YLEISKAAVASSA.

**PUNAISET PALLOT, ALUEKOKONAI-
SUUKSIEN ULKOPUOLELLA OLEVIA
ERILLISKOhteITA**

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

1 Johdanto

1.1 Johdanto

Nokian kaupunki tilasi Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:lta Siuron-Kuljun-Linnavuoren alueella toteutettavan osayleiskaavainventoinnin syksyllä 2018. Inventointityön suorittivat tutkijat, FM Kirsi Niukko ja FM Jari Heiskanen. Aikaisempi osayleiskaava on laadittu 1981, mutta sillä ei ole lainvoimaa. Alue on inventoitu edellisen kerran vuosituhannen vaihteessa laaditussa, koko Nokia koskevassa Nokian kulttuuriympäristöohjelmassa (Teivas, Tulonen 2001). Tämä työ täydentää, päivittää ja tarkentaa kulttuuriympäristöohjelman tietoja uuden osayleiskaavan pohjaksi.

Osayleiskaavan tavoitteita ovat aluevarausten päivittäminen, rantarakentamisen ohjaus ja varautuminen teollisuuden ja taajamarakenteen tuleviin tarpeisiin sekä mahdollinen leirintäalueen sijoittaminen.

Aineistot

Inventoinnin aineistoina hyödynnettiin ajantasaisten maastokuvien lisäksi historiallista kuva-aineistoa. Kuvia saatiin käyttöön asukkailta, Siuro-Seuralta sekä Resiina-lehden ylläpitämien rautatiehistorian harrastajien vaunut.org - sivuilleen lataamasta kuva-aineistoista. Myös Internet-sivuilla www.oloneuvos.fi löytyi edustavaa historiallista kuva-aineistoa erityisesti Linnavuoren alueesta.

Vanhaa kartta-aineistoa oli käytössä aina 1600-luvun pitäjänkarttoista, 1760-luvun isojakokartoista ja uudemmissa pitäjänkarttoista sekä alueiden lohkomiskartoista Maanmittauslaitoksen digitaalisesta arkistosta löytyviin 1900-luvun lopun vanhoihin painettuihin peruskarttoihin. Käytetty kartta-aineisto on pääosin löydettävissä Kansallisarkiston digitaaliarkistosta (KA).

Inventoinnin tukena käytettävää kirjallisuutta löytyi erityisesti Siuron ja Kuljun teollisuustajamien alueesta ja erityisesti Siuron puolen asutuksesta. Siuron puoleisen taajaman selvitystä tuki Turun yliopiston kansatieteen professorin Ilmari Talven johdolla vuonna 1968 suoritettu teollisuusperinteen inventointihanke, jonka aineistoista siurolainen kansatieteen opiskelija Marja-Liisa Vilppo (1977) laati proseminaariesitelmänsä *Nokian Siuronmäki, rakennukset ja asuminen*. Samassa hankkeessa J. Eenilä laati *luettelon Siuronmäen asukkaista ja rakennuksista* (1968). Eero Järventaustan (1988) kirjoittama *Laivurin lastuja* kertoo Siuron laivaliikenteen ohella alueen asutuksen kehityksestä ja elämästä Siurossa 1800-luvun lopulta lähtien. Kirjassa oli myös arvokasta kuva-aineistoa. Linnavuoresta Nokialla julkistetun, paikallisen historiantutkijan Marketta Kalmanlehdon julkaistun näyttelyesitteen *Tuokiokuvia Linnavuoresta* (2018) teksti oli suurena tukena Linnavuoren alueen historiaa selvitetessä. Siuron työväenyhdistyksestä kertova julkaisu *Siuron Työväenyhdistys 100 vuotta* (2004) avasi myös alueen historiaa.

Kiitokset myös Siuro-Seuran puheenjohtajalle Tuula Arposelle Knuutilan alueen esittelystä, arvokkaista tiedoista sekä aineistoista, joita saimme inventointihankkeen käyttöön. Linnavuoren

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

teollisuusalueen esittelystä ja tiedosta kiitämme Hannu Paavilaista ja Erno Lindroosia. Lisäksi kiitokset alueen asukkaille saamistamme tiedoista sekä avoimesta ja kiinnostuneesta suhtautumisesta alueen tutkimukseen.

Maastotyöt

Syksyllä 2018 toteutettu osayleiskaavainventointi käsitti 5 maastopäivää, jonka aikana alueen historiallisesti ja maisemallisesti merkittävää rakennuskantaa valokuvattiin. Kaava-alueesta rajattiin 10 laajempaa kulttuuriympäristöä, arvoaluetta, joiden sisälle muodostuu kulttuurihistoriallisia arvoja. Alueen huomattavimmat rakennetun ympäristön kulttuuriarvot keskittyvät vanhan maantien, nykyisen Siurontien-Kuljuntien varteen 1800-luvun lopulta lähtien muodostuneelle teollisuus- ja rautatieväestön asuinalueelle. Myös vanhan Siurontien linjauksen ja Ruutanankadun varteen muodostuu vanhaan yhdyskuntaan liittyvää asutusta. Nuorempia omakotialueita sijoittuu Miharintien itäpuolelle Pentintien ja Haukantien varteen. Lisäksi arvoalueita muodostui Korvolantien varteen vanhoille kylätonteille. Knuuttilan alue rantamaisemineen muodostaa laajan maisemallisen kartanoihin liittyvän kokonaisuuden, jolla on niin ikään huomattava kulttuurihistoriallinen arvo. Vastaava, osin laajempi ja talonpoikainen kylämaisema muodostuu Korvolan kylään. Kaava-alueen keskeisiä maisemia yhdistää vanha, pääosin uudistettu tielinja sekä rautatie asema-alueineen. Kaava-alueen pohjoispuolella sijaitseva Linnavuori muodostaa oman arvoalueensa, jolla on säilynyt Otto livari Meurmanin 1940-luvun lopulla laatimaan suunnitelmaan pohjautuva teollisuusyhdyskunta lähes alkuperäisenä. Arvoalueiden ulkopuolella on pääosin vanhojen

maaseutualueiden entisiä reuna-alueita, torppa-alueita, joihin nuorempi teollisuus- ja taajamarakentaminen tuonut jo oman hallitsevan elementtinsä. Yleiskaavassa esiintuvia arvoja ja ennen kaikkea ympäristöjä ei uudemmilta alueilta löytynyt. Yksittäisiä rakennuksia ja pienempiä ympäristöjä olisi Kuljun taajaman pohjoispuolella, joka on vanhaa ja hyvin laajaa Kuljun kartanon torppamaisemaa. Siellä nuoremmat rakennuskerrostumat mm. Purso Oy:n teollisuusalueet hallitsevat kuitenkin maisemaa. Myös Korvolan ja Penttilän kylän reuna-alueita leimaa vahva taajamarakentaminen.

Raportointi

Tiedot kirjattiin hanketta varten muokatulle lomakepohjalle, joka perustui vakiintuneisiin inventointikäytäntöihin. Kohteet muodostettiin historiallisista aluekokonaisuuksista. Aluerajausten sisään jää laajoja, yhtenäisiä alueita, kadunvarsinäkymiä sekä yksittäisiä kiinteistöjä ja rakennuksia, joiden ominaispiirteisiin kiinnittyy historiallisia, rakennushistoriallisia ja maisemallisia sekä taajamakuullisia arvoja. Laajimmilla alueilla Siuron teollisuusyhteisön ja Kuljun keskustan alueella tarkastelu suoritettiin kadunvarsittain. Yksittäisiä kiinteistöjä mainittiin, kun niillä oli erityistä rakennuskohdasta arvoa kuten Siuron kirkko, Lehtimäen majatalo, Kuljun koulu tai Färmin torpan pirtti. Alueiden ulkopuolelle sijoittuvia yksittäisiä hajakohteita ei muutamaa kohdetta lukuun ottamatta erikseen inventoitu eikä raportoitu. Alueiden ulkopuolella on kuitenkin yksittäisistä kiinteistöistä muodostuvia pistekohteita, joiden osalta tarkemman tarkkuustason inventointi olisi tärkeää niiden kulttuurihistoriallisten arvojen vuoksi.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Pääpaino oli kohteiden kulttuurihistoriallisten ominaispiirteiden ja säilyneisyyden määrittelyssä ja niistä laaditussa arvioinnissa. Alueiden kuvaus- ja historiaosuuksissa pyrittiin tiiviiseen ilmaisuun.

Alueen historiaa, maiseman käyttöä ja muutosta on esitelty kappaleessa 2. Aluekokonaisuudet ja niihin sisältyvät kiinteistökohteet sekä niiden ominaispiirteet, arvot ja suositukset ovat esitelty kappaleessa 3. Kohteista, niiden piirteistä ja arvoista on yhteenveto kappaleessa 4.

Alueiden ja kohteiden kulttuuriarvojen luokittelu

Kulttuuriympäristöt on arvioitu aluekohtaisesti. Alueiden luokittelussa on käytetty kahta luokkaa, I ja II. Yksittäisissä kohteissa on tehty samoin tai todettu kohteen olevan keskeinen osa kokonaisuutta. Yleiskaavassa olisi hyvä huomioida luokan I alueet ja mahdollisesti luokka I kohteet. Luokka II on harkinnanvarainen ja antaa lähtökohtia maankäytölle ja tarkemmille kaavatasoille. Tämän arviointitavan tarkoituksena on korostaa alueen yhtenäisyyttä ja kokonaisvaltaisia arvoja. Niiden sisällä olevia pihapiirejä, rakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia kuten kadunvarsinäkymiä tulisi siis huomioida aluetta määrittäviin arvoihin peilaten. Mikäli alue on arvioitu luokaksi I, sen sisällä tapahtuvia muutoksia tulisi suunnitella tämä arvo ja siihen kohdistuvat suositukset huomioon ottaen. Alueilta on nostettu esiin keskeiset ominaispiirteet ja rakennukset, kohdekuvauksina ja luokkiin I ja II luokiteltuna, sekä annettu suosituksia. Alueiden ja kohteiden yhteenveto on työn lopussa, kappaleessa 4.

Alueen arvioinnissa huomioidaan aluetyyppi, ominaispiirteet, sen edustamat ilmiöt ja säilyneisyys. Niiden pohjalta arvioidaan alueen historialliset, rakennushistorialliset sekä taajama- ja kyläkuvalliset arvot. Arviointi perustellaan erillisessä kohdassa ja annetaan lisäksi suosituksia kulttuuriarvoja vaalivan suunnitteluun. Alueen sisällä olevia rakenteita ja erityispiirteitä arvioitaessa kiinnitetään huomiota kadunvarsinäkymien säilyneisyyteen, muutoksiin sekä valikoitujen kiinteistöjen kohteiden säilyneisyyteen. Rakennuksista on mainittu kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta erityisen merkittäviä tai aluetta yleisesti esittäviä kohteita ja niitä kuvataan yleispiirteisesti niiltä osin kuin sillä on aluekohdetasoisessa arvioinnissa merkitystä. Arvioinnissa määritellään kohteen historiallisiin (asutus-, sosiaali-, henkilöteollisuus-, elinkeino jne.), rakennushistoriallisiin (rakennusperinteinen, - taiteellinen, -arkkitehtoninen jne.) ja taajama-/kyläkuvallisiin ja maisemallisiin merkityksiin. Käytössä oli kaksiportainen arviointimalli, luokat I, II

1.2 Aikaisemmat arvot

Kaava-alueella on valtakunnallisia ja maakunnallisia arvoja. Valtakunnallisia edustavat kohteena *Siuronmäki ja rautatieasema*, joka käsittää historialliset yhdyskunnat, teollisuuden ja rautatieaseman. Maakunnallisia, laajemmin kulttuurimaisemaan liittyviä arvoja edustavat Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden kulttuurimaisema sekä kulttuuriympäristön arvoja *Linnavuoren alue*, joka käsittää yhdyskunnan, teollisuuden ja esihistoriaa edustavan Linnavuoren.

10.5.2019

Valtakunnallinen arvoalue

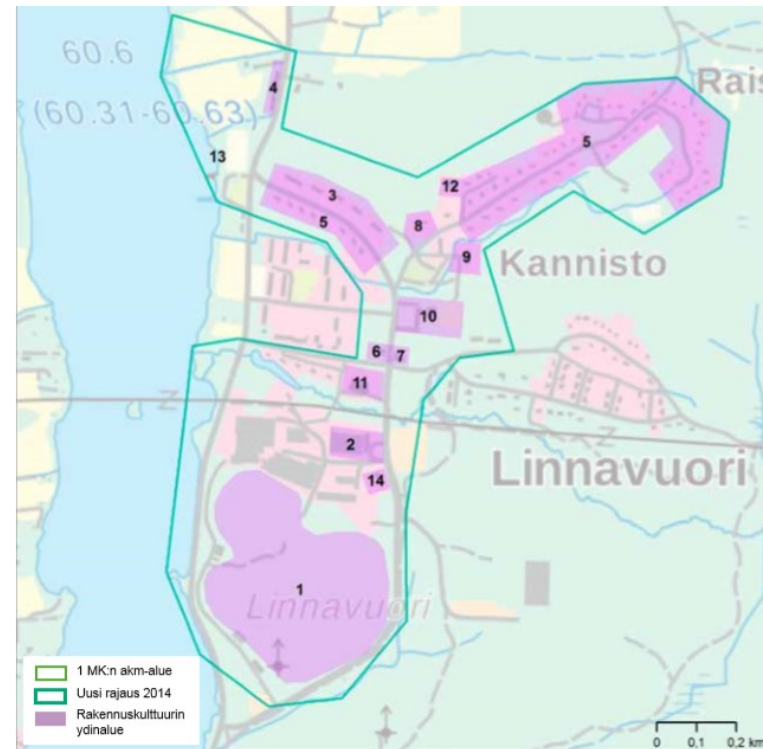
Lähde: RKY 2010, Siuronmäki ja rautatieasema

Maakunnalliset arvot: maisema

Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden kulttuurimaisema, vanha maakunnallinen rajausta mustalla, nykyinen vihreällä, violetti rasteri rakennuskulttuurin ydinalue. Ruskea viiva historiallinen tielinja. Lähde: maakuntakaava 2040.

Maakunnalliset arvot: rakennettu ympäristö

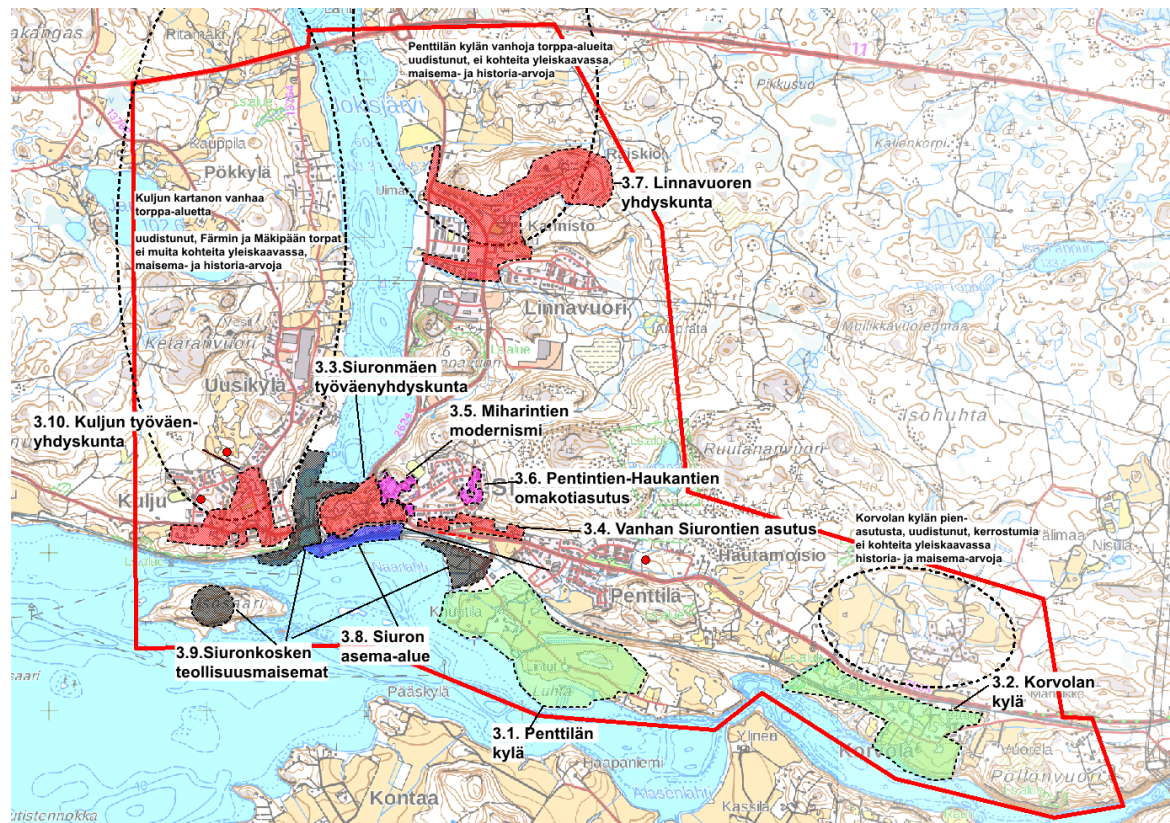
Linnavuoren alue. Maakunnallinen rajausta vihreällä, violetti rasteri rakennuskulttuurin ydinalue. Lähde: maakuntakaava 2040.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

1.3 Kulttuuriympäristöt, ominaispiirteet ja arvot

Kaava-alueen kulttuuriympäristöt:

Inventoinnissa rajattiin kaava-alueen historialliset, rakennetun ympäristön aluekokonaisuudet (3.1-3.10), joista I luokkaan sijoitetut alueet ja kohteet tulee huomioida yleiskaavassa. Toisen luokan alueet ja kohteet edustavat keskeisiä, ehdottomasti säilytettäviä ominaispiirteitä, joiden huomiointi yleiskaavassa on harkinnanvaraista.

Yleisesti arvoalueet kestävät merkittäviä muutoksia pääosin huonosti, vain kulttuuriympäristön ominaispiirteet, historian, mittakaavan ja materiaalit ja värit huomioiden. Muutoksia kestävät parhaiten rannoille sijoittuvat teollisuus- ja asema-alueet (3.8,3.9), jotka ovat laajasti autoituneet toiminnan päättyessä 1960- ja 1980-luvulla. Niiden kehittäminen kulttuuriympäristön ehdoilla parantaisi ja turvaisi historiallisten maisemien säilymistä ja näkyvyyttä.

Vanhojen kulttuuriympäristöjen ulkopuolella maisemaan on vaikuttanut jo merkittävästi nuorempi taajamarakentaminen sekä nuoremman teollisuuden rakenteet. Niillä alueiden kehittäminen ja täydennysrakentaminen ei vaaranna alueen keskeisiä kulttuurihistoriallisia arvoja. Yleisesti kaava-alueella tulisi noudattaa vanhaa tapaa rakentaa viljelymaisemien ulkopuolelle, joka säilyttäisi näkymien kannalta vanhaa maankäyttöä edustavat viljelymaisemat. Arvoalueiden ulkopuolelle jäävät mm. Penttilän, Kuljun ja Korvolan kylän torppa- ja pienasutuksen viljelymaisemia (katkoviivarajaus), joilla muutoksista huolimatta on edelleen historiallisia ja maisemallisia arvoja, jotka tulisi huomioida maankäytössä mahdollisuuksien mukaan.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

2 Historia ja maiseman muutokset

2.1 Keskiajalta teollistumisen alkuun

Asutushistoriallisesti kaava-alue kuuluu kolmen maakirjakylän omistukseen. Siuronkoski ja sen jatkeena oleva Jokisjärvi ovat olleet kylärajan ohella myös kunta- ja läänirajana. Siuro-Kuljun yhdyskuntien syntyä leimaakin tämä kaksijakoisuus. Siuronkosken ja Jokisjärven länsipuoli kuului lyhyttä jaksoa lukuun ottamatta Karkun ja myöhemmin Suoniemen pitäjään kuuluneelle Kuljun kylälle ja sen taloista 1600-luvulla muodostetulle kartanolle. Siuronkosken itäranta kuului Pirkkalan pitäjän Penttilän kylälle, sen kartanolle ja taloille. Kaava-alueen itäreuna on Korvolan kylää.

Vanhimpia asuinpaikkoja edustivat Penttilän ja Korvolan kylät Siuronkosken itäpuolella, lähellä Kuloveden rantaa. Kuljun puolella kylä ja kartano jäivät kauemmaksi kaava-alueesta ja Siuronkoskesta. Pirkkalan jakaantuessa 1920-luvulla Etelä- ja Pohjois-Pirkkalaan tuli Siurosta tuli osa pohjoista, teollistunutta Pirkkalaa. Myöhemmin Nokian kauppalaksi supistuneeseen Pohjois-Pirkkalaan liitettiin Kuljun puoli 1972 kun Suoniemen kunta liittyi osaksi Nokian kaupunkia.

Suurten vesireittien, Kokemäenjoen vesistön ja Ikaalisten reitin sekä talvitien ja vanhan Turku/Pori-Tammerkoski -tien risteyksessä sijainnut Siuronkoski teki siitä jo keskiajan mahtimiehiä kiinnostavan kohteen. Kuljusta ja Penttilästä muodostuivatkin keski- ja suurvalta-ajalla huomattavat kartanot ja suurtilat. Kuljussa kartanokausi on jatkunut aina nykypäiviin, Penttilässä kylä oli keskiajan loistokauden jälkeen useampina taloina, joskin myöhempiä suurtiloja edusti vielä 1900-luvulla Knuuttilan kantatalo.

Siuronkosken länsipuolelta hallinneella Kuljun kartanolla oli myöhemmin keskeinen rooli alueen teollistamisessa, Siuron puolella teollistamisesta huolehti valtio.

Penttilän ja Korvolan kylätontit, kantatalot ja pellot muodostivat kaava-alueen vanhimman kulttuurimaiseman. Nykyiset taajamat, Siuron ja Kuljun teollisuusyhdyskunnat olivat pääosin aina teollistumisen alkuun asumattomia mäkialueita yksittäisine torppineen sekä kosken myllyineen ja sahoineen. Siuronkoskessa oli jo keskiajalla suurkartanoiden myllyt sekä kruunun suuri tullimylly sekä jo 1600-luvun lopulla Kuljun kartanon vesisaha.

Kyliä, kartanoita ja Siuronkoskea yhdisti Kuloveden vesitien ohella rantaa seuraava vanha maantie, Laidetie tai Hämeen- Satakunnantie, joka yhdisti jo keskiajalla Kokemäenjoen suuosan ja Hämeen. Tie seurasi Kokemäenjoen vesistöä aina Tammerkoscalle, josta tie jatkui edelleen Hämeenlinnaan ja Itä-Suomeen. Tielinja oli käytössä jo keskiajan puolella, sen tarkka linjaus näkyy hyvin 1760-luvun Penttilän ja Korvolan isojakokartoissa. Kuljun puolelta ei kartanoluonteen vuoksi ole isojakokarttoja, joten siellä sen linjaus on epätarkempi. Myöhemmin tie tunnettiin Turuntienä. Tielinjaa on muutettu 1900-luvulla rautatien ja yhdyskuntien rakentamisen seurauksena. Nykyinen tielinjaus on osin vanhaa, osin sotien jälkeisten oikaisujen linjausta. Maakuntakaavassa tie on mainittu historiallisena tielinjana.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Penttilän kylä

Penttilä eli Niemenpää oli keskiajalla Ylä-Satakunnan mahtipitäjän Pirkkalan huomattavin kartano. Sen omisti 1400-luvun alkupuolella Suomen johtaviin henkilöihin mm. Hämeen linnan voutina ja Ylä-Satakunnan kihlakunnantuomarina toiminut Pentti Lydekenpoika Djäkn, jonka asumakartano Penttilä oli. Hän laajoihin maaomistuksiin kuului myös Siuronkosken länsipuolelta Kuljun tilat, joten 1400-luvulla Siuronkosken molemmat puolet kuuluivat yhteen omistukseen ja hetken aikaa Pirkkalan pitäjään. Penttilän aateliskartano hajosi perinnönjaossa keskiajan lopulla useiksi rälssitiloiksi, mutta yhdistettiin 1600-luvun alussa yhdeksi tilaksi, mutta hajosi jälleen neljäksi tilaksi 1600-luvun lopulla. Tällöin taloista Marttila (1) ja Ippilä (2) olivat talonpoikaisessa omistuksessa, Knuutila (3) ja Haukka (4) kuuluivat Nokian kartanon omistukseen ja tiloja hoitivat lampuodit. Isojakokartta laadittiin Penttilästä 1766, jolloin kylässä oli neljä taloa sekä sotilastorppa ja kolme torppaa. Vanhalle kylätontille yksin jäänyt Knuutila laajeni 1800-luvun lopulla suurtilaksi.

Penttilän kylän talojen maille sijoittuivat 1800-luvun lopulta alkaen Siuron yhdyskunta, jota työllisti mm. Penttilän viereen perustettu Valtion ja rautatien saha sekä 1940-luvulla valtion perustama Linnavuoren teollisuustaaajama.

Penttilän kylän isojakokartta 1766. Keskiajan suurkartano oli tällöin hajonnut neljäksi taloksi, jotka muodostivat tiiviin ryhmäkylän nykyisen Knuutilan pihapiirin eteläreunalla. Kylän pohjoispuolelle jäi lisäksi sotilastorpan pihapiiri. Kylä sijaitsi keskeisellä paikalla Kuloveden rannalla, suurten vesireittien risteyskohdassa. Yleispiirteisesti hyvin mäkisessä maisemassa Penttilä muodosti laajemman tasaisen, peltoviljelyyn sopivan alueen Siuronkosken viressä. Kyläpellon reunalla kulki tällöin jo vanha, Kokemäenjoen vesistöä seuraava maantie, Laidetie, joka yhdisti Ylä- ja Ala-Satakuntaa jo keskiajalla.

10.5.2019

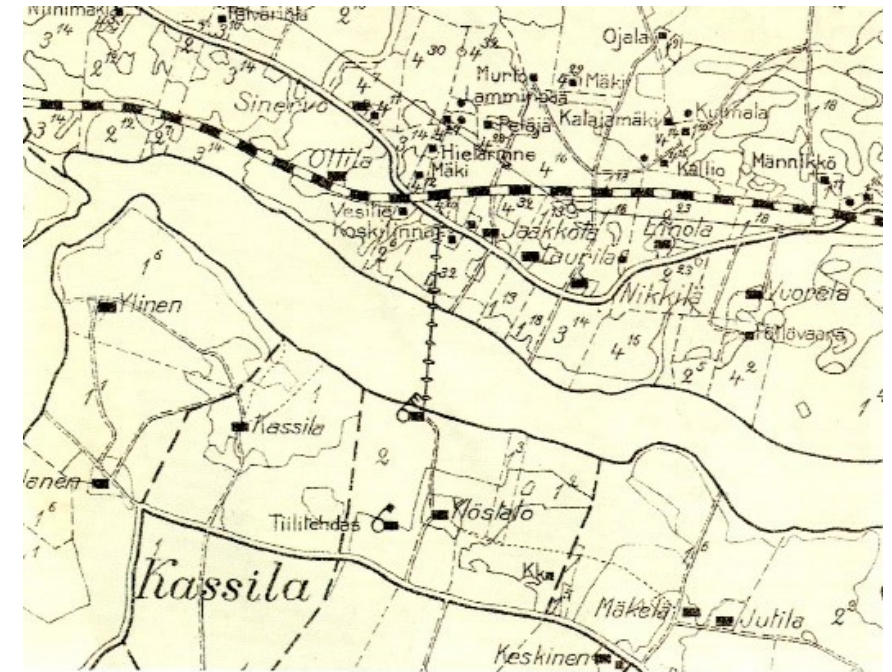
Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Korvolan kylä

Korvolan kylässä oli 1560-luvulla neljä taloa. Isojakokartta laadittiin 1767, jolloin kylässä olivat Nikkilän, Pikilän, Ollilan ja Jaakkolan talot. Tiivis talorykelmä eli ryhmäkylä oli vanhan maantien, Laidetien, myöhemmän Turuntien mutkassa, kylän peltojen keskellä. Kyläpellon länsireunalle jäi tien varteen kaksi sotilastorppaa sekä Ollilan talon uusi asuintontti. Intianlahteen laskevan puron varrella oli mylly. Korvolassa ryhmäkylä ei täysin hajonnut, talot siirtyivät vanhan kylän luoteispuolelle väljäksi ketjuksi, vain Ollila siirtyi selkeästi erilleen.

Korvolan maisema 1760-luvulla isojakokartalla. Kylä ja kyläpellot muodostivat tiiviin ryhmän vesistön ja vanhan maantien reunalla. Kyläpellon jälkeen maisema jatkui metsinä ja niittyalueina. Nykyinen vesistöä seuraava laajempi peltomaisema syntyy vasta isojakon jälkeen 1800- ja 1900-luvulla. KA.

Korvolan kylämaisema perinteisen maatalouden loppupuolella. Kantatalot, Jaakkola, Laurila, Nikkilä sijoittuvat vanhan maantien varteen keskeiselle paikalle, kantataloista Ollila siirtyi kauemaksi jo 1760-luvun jälkeen. Talojen jakaminen tuotti uusia tiloja kylämaiseman reunoille, Sinervo, Einola ja Vuorela. Tilaa pienempää asutusta syntyi kyläkeskuksen pohjoispuolelle. Rautatie halkoi vanhan kyläpellon 1890-luvulla, Jaakkolan pysäkki perustettiin 1905 vanhan maantien ja radan risteykseen. Liikennepaikalta oli köysirata Nokianvirran eteläpuolella olevalle tiilitehtaalle. Kylän Lähde: Pitäjänkartta 1930-luku.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Kuljun kylä, kartano ja yhdyskunta

Kuljun kylätontti ja kartano jäävät kaava-alueen ulkopuolelle. Kuljun kylä käsitti keskiajalla seitsemän taloa, joista muodostui 1600-luvulla herraskartano. Sen omistukseen kuului koko Siuronkosken länsiranta, johon kartano perusti jo 1600-luvulla vesimyllyn ja sahan ohella lukuisia torppia. Siuronkosken, Jokisjärven ja Järvenjärven rannoille ensimmäiset torpat perustettiin jo 1680-luvulla. Kuljun ensimmäisiä torppia olivat Siuro, Järvi, Kiimelä, Siuron myllänrin torppa, toinen Järvi ja Jyrä. Isoviha keskeytti torppien perustamisen ja pellonraivauksen, lisää torppia kartano perusti 1740- ja 1670-luvulla, jolloin niitä oli noin kaksikymmentä. Torpat muodostavat kaava-alueen länsipuolen asutuksen vanhimman osan. Länsirannan Kuljun torpat ja mäkituvat itsenäistyivät 1920, jolloin niitä oli 14, Stenin, Haunojan, Ritamäen, Jyrän Vuorenmaan, Honvisto, Honkolan, Järvenpään, Setälän, Hätälän, Färmin, Kuusiston, Järven ja Kiimälän torpat sekä Sirenin, Niemisen, Pohjasen ja Salosen mäkituvat. Kartano säilytti tällöin omistuksessaan Siuronkosken rannat ja maantien varren, jolle oli löytynyt uutta käyttöä teollistumisessa ja sen yhdyskunnan rakentamisessa. Alueella, Kuljun yhdyskunnan reunalla olleet ja kartanon vanhimpiin torppiin kuuluvat Kiimälän ja Jyrän torpat saivatkin itsenäistymisen yhteydessä uuden tontin, johon rakennukset siirrettiin. Yhdyskunnan tuntumaan jäi vain Färmin entinen torppa.

Teollisuuden, Kuljun kartanon yhdyskunta kasvoi 1890-luvulta alkaen maantien varteen mäelle, lähelle Siuronkoskea. Teollisen toiminnan mahdollisti vesistö, joka toi Siuronkoskelle puuta, jossa se jalostettiin sekä lastattiin 1895 valmistuneen Porin radan Siuron asemalla junanvaunuihin. Kartanon teollisuus, saha, hiomo ja mylly tarvitsivat työvoimaa, jolle kartano vuokrasi tontteja

maantien varrelta. Tiheästi asuttu yhdyskunta pysyi vuosikymmeniä vuokratonteilla, niiden lunastamisoikeus säädettiin vasta 1936 ja ne itsenäistyivät pääosin sodan jälkeen.

Kartano rakennutti ensimmäisen vesisahan 1680-luvulla Siuronkoskeen. Kartanon saha uudistettiin 1850-luvulla, jolloin toiminta oli vielä paikallista. Kartano ja saha siirtyivät 1894 Elvingin veljesten Kattohuopatehdas -yhtiön omistukseen. Heidän ja erityisesti Anton Elvingin, Kuljun kartanon omistajan, Siuronkosken patruunan toimesta Siuronkoski valjastettiin tällöin teollisuuden ja vientiteollisuuden tarpeisiin. Kartanon vanha saha uudistettiin ja toiminta laajeni ympärivuotiseksi. Vesisaha jäi lyhytaikaiseksi, sen korvasi samalle paikalle rakennettu puuhiomo. Muita teollisuuslaitoksia olivat Kuljun höyrysaha ja höyrymylly, joiden isännöitsijänä toimi 1920-luvulta aina 1960-luvulle Paul Mattsson. Kosken mäelle, vanhan maantien varteen rakentui tehtaan johdon asunnot ja työväenyhdyskunta kartanon vuokraamille tonteille.

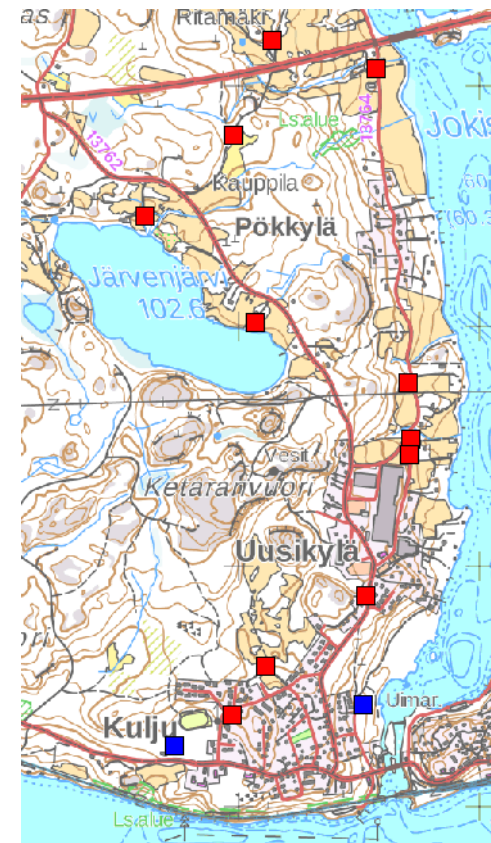
10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Kartta: Kuljun kartanon tiluskartta v. 1921. Kartoitus tehtiin kartanon vanhojen vuokra-alueiden, torppien ja mäkitupien, erottamiseksi kartanosta. Osa Kuljun kartanon torpista oli perustettu jo 1600-luvulla. Eteläosassa näkyvä teollisuusyhdyskunta tontteineen jäi kartanon omistukseen. Lähde: KA.

Kuljun Jokisjärven rantaan seuraava kartanon torppa-alue jatkui aina Kuljunperään saakka.

Kartta: Kuljun kartanon 1920-luvulla itsenäistyneet torpat ja mäkituvat punaisilla neliöillä oheisen tiluskartan mukaan. Sinisellä on merkitty Kiimälän ja Jyrän vanhat torppapaikat, jotka saivat tällöin uudet tontit pohjoisempaa. Molemmat torpat olivat perustettu jo 1680-luvulla. Lähellä Siuronkosken rantaan olevan Jyrän tontinpaikka on arvio.

Vanha torppamaisema, uudistuneet asuinpaikat ja pellot ovat nähtävissä jossain määrin kaava-alueen pohjoisosissa, jossa maisemaa leikkaa 1950-luvulla valmistunut Porintie, joka syrjäytti viimeistään vanhan, Siuronkosken kautta kulkeneen maantien.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

2.2 Teollisuuden alku, Kuljun ja Siuron yhdyskunnat 1900-luvun vaihteessa

Siuronkoskessa oli kartanoiden ja kruunun vesisahoja ja -myllyjä jo 1600-luvulla. Teollistumisen aika alkaa näkyä 1870-luvulla aluksi sahateollisuuteen liittyvän uiton kasvaessa. Siuro oli asu-
tuksellisesti syrjäinen, mutta suurten vesireittien solmukohdassa. Ensimmäisiä teollisen toiminnan rakenteita oli Rosenlew -yhtiön uittoruuhu 1870-luvulla. Höyrykoneen sallimisen jälkeen sahojen määrä alkoi kasvaa, kehitystä lisäsi edelleen rautatien rakentaminen. Tampere-Pori rata Siuron asemineen rakennettiin 1895. Kaksi vuotta myöhemmin aloitti Siuron Höyrysaha eli Saaren saha kosken alapuolella olevassa, Kuljun kartanolle kuuluvassa Isosaaressa. Saha jäi lyhytaikaiseksi ja 1912 sen koneisto siirrettiin mantereelle, jossa Kuljun kartanon omistaja Elving oli luonut pohjan teollisuusmaisemalle uudistamalla ensin kartanon vanhan Siuronkosken vesisahan, perustamalla 1904 puuhiomon ja edelleen 1912 Kuljun höyrysaahan, jonka koneisto hankittiin lyhytaikaiselta Saaren höyrysalta.

Kuljun kartanon, Elvingin Siuronkosken teollisuusimperiumiin kuului vielä 1932 perustettu valssimylly. Rautatie hyvänä kuljetusvälineenä loi mahdollisuuksia teollisuudelle. Siuro oli myös erityisen hyvällä paikalla rautatien puutarpeen tyydyttämiseksi. Valtion metsiä oli runsaasti Ikaalisten reitin latvoilla, josta puu oli helppo uittaa Siuroon ja sahata siellä rautatien tarpeisiin ja kuljettaa edelleen eri puolille Suomea. Rautatien tarpeisiin senaatti perusti Valtion sahan Siuron asemapihan jatkeeksi, Penttilän kylän Naarlahden rantaan 1905. Samaa vesireittiä käytti Kyröskosken tehdas, joka kuljetti tuotteensa laivalla Hämeenkyröstä Siuroon, jossa ne varastoitettiin ja lastattiin Yläsatamassa junanvaunuihin.

Kuljun ja Siuron teollisuusyritykset:

1870-luku **uittoränni** (om. Rosenlew)

1684, 1850-l, 1894 **Siuronkosken vesisaha** (om. Kuljun kartano, Elving)

1904-1956 **Puuhimo** (Elving)

Siuronkosken vesivoimalaitos 1904 (Elving, v. 1973 Oy Nokia Ab, nyk. Virolan puutarha)

1897-1904 Siuron (Saaren) Höyrysaha (om. Reposaaren Höyrysaha Oy)

1905-1932 Siuron Valtion saha (om. Suomen valtio)

1928-1938 Siuron Saha Oy (om. Kalle Alastalo)

teollisuustoimintaa aina 1980-luvulle mm. parkkaamo, luujauhotehdas, VAPO:n saha

1912- 1930-l alkup. **Kuljun höyrysaha** (om. Elving)

1932 - 1960-l alkup. **Valssimylly** (om. Elving, Oy Siuron Valssimylly Oy)

1942- **Lentokonemoottoritehdas** (om. Suomen valtio, nyk. Valmet)

1959 – Tmi Suojapinta, 1972 **Purso Oy**

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Asutus:

Siuronkosken ja Jokijärven mäkitet rannat olivat asumattomia aina teollistumisen alkuun. Asutusta edustivat etupäässä Kuljun puolelle perustetut lukuisat torpat sekä koskella mylläreiden ja sahan asuinrakennukset. Siuron ja Kuljun yhdyskunnat syntyivät 1900-luvun vaihteessa teollisuuden ja rautatiepysäkin ympärille. Tontteja vuokrasi Kuljun puolella Kuljun kartano, Siuron puolelle kalliomäki kuului Penttilän kylän Haukan kantatalon omistukseen. Rautatie, sahat, hiomo, höyrymylly työllistivät kymmeniä henkilöitä, Siurossa oli jo 1910-luvulla noin 200 teollista työpaikkaa. Kahden työväenyhdyskunnan asutuksen ohella mäkialueelle, vanhan maantien varrelle rakentui koulu, kauppoja, työväentalo ja rukoushuone.

maatalousmaisema väistyä. Pellot menettivät elintärkeän roolinsa yhteiskunnan kehittyessä ja vapautuivat rakentamiselle. Torppien ja kantatalojen raivaama peltomaisema on väistynyt taajamakaudella teollisuuden ja asutuksen tieltä Penttilässä, Korvolassa, Kuljun torppa-alueilla ja Linnavuoressa.

2.3 Teollisuusyhdyskunnasta kunnaksi ja taajamaksi

Perinteinen puunjalostusteollisuus ja myllytoiminta päättyivät Siuronkoskella 1950- ja 1960-luvulla. Toiminta oli hiipunut jo 1930-luvulla, jolloin yhdyskuntien väkiluku oli laskussa. Piristystä toi Linnavuoren lentokonemoottoritehdas, joka perustettiin Siuronmäen ja Linnavuoren pohjoispuolelle 1940-luvulla. Sen perustamisen vaikutukset näkyivät Siurossa mm. Miharintien varrella. Teollinen toiminta jatkui Linnavuoren ohella Kuljun puolella, jossa 1959 aloitti Tmi. Suojapinta, myöhempi Purso Oy pienessä teollisuustilassa. Nykyisin Purson 1980- ja 1990-, 2000- luvuilla rakennetut suuret tuotantolaitokset hallitsevat Jokkisjärven rantamaisemaa. Purson asutuksellinen vaikutus oli jo pienempi Suomen autoistuessa, jolloin työpaikka ei vaatinut muuttoa sen viereen kuten 1900-luvun vaihteessa. Perinteisen teollisuuden väistyessä ja kaupungistumisen edetessä sotien jälkeen alkoi myös

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

2.4 Siuronkosken maisema kartoilla

1700-luvun loppupuoli

Siuronkoski, kaava-alue Ruotsin vallan lopulla, 1700-luvun jälkipuoliskolla. Sotilaskarttoihin kuuluvassa Kuninkaan kartaston kartassa näkyy hyvin Siuron puolella Penttilän ja Korvolan kylät peltojen keskellä. Jo keskiajalla käytössä ollut Laidetie, myöhempi Turuntie seuraa Kokemäenjoen vesistöä. Tie muodosti päätien Ylä- ja Ala-Satakunnan välillä aina 1900-luvulle saakka ja vasta sotien jälkeen toteutunut valtatieverkko syrjäytti sen paikallistieksi, taajaman päätieksi. Kuljun puolella oli tällöin lukuisia torppia, joista karttaan

on merkitty vain kaksi, pellot antavat kyllä viitteitä muistakin. Siuronkoskessa oli tällöin myllyjä ja saha, niitä ei ole merkitty. Lähde: Kuninkaan kartasto 1776-1805.

1850-luku

Tilanne ei merkittävästi muutu 1800-luvun puoliväliin mennessä. Peltoala laajenee, kun 1760-luvulla pidetty isojako toi selkeyttä maanomistukseen, pääosan uudesta pellosto raivaavat talojen omistamat torpat. Teollisuuden aika alkaa hitaasti vasta 1850-luvulta alkaen, kun höyrysahat sallitaan ja puun tarve ja hankinta laajenee yhä laajemmalle alueelle. Siuronkosken ensimmäisen uittorännin ja merkittävän sahan perustavatkin porilaiset yrittäjät 1870- ja 1890-luvulla.

Kaava-alueen maisemaa hallitsevat Penttilän, Korvolan kylät ja vanha maantie. Lähde: Kihlakunnan kartta 1851, KA.

10.5.2019

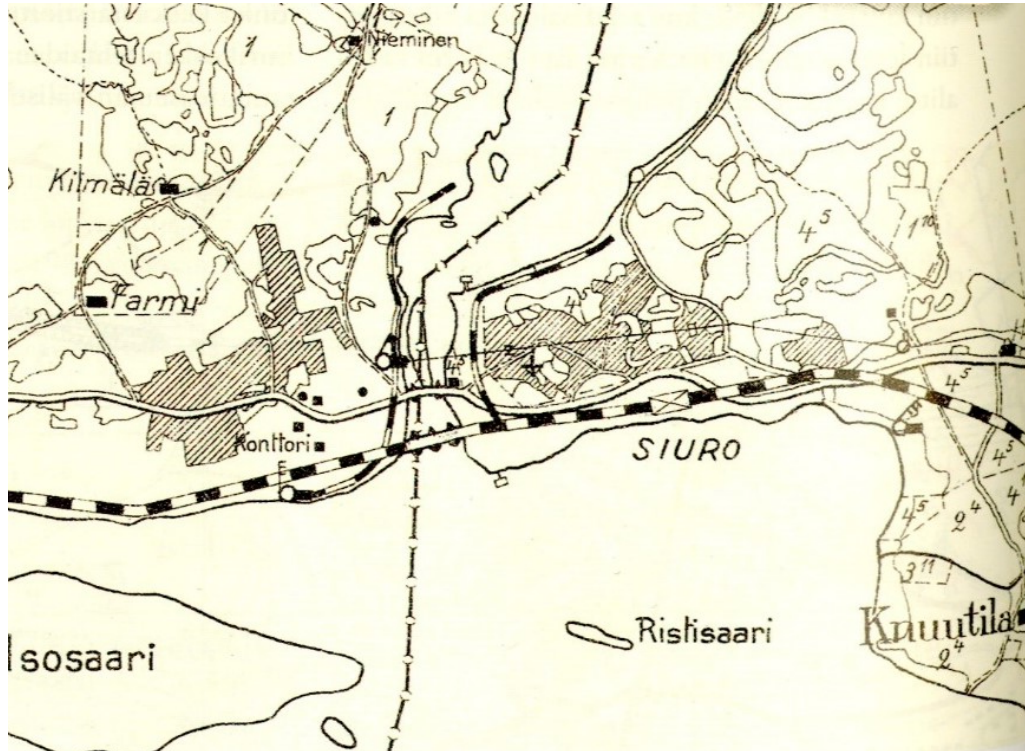
Kulju ja Siuro 1900-luvun alkuvuosina

Vasemmalla Kuljun puoli ja oikealla Siuro ja Siuronkoski vuoden 1909 Senaatinkartoilla. Teollistuminen ja rautatie toivat nopean muutoksen maisemaan, Siuron ja Kuljun yhdyskunnat ovat jo kasvaneet Siuronkosken molemmiin puolin. Vanhaa maisemaa edustavat edelleen Kuloveden rannalla Penttilän, Korvolan ja Kuljun perinteiset kylät ja kartanot. peltomaisemineen. Kylien torppa-alueet sijoittuvat Jokisjärven rannoille, Siuronkosken pohjoispuolelle. Lähde Senaatinkartat XIX-XX, 22-23

10.5.2019

Kulju ja Siuro 1930-luvulla

1930-luvulla Siuronkosken maatalous, teollisuus ja rautatie kuokistivat. Teollisuutta edustivat Kuljun ja Valtion sahat sekä Puuhiomo, neljäs teollisuusmaisema oli Yläsatama, jonka kautta Kyroskosken tehtaat toivat tuotteensa radan varteen. Oman saarekkeen muodosti Siuronkosken länsipuolella, Kuljun yhdyskunnan kullmalla olevat edustavat ja suuret puurakennukset, jotka toimivat teollisuuden johdon ja konttorien käytössä. Siuronkosken molemmin puolin olivat teollisuuden synnyttämät Siuron ja Kuljun yhdyskunnat. Työväenasutus rakentui tiiviisti pienille vuokratonteille, jonka ulkopuolelta maaseutu alkoi. Maatalousmaisemaa edustavat Knuutilan ja Haukkala sekä Kuljun puolella 1920-luvulla itsenäistyneet torpat, Färmi ja Kiimälä, Nieminen oli pienempi mäkitupa. Vanha maantie väisti rautatietä ja asemaa 1890-luvulla, tielinjaa oikaistiin liikenteen kasvaessa 1930- ja 1950-luvulla, jolloin kartalla vielä näkyvät vaaralliset maantien ja rautatien risteykset poistuivat. Miharintie rakentuu 1900-luvun alkupuolella nykyiselle paikalleen rantaan. Lähde: Pitäjänkartta 1930-luku

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Kulju ja Siuro 1953

Yllä: Suomi oli vielä 1950-luvulla maatalousmaa, jossa pellon ja vesistön taustalla, viljelyyn kelpaamattomilla alueilla oli vähän teollisuutta. Kuljussa ja Siurossa maatalousmaisema oli vielä 1950-luvulla voimissaan. Hiipuva teollisuus ja asutus oli puristunut kapealle kaistaleelle Siuronkosken ympäristön. Isosaarella on mäkihypyttorni.

Oikealla: Kuljun puolella yhdyskunnan tiestö oli harvaa mm. päätiety nykyisin muodostavat Kyrösjärventie ja Färmintie ovat rakentamatta. Monelle ton-tille ei mennyt tietä, niitä tarvittiin vasta 1960-luvulla elintason noustessa ja Suomen autoistuesssa. Kulju oli sotien jälkeen saamassa Suoniemen kunta-keskuksen leimaa, kun kunnan ja tehtaan yhteishankkeena valmistuu terveystalo ja kunnantaloiksi hankitaan kunnostettava ja laajennettava kiinteistö koulun vierestä.

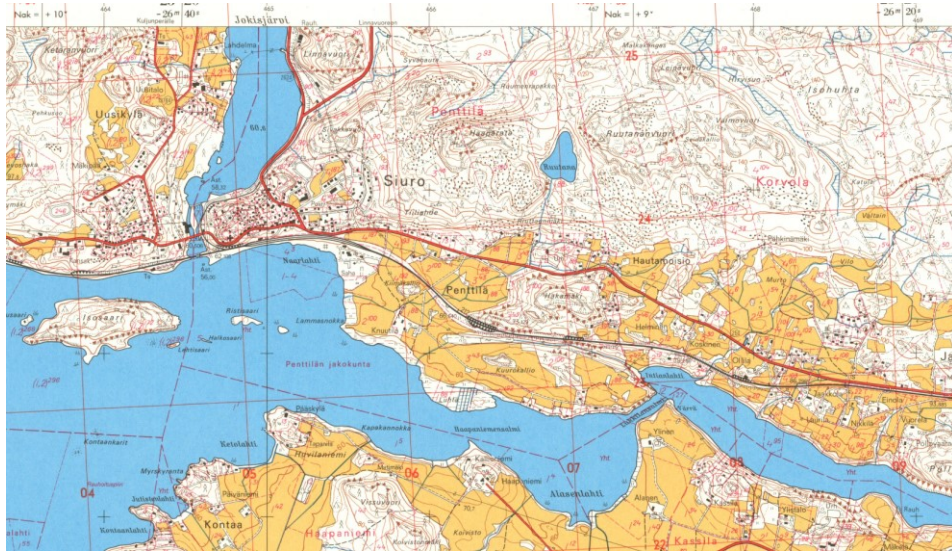

Kartat, otteet v. 1953 peruskartasta.

10.5.2019

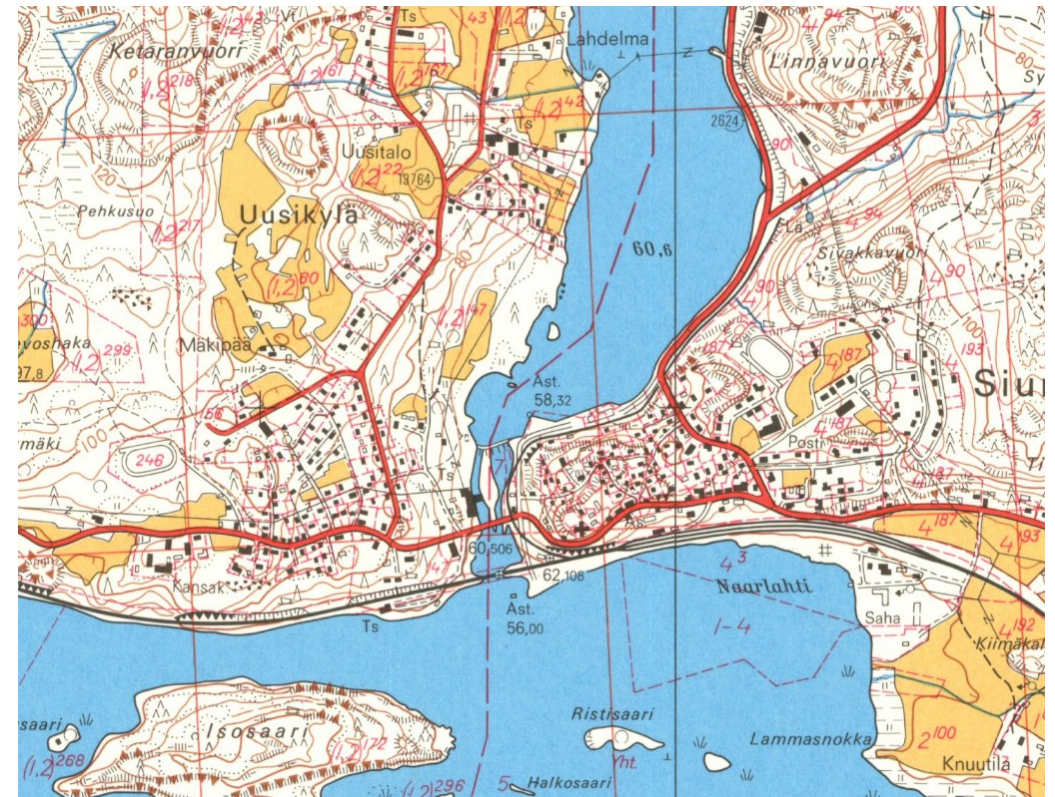
Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Kulju ja Siuro 1975

Maatalousmaisema säilyy, vaikka maatalouden merkitys laajempina elinkeinona päättyi jo 1950-luvulla. Uutta aikaa edustavat paikallistiestön parantaminen ja Kuljun ja Siuron laajentuminen, joka suuntautuu vanhojen yhdyskuntien ympäristössä oleville pelloille, Siurossa länsipuolelle ja Kuljussa pohjoispuolelle. Asuminen ja työ eivät enää ole sidottuja toisiinsa, tehdasyhdyskuntien jatkoksi alkavat syntyä kaupunkien kasvuun liittyvät taajamat.

Siurossa alkava taajama-aika näkyy uusina kerros- asuin- ja liiketaloina, jotka erottuvat matalina, laatikkomaisina sekä tiili- tai elementtipintaisina vanhemmasta rakennuskerrostumasta. Suoniemi ja Nokia yhdistyivät 1972, jolloin kahden erillisen yhdyskunnan rakentaminen päättyi. Vanha erillisuus näkyy kartalla vielä kahtena urheilukenttänä ja terveystalona. Siuron uusi keskusta rakentuu Miharintien itäpuolelle, xx tien varteen johon rakennetaan Siuron Liiketalo sekä kerros- ja omakotitaloja.

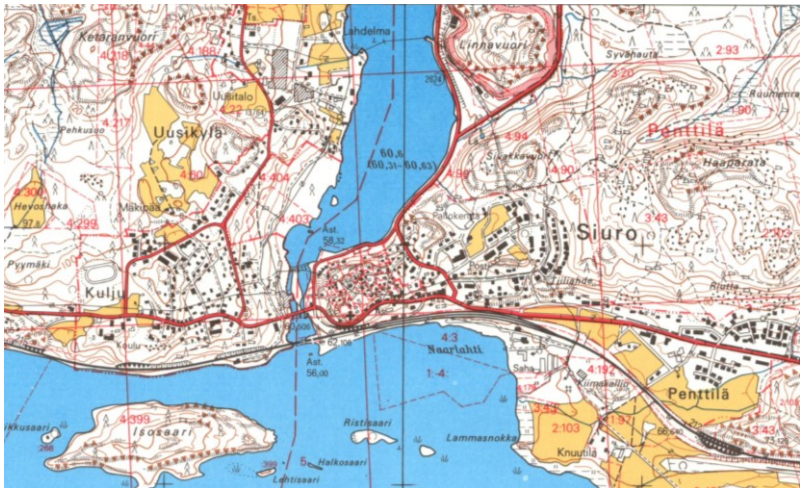
Kartat, otteet v. 1975 peruskartasta.

10.5.2019

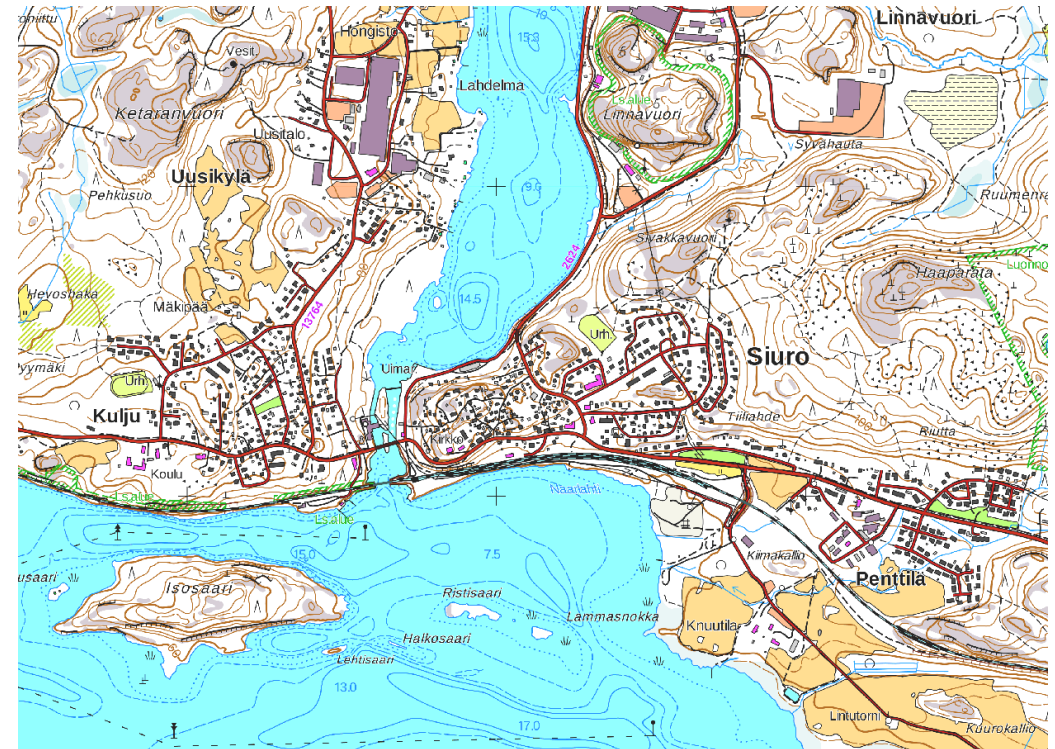
Kulju ja Siuro 1980,1991,2018

Peruskartta 1980

Peruskartta 1991

Peruskartta 2018

Taajamarakentamisen ohella Purson tehtaat alkavat kasvaa 1970-luvun lopulla. Taajamarakentaminen keskittyy vanhojen yhdyskuntien reunoille, vanha asutus- ja maisemarakenne katoaa sekä rajapinnat hämärtyvät. Keski-ikäiseen Vanhan maantien ikaikainen pelto- ja niittymaisema väistyy kun Penttilän pelloille rakennetaan 1980-luvulla pienteollisuutta ja omakotitaloja.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3 Aluekokonaisuudet ja kohteet

Kaava-alueella on hyvin pitkä, merkittävä ja monipuolinen asutus- ja teollisuushistoria, joka ilmenee rakennuksina ja maisemina. Historiallista aikaa, joka ulottuu aina keskiajalle saakka, edelsi esihistoria linnavuorineen ja kivikautisine asuinpaikkoineen. Historiallisten Kuljun ja Penttilän kartanoiden omistuksiin kuuluneesta Siuronkoskesta kehittyi 1800-luvun lopulla vesi- ja maaliikenteen solmukohdassa Siuron ja Kuljun taajaväkiset, teollistumiseen ja rautatiehen nojanneet yhdyskunnat, jotka edustavat vapaasti, maanomistajan, maaston ja peltojen ehdolla 1900-luvun vaihteessa kasvaneita yhdyskuntia. 1900-luvun vaihteessa syntyneitä Siuron ja Kuljun yhdyskuntia onkin kuvattu Nokian Pispalaksi ja Hämeenkyröläisten Amerikaksi. Liikennehistoriaa edustavat keskiaikainen Laidetie, myöhemmän Turuntien linjaus sekä teollistumiseen vahvasti liittyvä ja 1890-luvulla rakennettu Pori-Tampere rautatie Siuron asemineen.

Kuljun ja Siuron yhdyskuntia nuorempi, asemakaavaprofessori Otto-livari Meurmannin suunnittelema, maisemaan sovitettu Linnavuori on hyvä ja varhainen esimerkki 1940-luvun uudenaikaisesta asuinalueesta, jonka periaatteilla rakennettiin Suomea sodan jälkeen laajemminkin.

Huolimatta 1970-luvulla alkaneesta taajamarakentamisen kaudesta on kaava-alueella nähtävissä teollistumista edeltäneen vanhan maatalouden, maakirjakyläien maisemia ja rakennuskantaa. Maataloutta, kantataloja ja vanhoja peltomaisemia edustavat Penttilän ja Korvolan maakirjakylät Kulo-veden ja Nokianvirran rannalla. Vanhoihin kyliin liittyvät torppa-alueet keskittyvät kaava-alueen pohjoisosiin. Niillä on maisema- ja historiallista arvoa, joskin yleiskaavassa huomioitavia arvoja ja säilyneitä aluekokonaisuuksia ei niiltä havaittu.

Siuron ja Kuljun kukoistus teollisuuden yhdyskuntina hiipuu 1900-luvun puolivälissä, kun puunjalostusteollisuus päättyy Siuronkoskella. Sotien jälkeinen modernismi Linnavuoren ohella näkyy lähinnä Miharintien varrella. Kuljun puolen yhdyskunnasta kehittyi sotien jälkeen hetkeksi myös Suoniemen kunnan hallintokeskus, kun terveystalo, kunnantalo ja lääkärintalo valmistuvat. Suoniemen kunta liitettiin Nokiaan 1972, jonka jälkeen kaava-alueen maisemaan on vaikuttanut jo enemmän yleinen kaupungistuminen, taajamarakentaminen. Nykypäivän teollisuutta edustaa Linnavuoren ohella länsirannalla, entisessä Kuljun kartanon torppamaisemassa toimiva Purso Oy, joka aloitti 1950-luvulla toimintansa ja on kasvanut vuosikymmenien aikana suurteollisuudeksi.

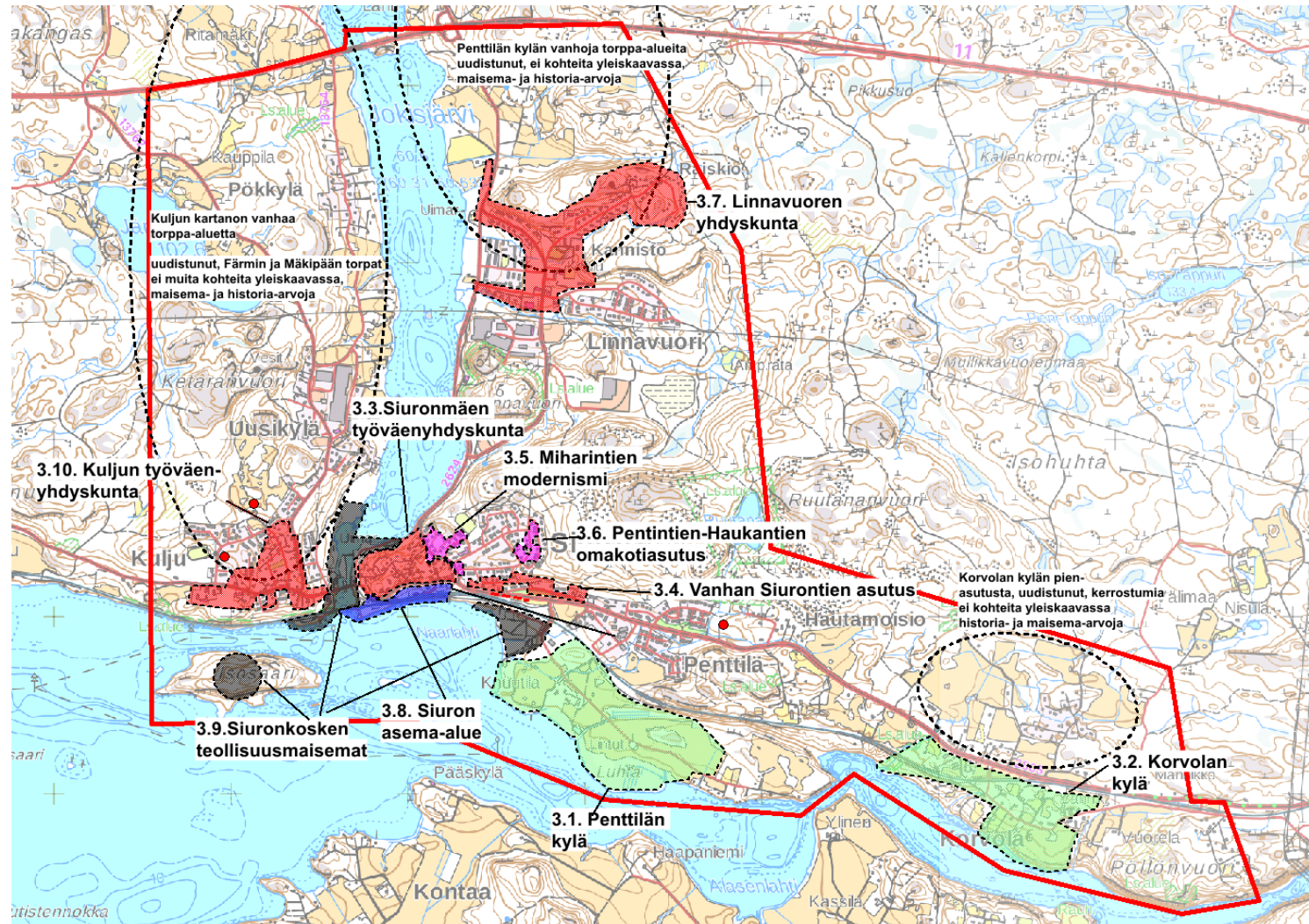
Alueen rakennetun ympäristön arvot keskittyvät historiallisiin ympäristöihin ja maisemiin, joita edustavat maakirjakylät sekä Siuronkosken teollisuuden ja sen yhdyskuntien ympäristöt. Inventoinnin ulkopuolelle jätettiin Linnavuoren teollisuusalueet. Aluerajauksiin on rajattu kaava-alueen historialliset, keskeiset ja hyvin säilyneet ympäristöt

Historiallisia tielinjoja edustaa maakuntakaavassa huomioitu vanha Laidetie (Siurontie-Kuljuntie). Sen linjaus on muuttunut 1890-, 1930- ja 1950-luvulla. Arvoalueita yhdistävällä tielinjalla on historiallisia ja maisemallisia arvoja.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

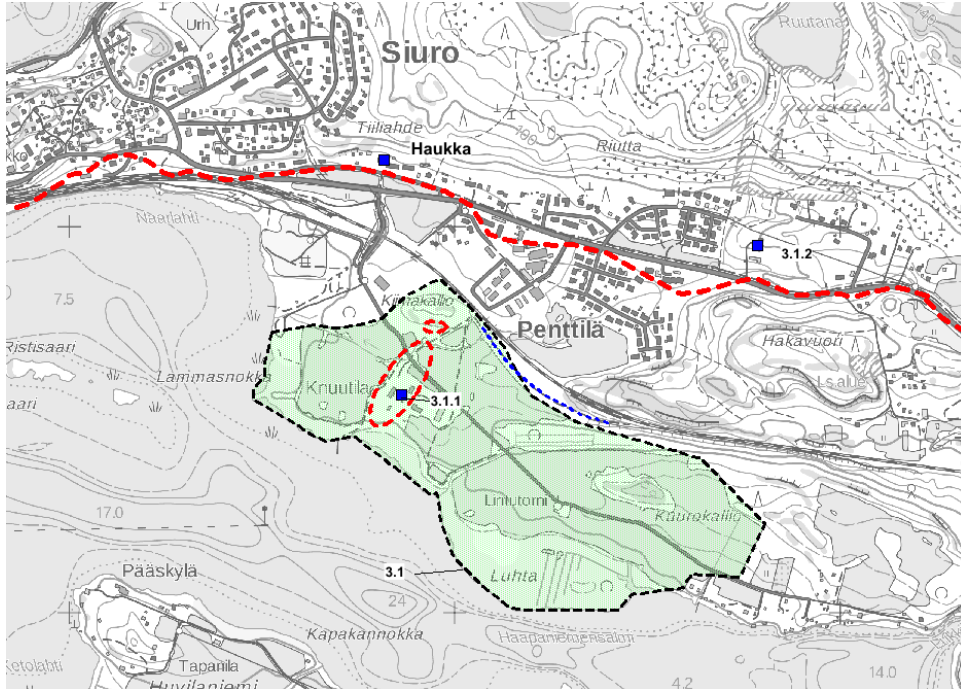
KAAVA-ALUE JA ALUEKOKONAISUUDET

10.5.2019

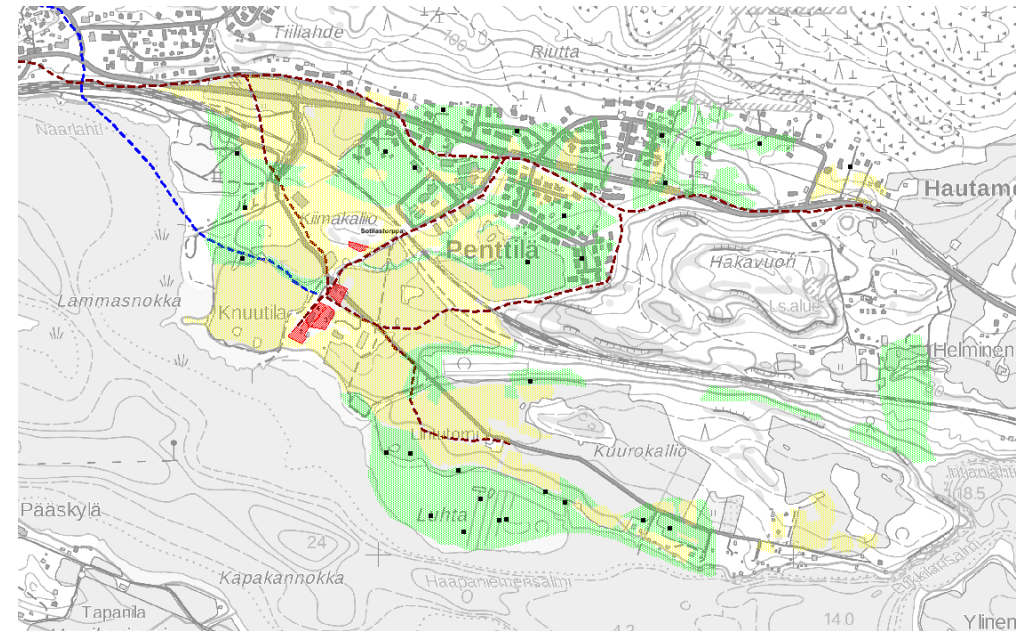
Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.1 Penttilän kylä

Penttilän kylän alueet ja kohteet: 3.1.1 Knuutilan kantatila, 3.1.2 Penttilän kansakoulu/Ossi Somman taiteilijakoti. 1800-luvun asuintontilla olevan Haukan kantatila on käsitelty osana vanhan Siurontien (Laidetie) maisemaa (3.4.). Vihreällä rasterilla on Penttilän kylän/Knuutilan kartanon kulttuurimaisema, punaisella katkoviivasoikiolla vanhat kylätontit ja sotilastorpan sijainti (v. 1788) Punainen katkoviiva on vanhan Laidetien, Turuntien linjaus (1766). Sininen katkoviiva on Pori-Tampere radan vanhaa linjausta.

Yleiskaavassa tulisi huomioida Penttilän viljelymaisema, Knuutilan kartano sekä ja entinen kansakoulu.

Penttilän 1766 maisema väreinä nykykartan päällä, asuintontit ovat punaisella rasterilla, pellot keltaisella, niityt vihreällä, ruskealla katkoviivalla on kylä-, pelto- ja maantiet. Mustat neliöt ovat niittylatoja, sininen katkoviiva on talvitien reitti.

Ote 1766 isojakokartasta, kyläalueen neljä taloa ja koillispuolelle jäävä sotilastorppa. KA.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.1.1 Penttilän kylä, Knuutila

KOHDE	Knuutila
Aluekokonaisuus	536-418-21-2

ALUETIEDOT

Aluetyyppi	agraarimaisema, järvimaisema, kylämaisema, tiemaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	Aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti maakirjakylä, kylätontti, historiallinen tielinja, keskiajan rälsrikartano, suurtila
Säilyneisyys	Aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus alueen agraari luonne on säilynyt viljelysmaisemineen ja vanhoine, 1900-luvun vaihteen kartanorakennuksineen. Peltomaisema on supistunut ja väistynyt vanhan maantien varrella, piha-piiriä ympäröi avoimet rantapellot

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot järvinäkymiä, viljelysmaisema, agraari maisema, kantalojen tontit isojaon aikaisilla paikoilla, maaseutukylän rakenne säilynyt
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta: aluerajauksen sisään jäävä rakennettu ympäristö sitä ympäröivine viljelysmaisemineen ja järvinäkymineen tulee säilyttää.

Arvojen perustelut	Asutus-, rakennus- ja maisemahistoria. Penttilän maakirjakylä ja rälsrikartano edustavat huomattavaa keskiaikaista kartanohistoriaa. Nykyinen Knuutilan kantatalo on edustava 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteen suurtilaa vanhalla kylätontilla. Agraariluonteensa säilyttäneen, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljööön ympärille levittäytyvästä viljelysmaisemasta avautuu kulttuurihistoriallisesti merkittävä näkymä Kulovedelle ja sen taikaisille rannoille. Vanha maantien (Laidetie/Turuntie) linjaus mutkittelee alueen pohjoispuolella.
Suosituks	Alueiden kehittämisen keskittäminen arvoalueen ulkopuolisille alueille, perinteisen viljelysmaiseman sekä näkymien turvaaminen, rakennusperinnön vaaliminen kulttuuriarvoja edistävällä tavalla.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

ALUEEN KUVAUS

Knuutilan rantapeltojen ympäröimä kantatalo on vanhalla Penttilän kylätontilla. Penttilän kylä muodosti 1400-luvulla huomattavan rälssikartanon. Myöhemmin kylässä oli neljä taloa, joista Knuutila muodostettiin suurtilaksi 1800-luvun loppupuolella.

Knuutilan kartano siirtyi vuonna 1979 Nokian kaupungille, joka antoi sen kartanon kunnostusta varten perustetun Siuro-Seuran käyttöön ja kunnostettavaksi. Huonokuntoinen pihapiiri on vähitellen kunnostettu nykyiseen asuunsa. Knuutilan nykyinen pihapiiri käsittää ilmeisesti viimeistään 1800-luvun loppupuoliskolla rakennetun päärakennuksen 1800-1900-luvun taitteen asussa, väenpirtin vuodelta 1910 alkuperäiseen asuun kunnostettuna, Heikki Tiitolan vuonna 1904 Hilja Knuutilan taidemaalajiksi suunnitteleman kaksiosaisen rakennuksen toiseen pätyyn on rakennettu kahdeksanaittainen rinta-aitta ja toiseen pätyyn asuinosa. Rakennus on kunnostettu Siuro-Seuran toimesta 1990-2000-luvun taitteessa. Punatiilinen, koristeellinen julkisivuiltaan lähes alkuperäisenä säilynyt navetta 1800-1900-lukujen taitteesta, sijaitsee pihapiirin eteläreunalla. Lisäksi pihapiirissä on luonnonkiviholvattu maakellari, joka 1970-luvulla rakennettiin romahtaneen kellarin kivistä kokonaan uudelleen. Pihaa ympäröi puisto. Viljelysmaiseman takana avautuva rantamaisema on avoin ja näkymät Kulovedelle kulttuurihistoriallisesti merkittäviä. Knuutilalle kuuluvan alueen keskivaiheilla on Siuro-Seuran rakennuttama lintutorni.

S E L L I T Y S					
	Sontit	Sellot	Tielyt	Muut maat	Summa
Kanniston torppa	0,11	1,39	0,16	0,69	2,35
Raiskion	0,19	8,42	2,21	23,75	34,57
Leppämäen	0,21	2,33	0,13	10,39	13,06
Riihelän	0,37	12,74	0,68	40,66	54,45
Lahden	0,25	11,47	3,58	30,60	46,20
Kesolan	0,15	5,27	2,07	14,09	21,58
Lahdenniemen	0,07	3,58	2,75	0,15	6,55
Perälän	0,14	6,29	1,25	15,72	23,40
Kortsaaren	0,48	14,15	3,57	33,56	51,76
Kulmala, itsell.	0,12	0,51	—	—	0,63
Keskinen	0,05	0,86	—	0,2	1,07
Antila	0,18	0,67	—	0,03	0,88
Selkeo	0,13	0,34	—	0,46	0,93
Mäkinää	0,24	0,63	—	0,26	1,13
Mäenää	0,24	0,25	0,30	0,28	1,07
Summa ka	2,96	68,91	17,03	170,77	259,67

Knuutilan torpat ja itsellisten maat 1908. (Ote päärakennuksen seinällä olevasta kartasta)

10.5.2019

VALOKUVAT

Vasemmalla Knuutila ja sen viljelymaisemaa lintutornista Kuloveden suuntaan kuvattuna vuonna 2018 ja alakuvassa vuonna 1979, jolloin Valtion sahana aloittanut teollisuusalue oli vielä toiminnassa. Kuvaaja Tuomas Koponen (www.oloneuvos.fi)

10.5.2019

Yllä piharakennuksia ja Knuutilan päärakennus, jota Siuro-Seura ryhtyi kunnostamaan 1980-luvulta lähtien kunnostustalkoista (kuva: ote päärakennuksen seinällä olleesta näyttelyjulistesta.) Oikealla Näkymä pihapiiriin. Oikealla päärakennus, alhaalla pihapiiriä ja kukkapenkistä löytynyt kivi, jossa kaiverrus 597.

10.5.2019

Vasemmalla väentuvan interiööriä, alla navetta. Oikealla väentupa päärakennuksen suunnasta. Alla Aittahotelli, entinen ateljeerakennus. Pihapiirin 1900-luvun vaihteeseen sijoittuvissa rakennuksissa on edustavasti nähtävissä empiren, uusrenesanssin ja kansallisromantiikan piirteitä.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE kiinteistö	Penttilän kansakoulu 3.1.2
	
RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyppi	lohkotila
Nykykäyttö	taiteilijakoti, veistospuisto
Rakennusvuosi	1907, 1920-l
Suunnittelija	
Muutosvuodet	
Rakennukset	entinen alakoulu ja kansakoulun ulkorakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	i
Kohde	<p>Historialliset arvot sivistyshistoriallinen, taidehistoriallinen</p> <p>Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen</p> <p>Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen</p> <p>Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset</p>
Arvojen perustelut	Sivistyshistoria, henkilöhistoria. Taiteilijakotina nykyisin toimiva entinen Penttilän kylän kansakoulun pihapiirissä on säilynyt alakoulu ja koulun ulkorakennus, luonnontilainen pihapiiri taidepuistona
Suosituks	rakennusten ja taidekodin miljöön kulttuuriarvojen vaaliminen

KARTTAOTE

KOHTEEN KUVAUS

Penttilän kansakoulun toiminta alkoi vuonna 1892 kun Korvolan koulu perustettiin Korvolan kylän Jaakkolan talon vuokratontille. Koululle rakennettiin 1907 oma kiinteistö Penttilän kylään Frans Knuutilan lahjoittamalle tontille, jolloin sen nimi muuttui Penttilän kansakouluksi. Siirron syynä oli Siuron kasvu, koulu haluttiin lähemmäksi kehittyvää teollisuusyhdyskuntaa. Koulun pihapiirissä oli koulurakennuksen lisäksi talousrakennus sekä 1920-luvulla rakennettu alakoulu. Vanha koulurakennus tuhoutui tulipalossa. Jäljellä on pienempi alakoulu sekä koulun ulkorakennus. Kiinteistö on nykyisin taiteilijaprofessori Ossi Somman taidekotina. Pihapiirissä ja entisellä koulun urheilukentällä levittäytyy laaja patsaspuisto, joka on samalla yleisölle avoin taidenäyttely.

10.5.2019

VALOKUVAT

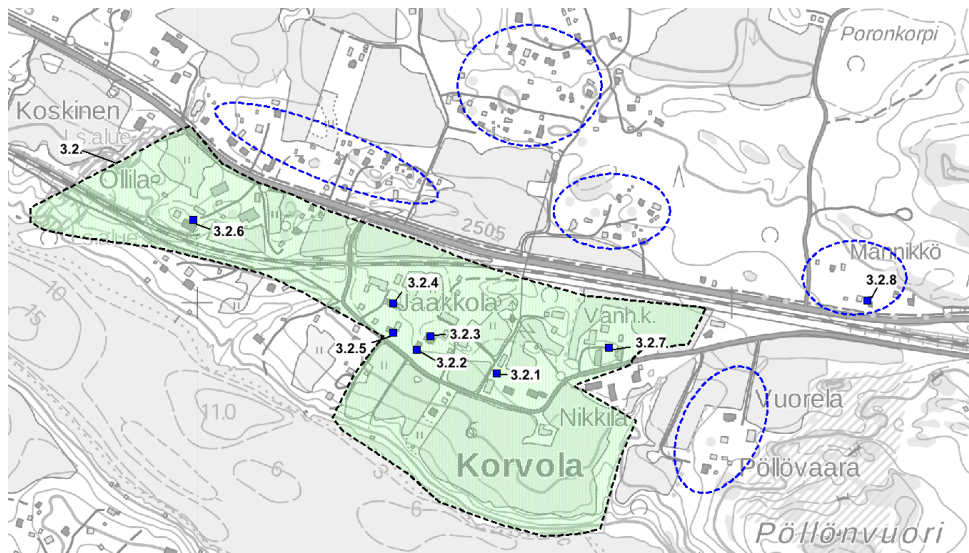
Penttilän kansakoulun entinen alakoulu, etualalla veistospuistoa, oikealla ylhäällä kansakoulun talousrakennus, alhaalla näkymä maantieltä puistoon.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.2 Korvolan kylämaisema

Vihreä rasteri, 3.2 Korvolan kylämaiseman ydinalueet ja kohteet, 3.2.1. Nikkilä, 3.2.2 Vanha-Laurila, 3.2.3 Mäki-Laurila, 3.2.4 Jaakkola, 3.2.5 Mäkelä, 3.2.6. Ollila 3.2.7. Vainio (Orpokoti/ vanhainkoti) 3.2.8 Vahtitupa.

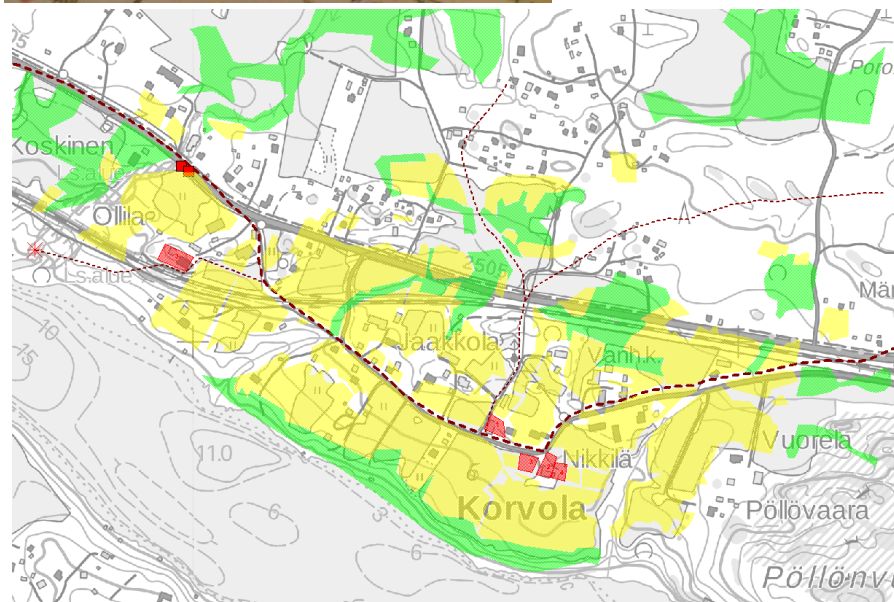
Sinisellä katkoviivalla on rajattu vanhan kyläpellon taakse syntyneitä eri ikäistä, alkujaan mäkitupapohjaista pienasutusta. Tarkemmassa maankäytön suunnittelussa ne ja niihin liittyvät viljelymaisemat tulee huomioida.

1900-luvun jälkipuoliskolla liikennereittien kasvu on jakanut kylämaisemaa, myös vanhaan kylä- ja peltomaisemaan huonosti sopiva rakentaminen ja rantamaisemien metsittyminen on heikentänyt vanhan kyläalueen roolia tie- ja vesistömaisemassa. Vanhaan tielinjaan liittyvät perinteiset kylä-, pelto ja vesistömaisemat tulisi huomioida tulevassa maankäytössä säilytettävänä ja palautettavana elementtinä. Rakennettuna ympäristönä 1800-luvulla muotoutunut raittikylä sekä erillään oleva Ollila muodostavat edustavan kokonaisuuden.

Korvolan isojakokarttaote v. 1767, kylän talot sijaitsivat tällöin tiiviinä ryhmänä vanhan maantien, Laidetien ja myöhemmän Turuntien mutkassa. Vain Nikkilä (1) oli tien toisella puolella, muut Pikilä (2), Ollila (3) Jaakkola (4). olivat yhtenä ryhmänä tienmutkan eteläpuolella. Ol-

lilalle oli merkitty karttaan jo uusi, nykyinen asuinpaikka. Maantien varrella, Ollilan pohjoispuolella oli lisäksi kaksi sotilastorppaa ja rannassa pienessä purossa kylän mylly. Kyläpolut johtavat kylästä takamaiden niityille. Alla isojaon maisema ja rakenteet, niityt, pellot, tiet ja asuintontit siirrettynä väreinä mustavalkoiselle nykykartalle. Kartat: KA, MML2018.

10.5.2019

KOHDE Aluekokonaisuus	Korvola
---------------------------------	---------

ALUETIEDOT

Aluetyyppi	agraarimaisema, järvimaisema, liikenneympäristö
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) vanha maantienlinjaus, talonpoikaisrakentaminen, viljelymaisema
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) vanhan kylätontin pohjoispuolella neljän kantatalon talouskeskuksiin kuuluvaa rakennuskantaa 1800-luvun lopulta 1900-luvulle, vanhaa pihakasvillisuutta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot
		Maakirjakylä, asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot kyläkuvallinen, maisemallinen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut		osittain Korvolan isojaon aikaiselle kylätontille, osittain sen länsipuolelle sijoittuva kantatalojen, Nikkilän,

	Einolan ja Jaakkolan talouskeskuksista ja niistä muodostetuita kiinteistöistä muodostuva aluekokonaisuus käsittää huomattavan joukon kulttuurihistoriallisesti arvokasta talonpoikaista rakennusperintöä, iältään 1800-luvulta 1900-luvun alkuun. Lisäksi Vainion lohkotila vanhoine pihapiireineen
Suosituks	Talonpoikaisen rakennusperinnön vaaliminen, kunnostukset ja muutokset harkitusti, agraaria maisematyyppiä ja vesistönäkyymiä vaalien, Vanhan kylätontin alueelle ja sen ympäristöön Nokianvirran puoleiselle pellolle rakentamisen ei suositella laajentuvan nykyisestä. Kylän asema pelto- ja vesistömaisemassa tulisi säilyttää ja palauttaa.

KARTTAOTE

ALUEEN KUVAUS

Korvolantien pohjoispuolelle muodostuu neljän maatilaa sekä nykyisin vanhusten palvelutalona toimivan Vainion kiinteistön käsittävä kyläkokonaisuus. Vanhalla kylätontilla on taloista säilynyt Nikkilä. Muut kolme vanhaa asuintonttia ovat peltoa, jolla sijaitsee kuivurirakennus. Jaakkola ja Laurila siirtyivät tienmutkasta nykyiselle paikalleen 1800-luvulla, kauemmaksi vanhasta ryhmäkylästä siirtyi Ollila heti 1760-luvun isonjaon jälkeen.

3.2.1. Nikkilä

Nikkilän kantatalon vanhoista rakennuksista on jäljellä kaksi tuotantorakennusta. Päärakennus on uusittu 1900-luvun loppupuolella.

3.2.2. Vanhalaurila ja 3.2.3. Mäki-Laurila

Nikkilästä 1700-luvun lopulla eronneesta Laurilan osatalosta muodostettiin vuonna 1905 Vanhalaurila – niminen kiinteistö, josta erotettiin vuonna 1971 Mäkilaaurila. Kiinteistöjen päärakennuksen sijoittuvat toisiinsa nähden L-muotoon. Pihapiirejä yhdistää vanha puutarha omenapuineen ja pensaineen.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.2.4. Jaakkola

Jaakkolan pihapiiri käsittää pitkän, vanhan luonnonkiviperustuksille rakennetun asuinrakennuksen sekä kavinavetan, tallin ja useita ulkorakennuksia. Pihaa kehystävät vanhat puut ja puutarhakasvillisuus.

3.2.5. Mäkelä

Mäkelä on muodostettu Jaakkolan kantatalosta vuonna 1989. Sen talouskeskus käsittää viimeistään 1800-luvun loppupuolella rakennetun päärakennuksen kunnostettuna vanhaa tyyliä mukaillen. Lähes kiinni päärakennuksessa on hirsipintainen maalaamaton ulkorakennus.

3.2.6. Ollila

Kauimmaisimpana inventointialueella sijaitsee kantatalo Ollilan talouskeskus. Sen vanha päärakennus on kunnostettu vanhaan tyyliin. Pihapiirissä on myös talous- ja ulkorakennuksia sekä tien vieressä vanha, pitkänurkkainen riihi.

3.2.7. Vainio (vanhainkoti/ orpokoti)

Alueen itäpäässä sijaitseva *Vainio* lohkottiin vuonna 1891 Pikilän kantatalosta. Einnolaksi nimettyyn päärakennukseen perustettiin orpokoti vuonna 1912. Sitä ylläpiti samana vuonna perustettu Siunauksela ry. Lastenkotitoiminta jatkui vuoteen 1987, minkä jälkeen siihen perustettiin edelleen toimiva vanhusten hoitokoti.

3.2.8. Vahtitupa

Vuonna 1894 rautatien vahtituvaksi valtionrautateille lohkottu kiinteistö käsittää pienen vahtituvan ulkorakennuksineen. Lisäksi pihapiiriin on myöhemmin rakennettu toinen ulkorakennus. Vahtitupa ja siihen liittyvä ulkorakennus ovat myöhemmistä kunnostuksista huolimatta säilyttäneet pääosan alkuperäisistä, tyyppipiirustusten mukaan toteutetuista piirteistään. Asuinrakennukseksi muutetun vahtituvan ikkunat on myöhemmin vaihdettu ja väri uudistettu.

Oikealla vanhan kylätontin paikka, jossa vielä jäljellä vanha riihi/ kuivuri. Alla vanha aitta samalla puolella tietä ja sen yli näkymä Nokianvirralle, jota rajaa rantamaiseman umpeenkasvu.

10.5.2019

Vasemmalla Vanhalaurilan ja Mäkilaurilan pihapiirit. Ylhäällä Jaakkolan näyttävä päärakennus kunnostettuna vanhaa tyyliä kunnioittaen. Alkaalla Jaakkolan kivinvettä ja talousrakennuksia.

10.5.2019

Vasemmalla Mäkelän päärakennus ja alla hirsirunkoinen ulkorakennus/ aitta. Yllä Siunauksela ry:n käytössä oleva Vainion kiinteistön talouskeskus, jossa toimi orpokoti 1912 – 1987 välisenä aikana. Sen jälkeen yhdistys perusti siihen edelleen toiminnassa olevan vanhusten hoitokodin. Alinna Ollilan talouskeskus

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE	Vahtitupa	
kiinteistö		
		
RAKENNUSTIEDOT		
Tilatyppi	lohkotila, vahtitupa	
Nykykäyttö	asuminen	
Rakennusvuosi	1894	
Suunnittelija	rautatien tyyppipiirustukset	
Muutosvuodet	1900-l	
Rakennukset	päärakennus, ulkovarasto	
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT		
Arvoluokka	II	Historialliset arvot liikennehistoriallinen, elinkeinohistoriallinen
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, osa rataliikennemaisemaa
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää jonkin verran muutosta: arvoja vaaliva kunnostaminen
Arvojen perustelut	Rautatien, tyyppipiirustuksilla rakennettu pihapiiri, asuinrakennus ja siihen liittyvä ulkorakennus Siuronvaltatien varrella ovat säilyttäneet sille luonteenomaisia piirteitä. Päärakennusta kunnostettu 1900-luvun loppupuolella, julkiasu muuttunut.	
Suosituks	Säilyttäminen, nykyisen asun säilyttäminen, mielellään palauttavat kunnostustoimenpiteet	

KARTTAOTE

KOHTEEN KUVAUS

Tampere-Pori rautatien rakentaminen alkoi vuonna 1892 ja valmistui 1895. Vuonna 1894 rautatien vahtituvaksi valtionrautateille lohkottu kiinteistö käsittää pienen vahtituvan ulkorakennuksineen. Lisäksi pihapiirin on myöhemmin rakennettu toinen ulkorakennus. Vahtitupa ja siihen liittyvä ulkorakennus ovat myöhemmistä kunnostuksista huolimatta säilyttäneet pääosan alkuperäisistä, tyyppipiirustusten mukaan toteutetuista piirteistään. Vahtituvan ikkunat on myöhemmin vaihdettu, katto uusittu ja julkisivuväri uudistettu.

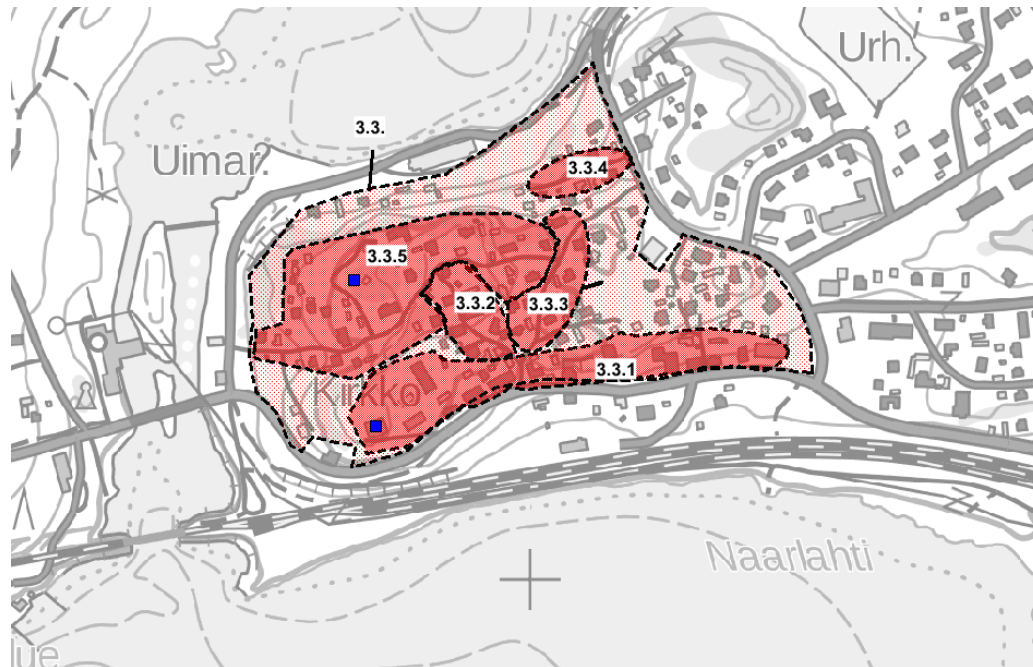
10.5.2019

Kuvat: Vahtituvan rakennuksia. Pystyikkuna on korvautunut vaakaiikkunalla, kate tiilijäljitelmäpellillä. Asuinrakennuksen väri poikkesi alun perin punaisista talousrakennuksista.

10.5.2019

3.3 Siuronmäen työväenasutus

3.3. Siuronmäen työväenasutuksen historiallinen raja. Keskeiset, edustavat aluekokonaisuudet: 3.3.1 Kirkko ja Siurontien liikerakennukset, 3.3.2 Jukolanahteen asutus, 3.3.3 Oikotien-Karpintien-Vesitien asutus, 3.3.4 Lupantien asutus, 3.3.5 Majatalontien- Työväentalontien asutus. Sininen neliö Siuron kirkko ja Työväentalon paikka, jossa on muistolaatta.

Historiallinen, selkeärajainen Pispala -tyyppinen 1900-luvun vaihteen tehdasyhdyskunta asuin- ja liikerakennuksineen, joka rajautuu vesistöjen ohella saman ikäisiin asema- ja teollisuusalueisiin. Alueen alkuperäiset ominaispiirteet, rajapinnat, rakennusten mittakaava, sijoittelu, materiaalit, värytys, materiaalit tulisi pyrkiä säilyttämään. Kiintopisteitä ovat kirkko ja vuoden 1918 tapahtumiin liittyvä työväentalon paikka.

Siuronmäki 1766

Siuronmäki tuli 1760-luvun isojaossa talon nro 4., Haukan (Haukkala) omistukseen. Teollistumisen alkaessa 1890-luvulla Haukan talosta vuokrattuihin tontteihin käytettiin ensimmäiseksi viljelyyn kelpaamaton kallioinen mäki-alue. Nykyisellä, teollisuuteen liittyvällä asuinalueella on selkeät, historiaan ja topografiaan nojaavat rajat. Vesistöjen ja kallion ohella asuin alueen itärajan muodosti kallion reuna ja sitä seuraava talvitien linjaus, jota nykyinen Miharintie noudattelee. Oikealla näkyy Haukkalan pelto- ja niittyaloja, niille rakentamien siirtyä vasta sotien jälkeen. Kartta: Penttilän kylän isoajakokartta 1766.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE	Siuronmäen työväenasutus
3.3. Aluekokonaisuus	3.3.1 Siurontienvarsi 3.3.2. Jukolanahde 3.3.3. Oikotie – Karpintie – Vesitie 3.3.4 Lupantie 3.3.5 Majatalontie – Työväentalontie- Kivimäentie
	
RAKENNUSTIEDOT	
Aluetyyppi	taajama, kirkonkylä, teollisuusväen asutus
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) Taajaväkinen, teollisuuden viereen rakentunut yhdyskunta 1900-luvun vaihteesta. Suunnittelematon, villi rakentaminen, vuokratontit. Epäsäännöllinen rakentaminen, tontit ja tiestö. Selkeärajainen, yhteisörakennuksia, liikerakennuksia ja asuinrakennuksia. Vanha maantie liikeraittina, puurakentaminen, rakennustyyppien kirjo, rakentaminen jatkunut nykypäiviin.
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) Aluerakenne, pienimuotoiset tontit, mutkainen tiestö säilynyt. Rakennuksia 1900-luvun vaihteesta aina nykypäiviin. Rakennuksissa nuorempia kerrostumia, muutoksia, ulkorakennukset kadonneet. Työväentalo purettu, kirkko ja VPK:n talo säilyneet.
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
Kohde	Historialliset arvot asutushistoria, taajaväkinen yhdyskunta, villi rakentaminen, elinkeinohistoria, aatehistoria, v. 1918 teloituspaiikka
	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, rakennusperinteinen, rakennustekninen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittymisen ympäristöön

		maisemallinen solmukohta, harjunäkymät, aluekokonaisuus, tieverkosto, pihapiirit, puutarhat/ puistot
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Kestää vähäisiä muutoksia kulttuuriympäristön ominaispiirteet huomioiden.
Arvojen perustelut		Alue on osa Siuronmäen ja rautatieaseman valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä (Museovirasto RKY2009). Alueelle tiivistyy runsaasti 1800-luvun lopun, 1900-luvun taitteen aikana syntyntä teollisuusväestön asutushistoriaa, rakennustaiteellisia ja rakennusperinteisiä arvoja. Alueen lounaisnurkassa sijaitsee rakennusmestari Heikki Tiitolan suunnittelema uusgotiikkaa ja jugendia edustava Siuron kirkko. Alue sijoittuu liikenne- ja elinkeinohistoriallisesti sekä maisemallisesti merkittävien vesistöjen keskelle, sen eteläpuolelle avautuu näkymä Kulovedelle, pohjoispuolella Jokistenjärvelle ja idässä Siuronkoskelle
Suosituksia		Aluekokonaisuus merkittiin yhdeksi kohteeksi sen asutus- ja elinkeinohistoriallisen, taajamakuvallisen sekä rakennushistoriallisen yhtenäisyyden vuoksi. Alerakenne epäsäännöllisine tontteineen, luonnonmukaisine pihapiireineen ja kujanteisine tieverkostoineen kestää heikosti muutoksia. Kunnostuksia varten olisi suositeltavaa laatia rakennustapaohjeistus, jolla voitaisiin turvata alueen kulttuurihistoriallisia arvoja vaalivat kunnostustavat, ja -materiaalit, uusien teollisten materiaalien, tyylien tuominen alueelle ei ole suotavaa, rakennuskorkeudet, mittakaava, silhuetti, näkymät tulisi turvata, kallioalueet, rinnepihat, luonnonmukainen kasvillisuus, ei modernia omakotirakentamista, asfaltointia, voimakasta piharakentamista kuten yleisnäkyään vaikuttavien laajojen alueiden tasoituksia tai laatoituksia Tyhjien tonttien rakentaminen, palauttaminen asutuksiksi ja rakentamattomien alueiden ottaminen asuinkäyttöön muodostavat haasteen alueen kulttuuriarvot huomioivalle kehittämiselle. Alueen tyylistä poikkeavien uusien rakennustyyppien, -tapojen, -mittasuhteiden, massojen, materiaalien, kasvillisuuden, tuomista maisemaan ei suositella. Rakennustapaohjeet. Myös tieverkostoon kohdistuvat muutokset harkittava huolella, eivät ole suositeltavia, esim. päällystäminen, Yhteiskehittäminen, paikallisyhteisöjen huomioiminen kehittämistoiminnassa.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

ALUEEN KUVAUS

Auetta tarkastellaan yhtenä kohteena, sillä se muodostaa kulttuurihistoriallisen ja taajamakuullisen kokonaisuuden. Alue rajautuu selkeästi etelässä Siurontien eteläpuolella sijaitsevaan rautatieaseman seutuun, lännessä satama- ja teollisuusympäristöön ja idän puolella Miharintiehen muodostaen tiiviin, 1800-luvun lopulta lähtien rakentuneen teollisuusväen asuinyhteisön. Alueen eteläreunassa kulkee Siurontie, entinen Tampere – Turku – maantie, jonka varteen muodostui 1800-luvun lopulla alueen liikekeskus.

Ilman asemakaavaa, rakennus- tai palstoitusjärjestystä, 1800-1900-luvun taitteessa muodostunut teollisuuden työväen muodostama asuinalue, on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa. Epäsäännöllisen muotoisten tonttien pihapiirit vaihtelevat kumpuilevista, nurmikkoisista ja tuuhean kasvillisuuden täyttämistä avoimiksi, kallioisiksi, tasaisiksi tai rinnepihoiksi. Pihojen rakennukset sijoittuvat tonteille ja toisten tonttien rakennuksiin nähden epäsäännöllisesti, paikoin lähes kiinni toisiinsa. Pihat seurailevat maaston muotoja ja yhdistyvät toisiinsa puistomaisesti vanhan puutarhakasvillisuuden jatkuessa pihapiiristä toiseen usein ilman tonttien välisiä raja-aitoja. Tonttirajat ovat luonnollisia rajoja kuten kallioita tai teitä. Alueella risteilevä tiheä, kujanteinen tieverkosto on syntynyt alun perin asukkaiden luomien polkujen pohjalta.

Alueen asutus ja rakennettu ympäristö

Väestö

Väestö alkoi muuttaa Siuroon rautatien ja teollisuuden myötä 1890-luvulla. Vielä 1847 pitäjänkartalla Siuronkosken idänpuoleiselle alueelle ei ole merkitty Penttilän kylän myllyn ja maantiesillan lisäksi muita rakennuksia. 1890-luvulla Isosaareen perustettu Reposaaressa saha ja rautatieliikenteen käynnistymisen aloitti työväen muuton. Valtion saha perustettiin Kuloveden puoleiselle rannalle 1904. Samana vuonna Siuronkosken partaalle perustettiin puuhiomo, ja vuonna 1910 radan länsipuolelle Kuljun

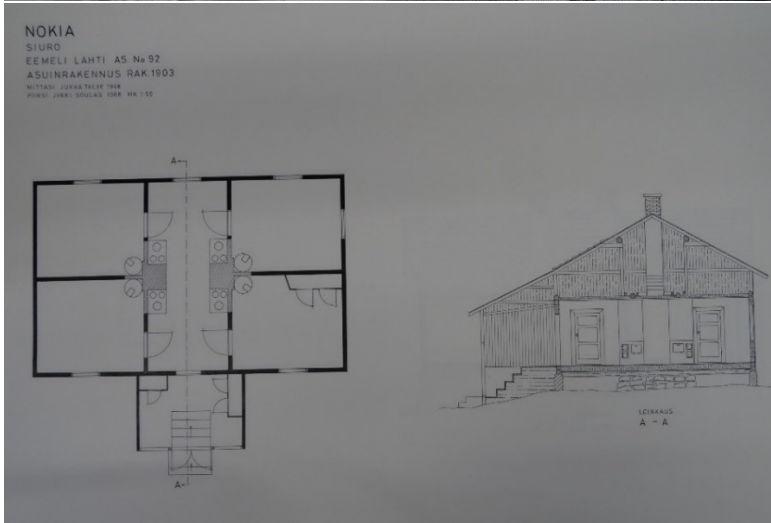
saha. Siuron työväenyhdistyksen historian (toim. Esko Nieminen 2005) mukaan Penttilän kylään kuuluvan Siuron puolella väkiluku kasvoi vuosien 1871-1915

välisenä aikana 138 hengestä 630:een henkeen. Maataloutta kylässä harjoitti pääelinkeinonaan vähemmistö asukkaista. J. Eenilän (1968) selvityksen mukaan Siuronkallion talojen perustajista 16 oli sahatyömiehiä, 4 hevosmiestä, 4 kauppiasta, 3 rautatietyöntekijää, 3 kirvesmiestä, 2 kivimiestä, 2 suutaria, leipuri, 2 maanviljelijää, 2 sahuria, 2 sahatyönjohtajaa sekä yksi sahanasettaja, Rauma-Repolan piiripäällikkö, taiteilija, järvimies, tehtaantöyläinen, veturinkuljettaja, kalastaja, rakennusmestari, lastaaja, sementtimies, satamatyömies, sekatyömies, seppä, maisteri, poliisi ja kanttori.

Rakentaminen

Marja-Liisa Vilpon (1977) mukaan Siuronkallion tontit sijaitsivat Haukkalan talosta vuokratulla maalla. Vuokrasopimukset laati kirjoitustaitoinen konstaapeli Lavonius. Vuokranmaksu suoritettiin osittain naisten tekeminä päivätöinä Haukkalaan, miesten työskennellessä sahoilla ja satamassa. Tontteja alettiin lunastaa omiksi vuonna 1936 säädetyin asutuslain myötä. J. Eenilän (1968) laatimasta Siuronmäen taloluettelosta käy ilmi, että talot ovat valmistuneet 1890 – 1927 välisenä aikana, suurin osa 1900-luvun taitteessa ja alkuvuosina. Vilppo (1977) kuvaa asuinrakennuksia pieniksi mökeiksi, joissa keittiön lisäksi oli yleensä vain kamari ja eteinen mutta joskus myös kaksi huonetta. Myös Tampereen Amurin ja Nokian tehtaiden teollisuustyöntekijöiden asumiselle tyypillisiä yhteiskeittiöllisiä, useamman asunnon asuinrakennuksia oli Siuronmäessä kolme; Nummi, Lahti ja Majaranta (vanhat tontit:ot 48-50). Alueelle kerrotaan myös tuodun muutamia asuinrakennuksia Terijoelta 1920-luvulla. Siuroon rakennettiin oma rukoushuone vuonna 1910. Työväentalo rakennettiin vuonna 1907. Työväentalon kalliolla teloitettiin yli 30 punaisella puolella ollutta henkilöä huhtikuussa 1918. Työväentaloa ehdittiin kunnostaa ja laajentaa useaan otteeseen, kunnes se siirtyi Nokian kauppialalle, joka purki sen vuonna 1971. Paikalle on kiinnitetty muistolaatta.

10.5.2019

Valtion sahan työntekijöitä 1900-luvun alussa. (Kuva: Siuron työväenyhdistyksen 100 vuotta 2005, 32.) J. Soulaksen piirros Eemeli Lahden rakennuttamasta yhteiskeittiöasunnosta Vesitien varrella vuonna 1903. (Turun yliopiston Kansatieteen arkiston piirustuskokoelma)

työväentalo vuonna 1926 ja yllä rakennuksesta ja vuodesta 1918 muistuttava muistolaatta 1971 puretun rakennuksen paikalla.

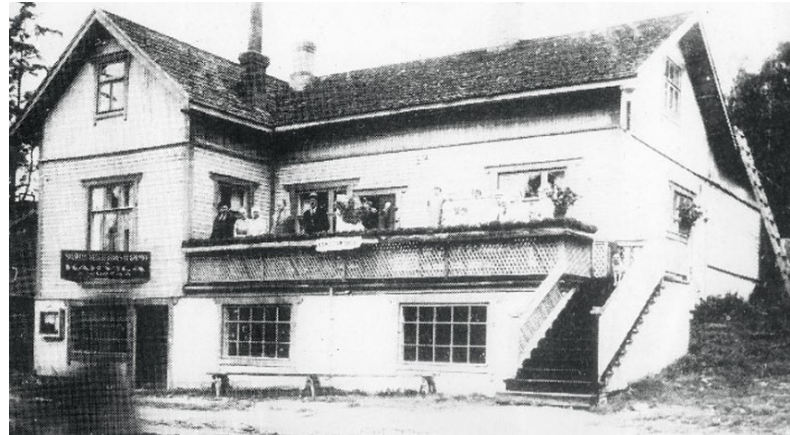
10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Siurossa oli vuonna 1910 kolme kauppaa, Tammisen kauppa nykyisen Koski-Baarin paikalla, Matti Salon kauppa useine liikkeineen Siurontien varrella, kirkon vieressä sekä rautatieasemalle johtavan tien risteyksessä sijainnut Toivon kauppa. 1910-luvulta alueelle perustettiin Lehtimäen kestkievevari nykyisen Majatalontien varrelle. Posti toimi Raisamon vanhemmassa, nyt jo puretussa kaupassa ja sen jälkeen rautatieasemalla. Lääkäri Siurossa oli 1930-luvulta lähtien ja pankkeja alettiin perustaa 1940-luvulla. Sotien jälkeen rakennettuja ovat Raisamon uusi kaupparakennus vuodelta 1957 sekä Osuuspankki vuodelta 1970.

Rakennukset

Alueen rakennuksia on eri aikoina kunnostettu ja laajennettu, muutama pihapiiri on uudistettu täysin, jolloin rakennusten julkisivut ovat kokonaan muuttuneet uusien tyylien ja teollisten materiaalien vaikutuksesta. Rakennusten yleisilme on pääsääntöisesti historiallisesti kerroksinen. Muutamia alkuperäiseltä vaikuttavia rakennuksia on kuitenkin jäljellä. Osa rakennuksista on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Alueen tyyllinen kirjo yltää 1900-luvun taitteen mäkitupatyypistä rakentamisesta jugend- ja 1920-luvun sekä jälleenrakennuskauden tyyliin sekä nykypäivän omakotirakentamiseen asti. Yleisilmeeltään alue on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa. Miharintien länsipuolella sijaitsevalle Siuronkallion alueelle, Miharintien varteen on äskettäin rakennettu uusi pulpettilapainen, valkoiseksi rapattu omakotitalo uusine pihatyypeineen. Sen sijoittelu on kuitenkin aluekokonaisuuden kannalta onnistunut, sillä se sijaitsee aivan alueen reunalla, puuston keskellä, mikä pehmentää uudisrakentamiselle ominaisen laajemman tilankäytön, kooltaan suurempien rakennusten, niiden sijoittelun sekä piha-alueiden runsaan muokkauksen luomaa, alueen muusta rakentamistavasta poikkeavaa ilmettä.

Ylhäällä Raisamon kauppa eli nykyinen Vintiikki vuonna 1966. Sen vieressä jo puretussa liikerakennuksessa sijaitsi Amerikasta 1920-luvulla palanneen Akseli Wuotilan perustamat alueen ensimmäinen leipomo ja vesitehdas, myöhemmin rautakauppa. (Kuva Matti Poutvaara/ www.oloneuvos/kuvat.fi) Oikealla Raisamon vanha liikepaikka, joka sijaitsi Matti Salon kaupan tiloissa. Alla näkymä nykyisin.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Hirsirunkoiset *asuinrakennukset* perustettiin nurkkakiville ja kivipilareille, suuremmissa rakennuksissa kuten osassa Siurontien varren liikerakennuksia on luonnonkivijalka koko rungon matkalta. Perustusten nurkka- ja pilarirakenteita tukemaan on usein rakennettu erilaisia puisia rakenteita (kuva oikealla). Osaan on myöhemmin valettu sementtisokkeleita. Rakennukset olivat aluksi hirsipinnalla mutta laudoitettiin 1920-luvulta lähtien, ja maalattiin useimmiten punamullalla, joskus keltamullalla. Alueella asui 1900-luvun alkupuolella maalari Nummi, joka kiersi taloissa keittämässä punamultaa ja maalaamassa. Katemateriaalit vaihtelivat päreestä, tiileen ja huopaan. Siurossa valmistettiin kattotiiliä 1950-luvulla. Ikkunat olivat T-mallisia, 6- ja 4-ruutuisia. Koristeellisia ikkunoita oli muun muassa Terijoen taloissa sekä ratamestarin talossa Majatalontien - Siurontien varrella. *Ulkorakennuksia* oli Marja-Liisa Vilpon mukaan yleensä vain liiteri ja käymälä, joskus aitta, yhdessä Siurontien varren asuintalossa sekä kauppohenkityöpihoilla oli makasiini. Alueella oli myös navettoja. Karjaa laidunnettiin Korvolan laitumilla ja Haukkalan karjan joukossa. Kaikissa pihoissa ei ollut saunaa. Osa perheistä piti yleistä saunaa maksua vastaan. Vesi kannettiin järvestä. VR:n työntekijöillä oli oma sauna. Ulkorakennuksia ja pieniä saunoja näkee pihoissa edelleen. Osa on laajennettu ja kunnostettu. Joihinkin pihoihin on tehty uusi nosto-ovellinen autotalli. Miharintien varrella sijaitseva uudispiha poikkeaa alueen rakentamistavasta aivan tien varteen sijoitettuihin autotalleineen.

Pihat olivat kallioisia ja paljaita, sillä uudet asukkaat kaatoivat puuston ruvetessaan rakentamaan. Asukkaat perustivat joihinkin pihoihin perunamaita mutta saivat myös omia vakoja Haukkalan perunapellosta. Pihoissa oli kukkamaita ja sireenipensaita. Vielä enemmän kasvoi viljejä omenapuita. Pihojen hoidosta tuli tärkeää siurrolaisille ja Vilpon 1970-luvulla tekemä selvitys kertoo, että niitä myös palkittiin. Suurin osa alueen pihoista on säilyttänyt niille alun perin ominaiset piirteensä. Puutarhat ovat monimuotoisia luonnon- ja istutettujen kasvien, pensaiden ja puiden

10.5.2019

Ylhäällä Vesitien ja alla Lupantien varrella sijaitsevat Siuron työväenasunnot. Ylimmässä jugendin ja 1920-1930-lukujen vaikutteita, alinna mäkitupa-tyyppinen, todennäköisesti huoneen ja keittiön käsittävä asuinrakennus. Pihoja peittää rehevä kasvillisuus.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

sommitelmia, jotka sijoittuvat luonnonmuotojen mukaan. Aluetta leimaa tunnelmallisuus ja puistomaisuus. Joissakin pihossa on kuitenkin tehty suuria muutoksia tasoittamalla ja korvaamalla luonnonmukainen nurmi tai tanner tasaisella sorapinnalla, mikä poikkeaa Siuronkallion alkuperäisestä ilmeestä.

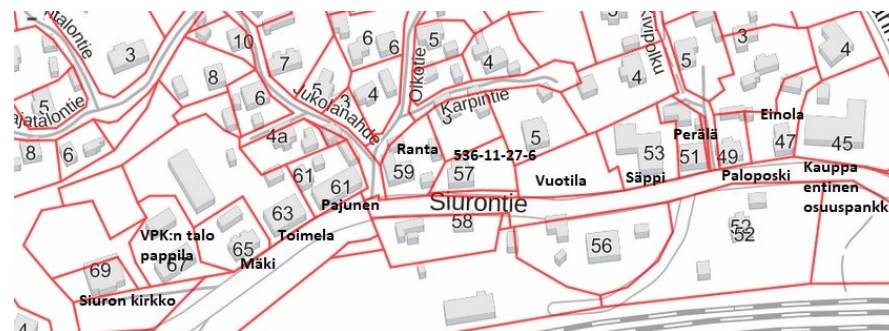
Ruokavesi haettiin apteekin lähteeltä eli Viinamäen lähteeltä sekä joskus Suonien kunnan puolella sijainneesta lähteestä. Myös työväentalon läheisyydessä oli useita kaivoja mutta ne kuivuivat etenkin kesällä. Muutamissa taloissa oli vesijohto jo ennen sotia.

Siuronmäen tiet ovat muodostuneet asukkaiden luomista poluista, jotka kulkivat ristiin rastiin, myös pihojen ja tonttien poikki. Vuonna 1931 Siuronmäkeen tehtiin ensimmäinen tie.

Siurontieltä kääntyvä Kivitie ja siltä haarautuvat polut ovat muotoutuneet vuosikymmenten aikana. Vasemmalla näkymä Siuronkallioilla sijaitsevalle Karpintielle.

3.3.1 Kirkko ja Siurontien liikerakennukset

Siurontien kirkonkylän läpi kulkeva linjaus siirrettiin rannasta nykyiseen paikkaansa rautatien rakentamisen alettua 1890-luvulla. Valtamaantienä aina keskiajalta 1900-luvun alkupuolelle toimineen tien varteen alkoi syntyä asutuksen myötä liiketoimintaa. Tienvarren kiinteistöt vuokrattiin aluksi mutta lohkottiin 1930-1960-luvun kuluessa Haukkalasta ja Ala-Haukkalasta. Alueen lounaisosassa, kallioisella tontilla sijaitseva, Heikki Tiitolan suunnittelema uusgoottinen *Siuron rukoushuone* valmistui vuonna 1909. Rakennus *vihittiin kirkoksi* vuonna 1928. Kirkonmäeltä Siurontielle tultaessa tien pohjoisreunaan sijoittuu useita eri-ikäisiä liikerakennuksia eri aikoina muutettuina ja kunnostettuina. Asuin- ja liikerakennustyyppejä on useita, lisäksi rakennusten uudistukset näkyvät usein kerrostumina. Päätteenä on Miharitien risteykseen 1970 valmistunut pankin moderni asuin- ja liikerakennus, joka sekä korkeudeltaan sopeutuu vanhaan tiemaisemaan. Tien keskivaiheilla sijaitseva *Vuotila* on nykyään tyhjä tontti, entisen Vuotilan liikerakennuksen paikalla on enää luonnonkivinen portinpylväs.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

1. Siuron kirkko

Rakennusmestari Heikki Tiitolan suunnittelema ja 1910 valmistunut rukoushuone vihittiin kirkoksi 1938. Puisessa pitkäkirkossa on uusgotiikan ja kansallisromantiikan piirteitä. Tontti saatiin lahjoituksena, puutavaran lahjoitti Metsähallitus, jonka saha toimi tällöin Siuronmäen juurella (Valtion saha). Rukoushuone toimi vuoden 1918 alkupuolella punaisten sairaalana ja kevätkesällä valkoisten ruokalana ja kasarmiina. Kirkkoa korjattu 1980-luvulla Jaakkon Niemisen suunnitelmin. Kirkkosali muutettiin monitoimitilaksi poistamalla kiinteät penkit.

2. 536-11-34-6 ”Seppälä”, alkuperäinen rekisterinimi Kaisaniemi

Kiinteistöön kuuluu pitkä, luonnonkiville perustettu, hirsirunkoinen päärakennus sekä ulkorakennus. Päärakennusta sanotaan Siuronmäen vanhimmaksi. Se on toiminut VPK:n talona ja palopäällikön asuntona sekä myöhemmin pappilana. Rakennusta kunnostettiin inventointihetkellä vanhan tyylin mukaan.

3. Mäki

1900-luvun vaiheilla rakennettu kiinteistö lohkottiin Ala-Haukkalasta 1957. Päärakennus muistuttaa ajan maalaistalojen päärakennuksia.

4. Säppi

Raisamon uutena kauppana tunnettu liikerakennus. Kiinteistö on lohkottu vuonna 1937 Haukkalasta. Liikerakennus lienee uudistettu tai rakennettu kokonaan uusiksi vuonna 1957, jolloin sen sanotaan valmistuneen. Rakennuksessa toimii nykyisin antiikkiliike.

5. Perälä (Riihitupa)

Nokian kulttuuriympäristöohjelmassa (2001) kiinteistö on nimetty Riihituvaksi. Päärakennus on vuonna 1921 valmistunut Siuron sahan johtajan asunto. Rakennus saattaa olla Wivi Lönnin suunnittelema. Päärakennusta on kunnostettu alkuperäisessä asussaan ja se muodostaa näyttävän solmukohdan Siurontien ja rautatieasemalle johtavan tien risteykseen.

6. Paloposki (Koskinen)

Kiinteistö lohkottiin Haukkalasta vuonna 1958. Nokian kulttuuriympäristöohjelmassa Koskiseksi nimetyn Paloposken kiinteistön päärakennuksen mainitaan olevan vuodelta 1902. Sen julkisivut ovat pääosin alkuperäisen tyyliä. Kiinteistö muodostaa Perälän pihapiirin kanssa rautatieasemalle johtavan tien risteykseen näyttävän solmukohdan

7. Einola

Kiinteistö lohkottiin Haukkalasta vuonna 1931. Päärakennus lienee tuolta ajalta 1900-luvun puolivälin tietämällä kunnostettuna.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Vasemmalla ylhällä näkymä kirkon pihasta Siurontielle. Vasemmalla kirkko ja Seppälä. Alla Mäen päärakennus kunnostettuna vanhaan asuun. Oikealla Siurontien liikerakennuksia ja alla Säpin päärakennus, jossa ennen toimi Raisamon kauppa, nykyisin Vintiikin antiikkiliike.

10.5.2019

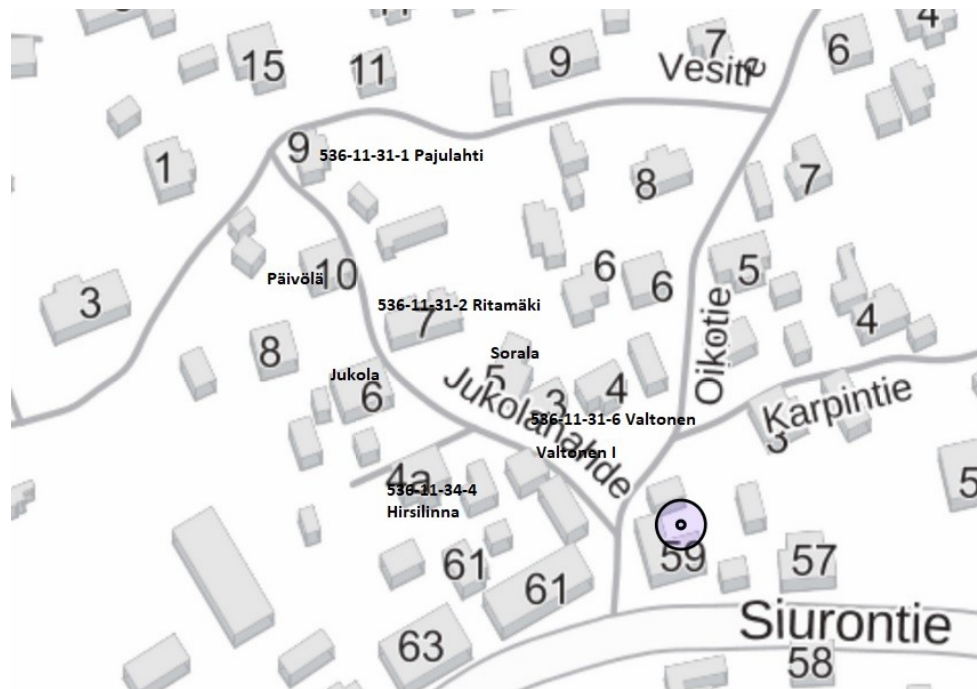

Vuotilan vesitehtaasta ja alueen vanhimmasta leipomosta on jäljellä portinpylväs Siuron-tien varressa. Puistomainen tontti on tyhjiään.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.3.2 Jukolanahteen asutus

Yllä Jukolanahteen ja Oikotien risteysalue. Oikealla Jukolanahtede Jukolan kohdalla. Jukola kuvassa vasemmalla pensasaidan takana, oikealla Ritämäki

Siurontieltä nouseaan Jukolanahteeseen. Jukolanahteen ja Oikotien risteysalueelle muodostuu maisemallinen solmukohta. Jukolanahtede mutkittelee kapeana, pensasaitojen reunustamana kujana päättyen Majatalontiehen. 1800-1900-lukujen taitteessa rakennettujen pihapiirien asuinrakennukset sijoittuvat Jukolanahteen rinteitä pitkin kipuavan tien reunoille. Tien nimen kerrotaan juontuvan tien varrella asuneesta perheestä, jolla oli seitsemän poikaa, ja taloa alettiin kutsua Jukolaksi. Jukola sijaitsee tien keskivaiheilla.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Jukolanahteen rakennusten epäsäännöllistä sijoittelua. Valtonen I:n ulkorakennus, jonka julkisivuissa on nähtävissä usean aikakauden piirteitä aina alkuperäisyyteen viittaavista luonnonkiviperustuksista niitä vahvistavaan betonitiilisokkeliin. Vuorilaudoitus on uusittu 1900-luvun puolivälin jälkeen. Ikkunat lienevät 1900-luvun alkupuolelta. Taustalla Valtonen ja sen takana vinottain Soralan päärakennus.

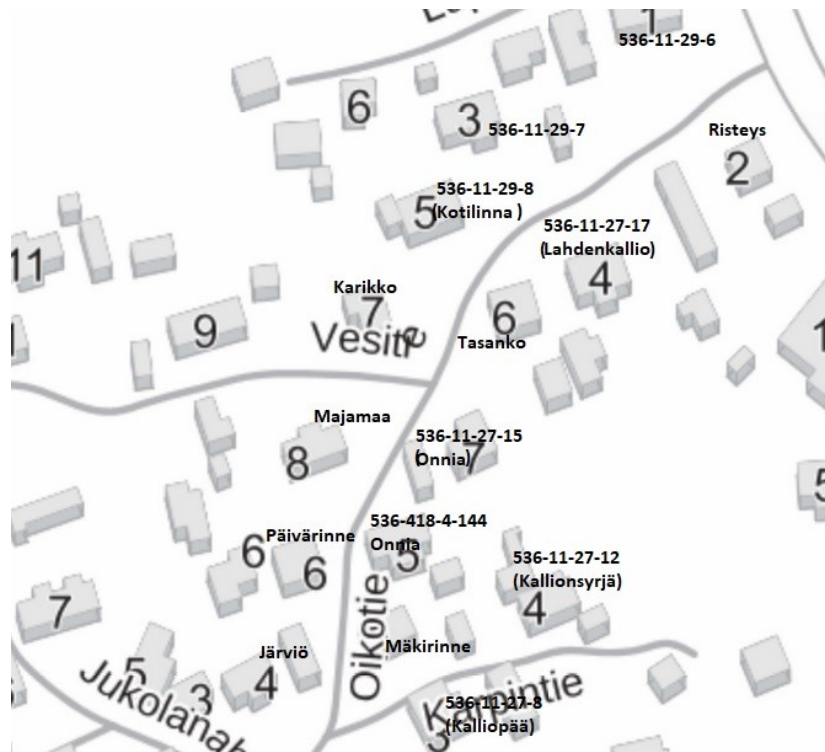

Yllä Valtosen päärakennus ja sen takana vinottain Soralan päärakennus. Pajulahden päärakennus Jukolanahteen ja Majatalontien risteyksessä on maalattu alueella ennen tyyppilliseen tapaan puna-keltaiseksi.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.3.3 Oikotien-Karpintien-Vesitien asutus

Jukolantien ja Oikotien risteyksestä lähteävä Oikotie haarautuu sen alussa Karpintiehen ja vaihtuu Majatalontien risteuksen kohdalla Vesitieksi jatkuen Miharintielle. Vesitien alueelle pihapiirit yhdistyvät Lupantien asutukseen. Alueella on 15 kiinteistöä. Kartalla oleviin kiinteistötietoihin sulkeisiin merkityt nimet ovat kiinteistön alkuperäisiä nimiä, jotka ovat rekisterimuutosten yhteydessä jääneet pois käytöstä. Alueen rakennuskanta muodostuu asuinpihoista, joissa asuinrakennuksen lisäksi on kaksi tai kolme ulkorakennusta, varastoja tai autotalleja. Rakennusten ikähaarukka ulottuu 1890-luvulta 1900-luvun alkuun. Muutoksia on tehty eri aikoina ja alue on historiallisesti hyvin kerroksinen edustaen erilaisia tyyllisiä ratkaisuja aina 1900-luvun taitteesta nykypäivään.

Oikotien ja Jukolanahteen risteys. Ylhäällä Majamaa. Oikealla Järviön 1900-luvun alkupuolen asussa oleva piha.

10.5.2019

Päivärinteen jälleenrakennuskauden tietämällä uudistettu päärakennus. Pihat ovat luonnontilaisia, kallioisia ja paikoin luonnonvaraisen tai puutarhakasvillisuuden peittämiä. Tien puolelta pihoja reunustavat rima- ja pensasaidat. Pihojen välisiä aitoja ei ole.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

10.5.2019

Vasemmalla näkymä Vesitieltä Majatalontien ja Oikotien risteykseen, alla samasta kohdasta Miharintien suuntaan. Tien vartta reunustavat pensasaidat, kuuset ja männyt. Vesitien rakennuksia on kunnostettu ja muutettu useaan otteeseen ja rakennuskanta on kerroksista.

10.5.2019

3.3.4 Lupantien asutus

Miharintieltä haarautuvan umpikujan Lupantien varteen muodostuu vehreä asutuskokonaisuus, jossa on viisi vanhaa pihapiiriä sekä Miharintien ja Lupantien risteyksessä uudehko asuinpiha. Tie on polkumainen ja luonnonmukainen. Pohjoispuolen pihat sijoittuvat alarinteeseen ja eteläpuolen pihat ylärinteeseen.

Yllä näkymä Lupantien risteyksestä. Alla Kivimäki, yksi parhaiten säilyneistä alueen asuinrakennuksista.

1. Kolunmäki

Kiinteistön päärakennus on ns. kahvimyllytalo neliönmuotoisine runkoineen ja telttakattoineen. Se on 1900-luvun alkuvuosikymmenten aikaisessa asussa.

2. Kivimäki

1800-1900-luvun taitteen pienasumus vanhoine puutarhoineen on Lupantien varrella on säilyttänyt vanhan asunsa

3. Lahdenkallio

Kiinteistön päärakennus edustaa leveärunkoista rakennustyyppiä. Sen ulkoasu on 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä

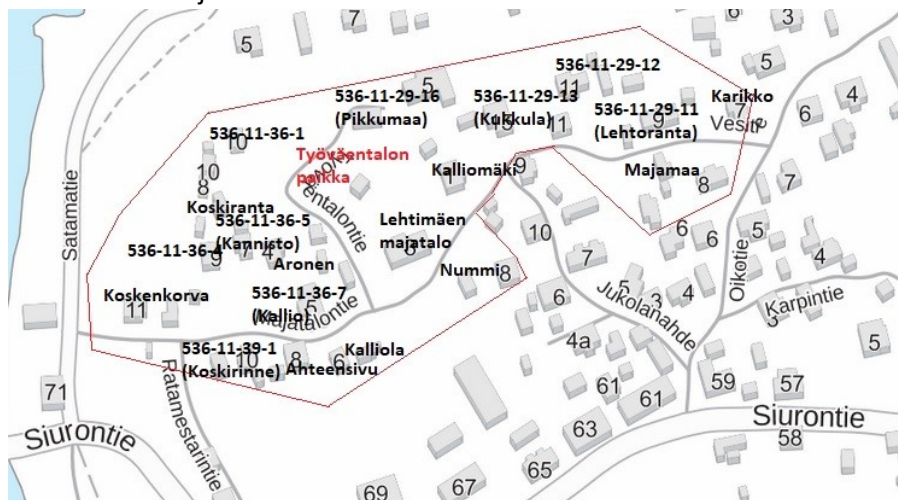
10.5.2019

Yläkuvassa oleva Lahdenkallion päärakennus edustaa leveärunkoista asuinrakentamista. Oikealla Kolunmäen neljänmuotoinen ja telttakattoinen päärakennus, ns kahvimyllytalo, joita Siuron alueelle on rakennettu muutamia 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Lupantie on luonnonmukainen ja polkumainen

10.5.2019

3.3.5. Majatalontienvarren asutus

Majatalontie mutkittelee Siuronkallion poikki alueen keskeltä sen länsipäähän, päätyen Siuronkosken alueelle. Tie on saanut nimensä 1910-luvulla perustetusta *Lehtimäen* majatalosta. Majatalontie haarautuu itäpäässä Oikotien ja Vesitien kohdalta. Sen eteläreunalta kääntyy Siurontielle kulkeva kapea, polkumainen Kivitie, pohjoisen suuntaan umpikujaan päättyvä Työväentalontie.

1. Lehtoranta

Lehtorannan päärakennus 1900-luvun taitteesta on säilyttänyt vanhan asunsa

2. Lehtimäki

Kiinteistö sijoittuu tien keskivaiheille, jo puretun työväentalon eteläpuolelle. Rakennusta on kunnostettu vanhaa tyyliä mukailleen. Majataloksi 1900-luvun alkuvuosina perustetun Lehtimäen päärakennus on väritykseltään alueella ennen tyypilliseen tapaan punakeltainen. Suuri rakennus koristeellisine kuisteineen poikkeaa alueen pienimuotoisesta mäkitupatyypistä.

3. Karikko (Vaskelainen/ Heinonen)

Vanhan asunsa säilyttänyt Siuronmäen pienasumus 1900-luvun taitteesta luonnonmukaisessa pihapiirissä vaikuttaa asumattomalta, ja on kunnostuksen tarpeessa

kuvat Museovirasto, tallennus Tuomas Koponen

Majatalontie Lehtimäen majatalo pitkä punainen rakennus tien pohjoisreunassa. Ote Tuomas Koposen vuonna 1979 ottamasta ilmakuvasta (www.oloneuvos.fi/kuvat/)

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Vasemmalla näkymä Majatalontieltä, alla Lehtimäen majatalo. Yllä Karikon hyvin säilynyt päärakennus ja alla Lehtorannan pihapiiri, joka sekin on säilyttänyt vanhan asunsa

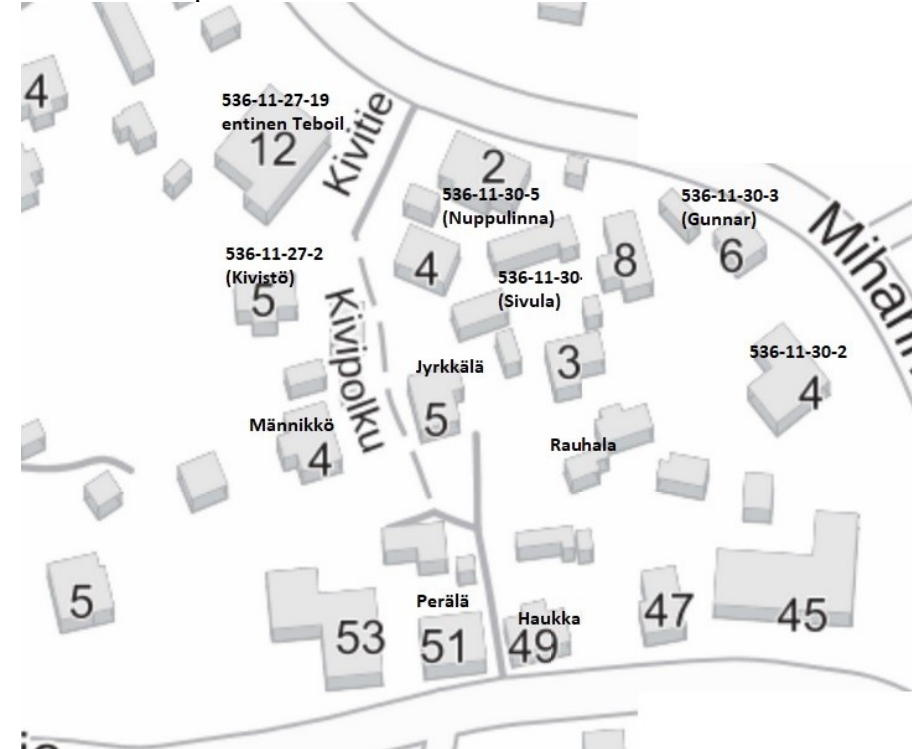
10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Näkymiä Majatalontieltä. Yllä Lehtorannan kiinteistöön kuuluva pieni asuinmökki. Sen vieressä tien itäpäässä sijaitsevan Koskenkorvan kaunis ulkorakennus.

Kivitien-Kivipolun-Miharintien asutus

Kivitie kulkee Siuron keskustan kaakkoisosassa nousten Siurontieltä Miharintielle. Alue ja sen keskellä kulkeva kapea polku kätkeytyvät omaan rauhaansa, eivätkä pihat näy pääteille. Tien varteen sijoittuu kuusi pihapiiriä, joista kaksi, Siurontien ja Kivitien risteyksessä sekä Miharintien ja Kivipolun risteyksessä. Miharintien varteen sijoittuu entinen Gunnarin kiinteistö sekä uudempi omakotitalo.

1. Männikkö

Männikön pihapiiri vastapäätä polkumaisen Kivitien toisella puolella sijaitsevaa Jyrkkälän kiinteistöä muodostaa näyttävän kokonaisuuden vanhoine päarakennuksineen

10.5.2019

Näkymiä Kivitieltä

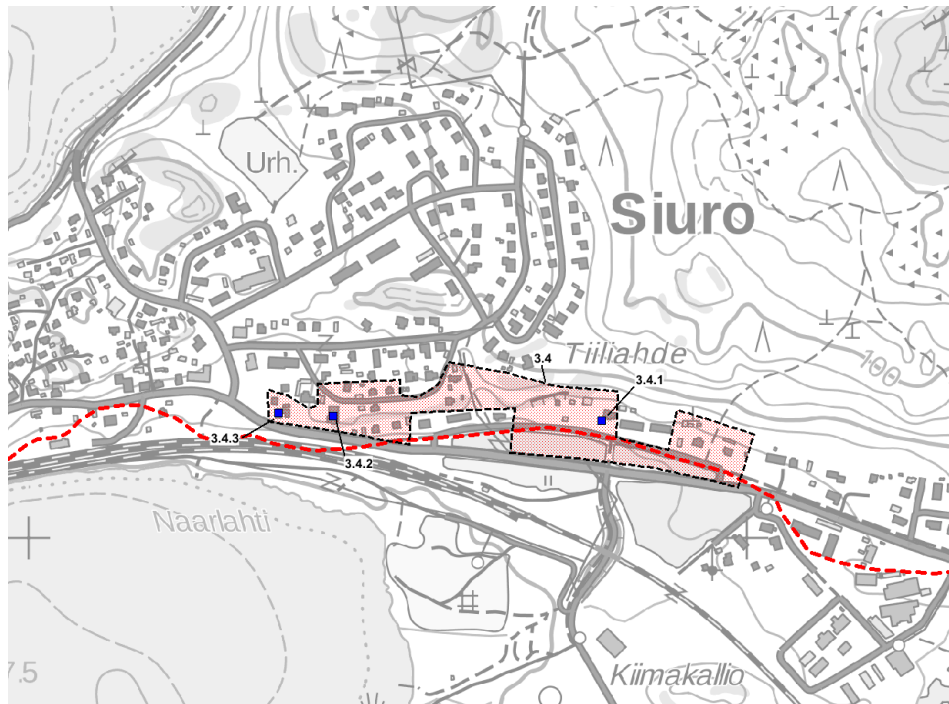

Männikön pihapiiriä ja päärakennus

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

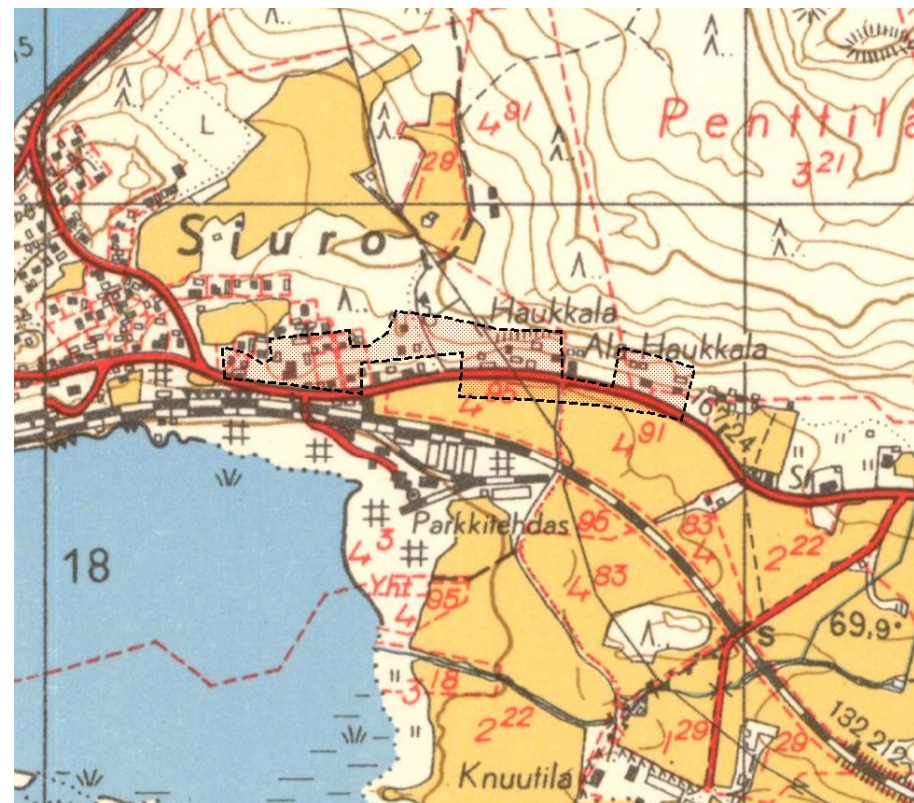
3.4 Vanhan Siurontien asutus

3.4. Vanhan Siurontien-Ruutanankadun asutuksen rajausta, 3.4.1 Haukan (Haukkala) kantatalo, 3.4.2. Valtion sahan konttori ja asunnot, 3.4.3 Skutin talo. Punainen katkoviiva on Laidtien, myöhemmän Turuntien 1700-luvun linjaus. Tielinja oikaistiin 1960-luvulla. Rinteen päällä on Ruutanankadun varrella pienasutusta.

Vanhan Turuntien linjauksen varrella on Siuron teollistumiseen, erityisesti Valtion sahaan liittyvää 1900-luvun alun rakentamista sekä Haukan kantatalo, jonka omistamille maille Siuronmäen yhdyskunta rakentui. Tien varressa on suurempaa asuinrakentamista, mäen päällä pienimuotoisempaa työväenasutusta sekä sahan hallinto- ja asuinrakennus.

Yleiskaavassa tulisi huomioida Valtion sahaan liittyvä rakennus 3.4.2. Alueen maatalouden ja teollistumisen historiaan liittyvän rakennuskannan näkyvyys, mitta-kaava, materiaalit Siurontien ja Ruutanankadun varrella tulisi huomioida tulevassa maankäytössä.

Sama alue 1953 peruskartalla. Valtion saha-alueella toimi tällöin Parkkitechdas. Asutus keskittyi vanhojen tielinjojen varrelle. Mäen päällä nykyisin olevaa Ruutanankatua ei vielä tällöin ollut vaan pienimuotoinen mäkitupa-tyyppinen asutus rakentui vapaasti. Asutus vältteli vielä tällöin pellolle rakentamista.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE Aluekokonaisuus	Siurontien – Ruutanankadun varren asutus
---------------------------------	--

ALUETIEDOT

Aluetyyppi	taajama, järvimaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) Vanhan maantien varrelle 1900-luvun vaihteessa ja alkupuolella valtion sahan viereen syntyneitä asutusta, jatkaa Siuronmäen vastaavaa asutusta. Puurakentaminen, erilaisia rakennustyyppejä, Haukan kantatalo.
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) alueella on nähtävissä 1900-luvun taitteen miljö ja teollistumiseen liittyvä rakentaminen.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, rakennushistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, rakennustaiteellinen, historiallisesti kerroksinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot

		taajamakuvallinen, liikennemaisemallinen, Penttilän kylän peltomaisema
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää vähäisiä muutoksia kulttuuriympäristön arvot huomioiden.
Arvojen perustelut		alue käsittää Ruutanankadun varrella teollisuus- ja rautatietyöläisten pienimuotoista asutusta 1900-luvun taitteen tietämillä, lisäksi alueella sijaitsee näyttävä Valtion sahan konttori ja asuinrakennus sekä puhelinkeskuksena toiminut entinen Skutin talon pihapiiri
Suosituks		Alueen kulttuuriarvojen, keskeisten rakennusten ja ympäristön vaaliminen.

ALUEEN KUVAUS

Alue käsittää pitkänomaisen alueen Miharintien risteyksestä pitkin vanhaa Siurontietä, Haukkalan kantatalon tontin tietämillä. Alueelle tiivistyy monimuotoinen, historiallisesti kerroksinen kokonaisuus Siuron teollisuus- ja agraarihistoriaa. Vanhin on kylähistoriaan liittyvä Haukkala, joka siirtyi Penttilän kylästä isojaon jälkeen nykyiselle paikalleen. Maaseudun ja taajaman rajalla sijaitseva vanha tontti rakennuksineen on kiinnittynyt osaksi Siuron taajamaa asutuksen laajennuttua 1800-luvun lopulta lähtien. Haukkalan pihapiirin editse kulkeva vanha maantienlinjaus on jäänyt asuinalueen käyttöön. Uusi Siurontien linjaus kulkee lähempänä junarataa, alueen eteläpuolella. Tienvarren yläpuolella kulkevalla kalliolla kiertävän Ruutanankadun pienimuotoisempi rakennuskanta yhdistyy Siurontien asutukseen muodostaen 1900-luvun taitteen tietämillä rakentuneen ympäristön.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.4.1. Haukkala

//

Kiinteistö on osa Haukan kantatalon vanhaa talouskeskusta, joka siirtyi vanhasta Penttilän ryhmäkylästä nykyiselle paikalleen, vanhan maantien varteen isonjaon jälkeen, 1800-luvun aikana. Haukkala -nimi tulee käyttöön 1900-luvun puolella. Haukkalan päärakennus on palanut 1970-luvulla ja sen paikka erotettu omaksi kiinteistöksi. Nykyisessä Haukkalan talouskeskuksessa on päärakennuksen lisäksi vanhoja hirsirunkoisia talousrakennuksia sekä luonnonkiviholvattu maakellari 1890-luvulta.

Haukkalan talo

Vasemmalla Haukkalan pihapiiri ennen päärakennuksen tuhoutumista tulipalossa. Yllä nykyinen päärakennus nykyasuunsa muutettuna. (Kuvat omistaa Päivi Kahila-Kivistö)

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.4.2. Sahan konttori ja asunnot ("Hieta")

I

Alueen länsipuolelle sijoittuvan kiinteistön (536-11-26-1) päärakennusta ar-
vellaan Lars Sonckin vuosien 1897-1907 välisenä aikana suunnittelema-
ksi. Se oli alkuaan viiden perheen jugendtyylinen, suurikokoinen asuintalo, joka
on myöhemmin toiminut muun muassa kirjastona. Rakennus liittyy rinteen
alla olleeseen Valtion sahaan, joka perustettiin rautatien puutarvetta tyy-
dyttämään 1905.

Yllä ja oikealla Valtion sahan konttoriksi ja viiden perheen asunnoksi suunniteltu jugendtyy-
linen, kookas rakennus kunnostettuna vanhaa tyyliä kunnioittaen.

3.4.3. 536-11-25-3 (ent. Skut)

II

Alkuperäiseltä nimeltään kiinteistö nimeltä *Skut* (nyk), käsittää aiemmin puhelin-
keskuksena toimineen, neliönmuotoisen ns. kahvimyllytalon hollantilaistyyllisine
mansardikattoineen.

10.5.2019

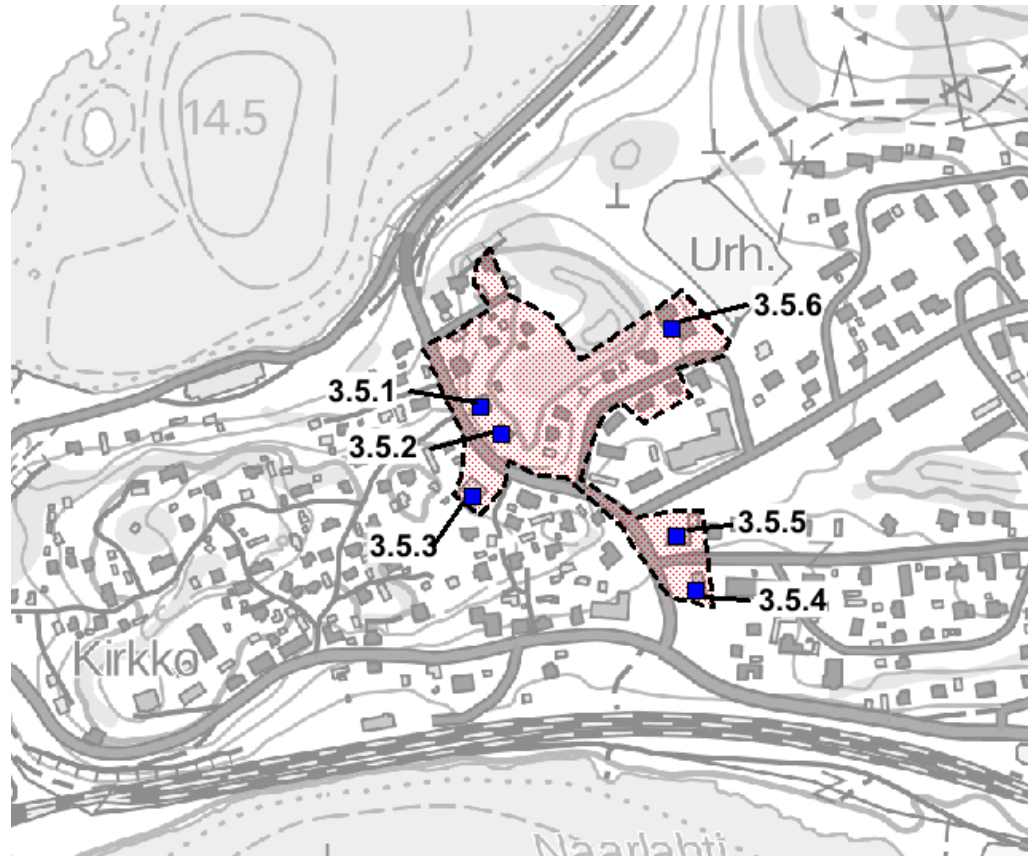
Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Ruutanankadun pienasutusta

10.5.2019

3.5 Miharintien modernismi, Siuron sotienjälkeinen liikeraitti

3.5. Miharintien modernismi, sotien jälkeinen aika, uusi keskusta. 3.5.1 Terveystalo, 3.5.2 Yleinen sauna, 3.5.3 Huoltamo- ja asuinrakennus (Teboil), 3.5.4 Siuron kauppa, 3.5.6 asuin- ja korjaamorakennus.

Yleiskaavassa tulisi huomioida jälleenrakennuskauden aluekokonaisuus, rakennuskannan ominaispiirteet, materiaalit, mittakaava.

Siuron tehdasyhdyskunta kasvoi sodan jälkeen vanhan asutuksen itäpuolelle, aluksi uuden maantien, Linnavuoreen vievän Miharintien varrelle, johon syntyi sodan jälkeiselle, kehittyvälle ajalle tyypillisiä palveluita ja rakennuksia. Alueelle tulivat Siuron terveystalo, yleinen sauna, kauppa ja huoltoasema. Pellon reunalle sijoittui omakotiasutusta ja toinen autoiluun liittyvä rakennus. Rakennusten katu, Kalliokatu linjattiin, lohkottiin ja rakennettiin vasta 1960-luvulla.

Vasemmalla alue 1953 peruskartalla ja yläpuolella alue 1760-luvun isojakokartassa. Maastoa seuraava Miharintietä edelsi 1700-luvulla samoilla paikoilla kulkenut talvitie, joka näkyy ylä-

kartassa sinisenä katkoviivana.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE Aluekohde	Miharintien modernismi, Siuron sotien jälkeinen rakentaminen
--------------------	--

ALUETIEDOT

Aluetyyppi	taajamaympäristö
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) yhtenäinen jälleenrakennuskauden alue, palvelu- ja liikerakentaminen, Linnavuoren rakentaminen. Puu- ja kivirakentaminen.
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) pieni omakotialue sekä entinen terveystalo, yleinen sauna ja huoltoasema säilyttäneet pääpiirteisään aikansa ilmeen, pieniä muutoksia.

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot
		asutushistoriallinen, sosiaalihistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen, tyyppi- ja piirustukset
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen, osa aluekokonaisuutta
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset

		kestää vähäisiä muutoksia heikosti, kunnostustyöt aikakauden materiaalein ja tyylinmukaisella tavalla
Arvojen perustelut		Rakennusajankohtansa jälleenrakennuskauden ominaispiirteet säilyttäneet kokonaisuus käsittää ajalleen tyyppillistä rakennusperintöä kuten huoltoaseman, terveystalon sekä tyyppitaloasutusta
Suosituks		Alueen ja rakennusten vaaliminen aikansa tyylin mukaisessa asussa ja käytössä

ALUEEN KUVAUS

Sotien jälkeistä Siuroa edustava alue muodostuu Siuronmäen vanhan taajaman itäreunalle, Miharintien, Mäkietien ja Kalliotien varsille. Alueeseen kuuluu jälleenrakennuskaudella syntyneitä sekä uudempaa työnväenasutusta. Alueella on ajalle tyyppillisiä rakennuksia ja palveluita kuten huoltamo, yleinen sauna, kauppa, terveystalo ja omakotitaloja. Alueella oli mäki-alueiden välissä Haukkalan talon peltoja ja niittyjä. Miharintie rakennettiin 1931 maantiekseksi. Tien merkitys nousi 1940-luvulla, kun Linnavuoren yhdyskunta rakennettiin sen varrelle. Sotien jälkeen tien alkupäästä muodostui Siuron uusi liike- ja palveluraitti. Miharintietä, sen linjausta edelsi jo 1700-luvulla mäki-alueiden välistä kannaksen ylittänyt talvitie.

Loivasti kaartuvan Kalliokadun varteen, sen molemmin puolin, muodostuu ehyt kokonaisuus sotien jälkeisen ajan pihapiirejä, jotka ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä. Miharintien varressa sijaitsevat lisäksi matala, rapattu omakotitalo sekä nykyisin Siuron kioskina toimiva liikerakennus 1950-1960-lukujen taitteesta.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.5.1. 536-11-3-5 (Sauna)

Puurakentamisen ohella rakennuksissa käytettiin myös tiiltä. Miharintien varrella oleva tiilirakenteinen kauppalan sauna on myöhemmin kunnostettu asuinkäyttöön, jolloin julkisivu on merkittävästi muuttunut.

3.5.2. 536-11-3-6 (Terveystalo)

Kiinteistö lohkottiin saunan tontista ja sille on valmistui vuonna 1949 tyyppiä TT3 mukailut kunnan terveystalo (Ahola 2014, 92). Sitä on kutsuttu myös nimellä Tyyppi Linnasalmi sen suunnitelleen Erkki Linnasalmen mukaan.

3.5.3. 536-11-27-19 (Entinen Teboilin huoltamo)

Saunaa ja terveystaloa vastapäätä rakennettiin Teboilin huoltamo 1950-luvulla. Sen käyttö loppui jo 1970-luvun alkuvuosina, minkä jälkeen rakennus on ollut asuinkäytössä. Rakennuksen toiseen pätyyn on tehty asuinsiipi. Huoltamo-osa on alkuperäisessä asussaan.

Yllä terveystalo ja etualalla alueella harvinainen, tiilirunkoinen, entinen kauppalan yleinen sauna. Pienet vaakaikkunat edustavat alkuperäistä julkisivua, pystyikkunat, kattolyhdyt ja autotalli asuinkäyttöä. Oikealla entinen tiilirunkoinen, rapattu Teboilin huoltamo ja alla Kalliokadun jälleenrakennuskauden asutusta.

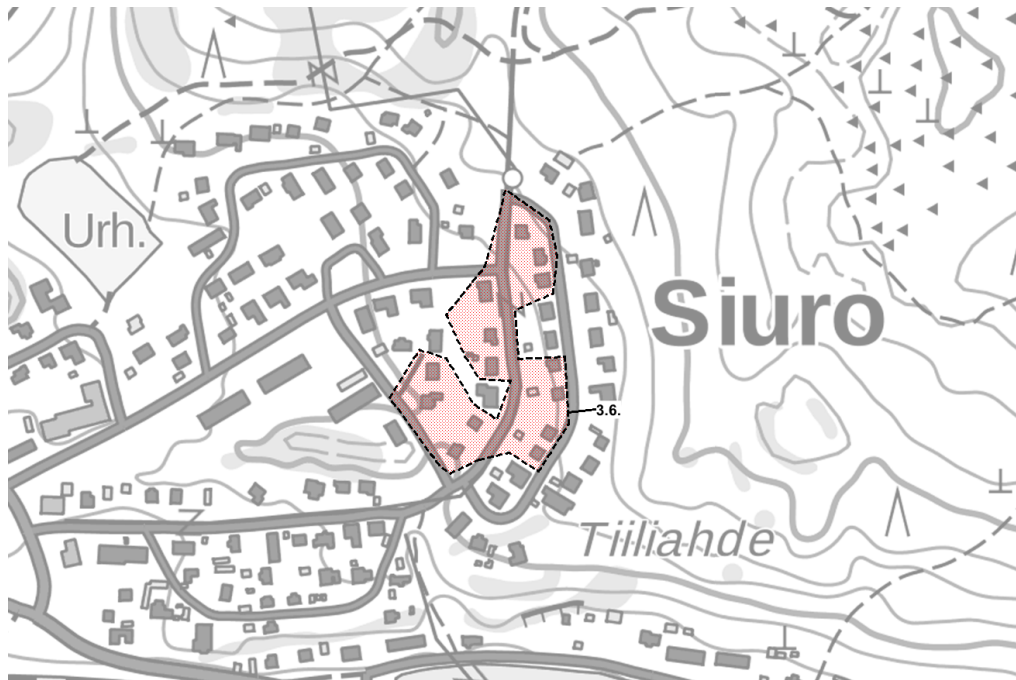
10.5.2019

Kuvissa jälleenrakennuskauden omakotirakentamista asuin- ja liikerakennus. Oikealla kohde 3.5.6 asuinrakennukseen yhdistetty huoltamo-osa, keskellä kohde 3.5.4. eli Siuron kioskin rakennus 1960-luvun taitteesta sekä alinna 3.5.5. matala, rapattu omakotitalo alkuperäisine julkisivuineen

10.5.2019

3.6 Pentintien-Haukantien asutus

3.6. Pentintien ja Haukantien 1950-luvun omakotiasutus

Siuro kasvoi sotien jälkeen Siuronmäen itäpuolelle. Vanhimman kerrostuman muodostaa 1950-luku. Rakentaminen on jatkunut nykypäiviin saakka, omakotirakentamisen rinnalle on tullut rivitaloja ja kerrostaloja.

Kuvassa Pentinkatua

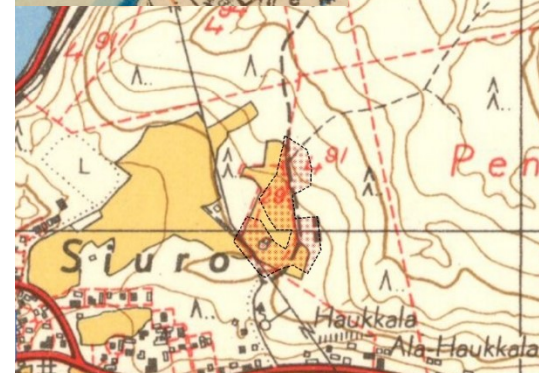
Isojakokartta 1766, KA

Pentintie ja Haukantie asuintontit ovat entisiä Haukan talon peltoalueita, jotka ovat olleet käytössä jo 1700-luvulla. Haukankatu pohjautuu myös vanhaan tiluspolkuun, joka kulki pellon (punaisella vanhassa kartassa) reunaan jo 1700-luvulla kääntyen tällöin pellon

pohjoispuolella kohti Jokisjärveä, 1800-luvulla linjaus muuttui ja reitti kulki pohjoiseen Linnavuoren itäpuolelta. 1900-luvun vaihteessa polku näkyy jo paikallistienä Senaatinkartassa. Sen syrjäytti Miharintien kehitys 1900-luvun alkupuolella. Polun/tien vanha polkuosuus näkyy edelleen maastokartoissa Haukantien jatkeena.

Senaatinkartta XIX-XX 22-23 Pirkkala v. 1909, KA

Peruskartta 1953, aluerajaus lisätty karttaan. Lähde: MML 2018

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE	Pentintien- Haukankadun omakotiasutus
Aluekokonaisuus	

ALUETIEDOT

Aluetyyppi	taajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) alkuperäinen asutus jälleenrakennuskaudelta ja 1960-luvulta, tyyllisesti alue ilmentää kahden eri tyylikauden rakentamistapaa, alueen runkona vanha paikallisreitti 1700/1800-luvulta
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) alkuperäinen sotien jälkeisen asuttamisen aikainen ilme säilytetty

KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Arvoluokka	II	Historialliset arvot asutushistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvaltaan jälleenrakennuskaudelle ja sitä seuranneelle 1960-luvun kasvuvaiheelle tyyppinen alue
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset

		kestää jonkin verran muutosta kulttuuriympäristön ominaispiirteet huomioiden.
Arvojen perustelut		Alue muodostuu jälleenrakennuskauden rintamamiestaloista ja 1960-luvun omakotialueesta, 1950-1960-luvun taajamakehityksen muutosta kuvastava alue aluerakenteineen, rakennuksineen ja pihapiireineen on säilyttänyt ominaispiirteensä
Suosituks		alueen kehittäminen pientalovaltaisesti, rakennusten säännöllinen sijoittelu nykyisen rakennustavan mukaisesti. Korkeudet, massat, materiaalit suhteessa olemassa olevaan rakennuskantaan. 1950-luvun ominaispiirteiden vaaliminen.

ALUEEN KUVAUS

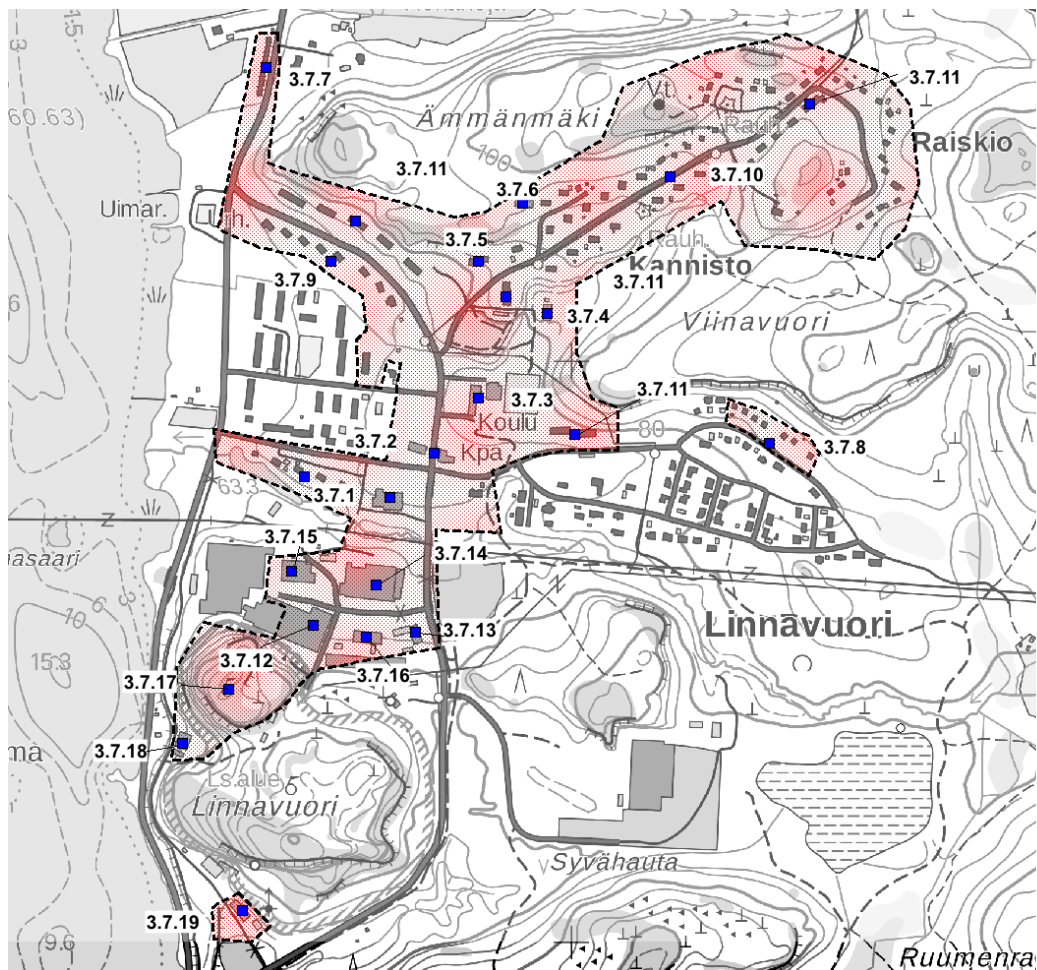
Sotien jälkeisinä vuosina 1950-1953 syntynyt asuinalue muodostuu kaarevien Pentintien ja Haukkalantien varsille. Suurille Haukkalan ja Penttilän tiloista lohkoille asuntotonteille rakennettiin asuin- ja ulkorakennuksen lisäksi kotitarvepuutarha peruna- ja vihannesmaineen. Asuntojen tarve lisääntyi 1960-luvulla ja Nokian kaupala pakkolunasti suurista tonteista puolikkaan ja niille rakennettiin ajan hengessä uusia omakotitaloja, jotka poikkesivat tyyliään ja rakennusmateriaaleiltaan jälleenrakennuskaudelle tyyppisestä noppamaisesta rintamamiestaloityyppistä. Alueelle on leimallista, että jälleenrakennuskauden puutalojen väleihin on sijoitettu 1960-luvun asutusta. Asuminen on kuitenkin väljää, piha-alueet laajoja ja pihakasvillisuus vanhaa. Alue on alkanut uudistua Haukankadun länsipäästä, jonne on rakennettu uusia omakotitaloja sekä rivitalo.

Kuva yllä: Tuomas Koponen 1979 (www.oloneuvos.fi).

10.5.2019

3.7 Linnavuoren tehdasyhdyskunta

Linnavuoren 1940-luvulla rakennettu teollisuusyhdyskunta ja ajan keskeiset rakennetut ympäristöt ja rakennukset sekä rautakautinen linnavuori punaisella rasterilla ja sinillä neliöillä.

3.7.1 Vuorenhovi, 3.7.2 Asuin- ja liikerakennukset, 3.7.3 koulu, 3.7.4 sairaala, 3.7.5 seurakuntatalo, 3.7.6 sauna, Isokyly, 3.7.7 haitaritalot, 3.7.9 ja 3.7.10 omakotialueet, 3.7.11 kerrostalot.

Oman alueen muodostaa 3.7.8 siirtokarjalaisten talot. Alueen laajempi täydennysrakentaminen alkoi 1970-luvulla ja noudattaa sijoittumisellaan alkuperäistä suunnitelmaa, erottuen kuitenkin selkeästi rakentamisen, rakenteen ja katunäkymien suhteen vanhasta.

Linnavuoren teollisuusalueella on neljä teollisuushallia ja paloasema 1940-luvulta, rakennukset 3.7.12-3.7.16 sekä erillisinä rakennuksina koekäyttölaitos 3.7.18 ja ilmailuvarikon konttorirakennus 3.7.19. Oman maisemahistoriallisen kohteen ja tunneleiden ja luolaston kalliosuojan muodostaa rautakautinen linnavuori 3.7.17.

Linnavuori on maakunnallisesti arvokas rakennettu ympäristö. Kokonaisuus, suunnitelma ja yksittäiset rakennukset sekä ympäristöt ovat säilyttäneet alkuperäiset ominaispiirteet. Yleiskaavassa alue- ja rakennuskohtaiset merkinnät suositeltavia, rakennustapaohjeet.

10.5.2019

Linnavuori 1766,1909,1953

v. 1766 isonjaon kartta, jossa tulevan Linnavuoren yhdyskunnan rakenne näkyy notkojen niityinä, joita O-I Meurman laittoi 1940-luvulla asutuksen ja tiestön seurailemaan. Isonjaon aikaan alue oli merkittävä niityalue ja sen niityt oli jaettu Penttilän kylän kolmen talon kesken.

Linnavuori (Linnan vuori) näkyy kartan vasemmassa nurkassa.

Isojaon jälkeen Linnavuoren alue oli osa Jokisjärven rantojen laajempaa torppa-aluetta, joka näkyy hyvin oheisessa 1900-luvun alun Senaatinkartassa, jossa torpat on merkitty kirjaimella T. Linnavuoren alueella oli Knuutilan kartanon pieni torppa, Kannisto. Sen piha-piiri oli kartan mukaan saunan ja rukoushuoneen paikkeilla. Toinen torppa oli Pirkankoivuntien

mutkan tienoilla. Yhdyskunnan päätie, Linnavuorentie pohjautuu kartan mukaan 1900-luvun vaihteen Hämeenkyröön johtaneeseen paikallistiehen ns. Mihari-Siuro, Jokismaantiehen. Tielinja korjattiin 1926-1931 yleiseksi maantiekseksi, tiehen liittyy Linnavuorella ilmeisesti yhdyskunnan rakentamiseen liittyvä betoni- ja kivirakenteinen silta. Linnavuoren etelä-, länsi- ja pohjoisrinteen teollisuutta yhdistämään rakennettiin rantaan 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa tielinja. Rantaa seuraava yleinen maantie rakennettiin 1960-luvulla, jolloin Linnavuorentie jäi enemmän tehtaan ja yhdyskunnan tieksi. Ennen yhdyskuntaa, talvisodan jälkeen alueelle rakennettiin kahdeksan siirtokarjalaisille tarkoitettu omakotitaloa. Pääosin tuleva tehdasalue kuului Penttilän kylän Knuutilan kartanalle, josta lunastettiin 216 hehtaaria tehdasta varten vuonna 1944. Alakartassa Linnavuoren alue valmistuneena 1953, jolloin torppien niityistä raivatut pellot olivat vielä osin nähtävissä ja osa yhdyskunnan maisemarakennetta.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE Aluekokonaisuus	Linnavuoren asutus
	
ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	Teollisuus- ja taajamaympäristö, metsälähiö 1940-luku
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) O.I.Meurmanin 1940-luvun asemakaavasuunnitelmaan pohjautuva, valtion lentokone tehtaan moottoritehtaan tehdasalue ja työväestölleen rakennuttama asuinalue edustaa sotateollisuuteen linkittyvää, hyvin suunniteltua yhdyskuntasuunnittelua. Lähtökohtana topografia, agraarimaisema. Eri rakennustyyppejä, omakoti, rivitalo- ja kerrostaloja sekä palvelurakennuksia. Varhainen metsäkauptunki, puu- ja kivirakentaminen. Alueen lähtökohtana on vanha torppamaisema ja linnavuori rautakautisine muureineen.
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) Alueen alkuperäinen rakenne ja rakennuskanta on säilynyt lähes alkuperäisenä. Katunäkymät säilyneet, kokonaisuusmaisemaan ja vesistö näkymiin liittyneet pellot, niittyalueet ovat kadonneet. Alueen 1970-luvulla alkanut täydennysrakentaminen noudattaa alkuperäistä suunnitelmaa lähinnä aluevalinnoilla, rakennustyyppit ja sijoittuminen

	ovat kuitenkin rakennusajan mukaisia ja uudisalu-eiden ilme poikkeaa alkuperäisistä alueista. Alueen päätien muodostaa Linnavuorentie, jonka varrelle tehdään ja yhdyskunnan keskeiset rakennukset sijoittuvat väljäksi ketjuksi metsämaisemaan.
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen, torppa-alue, teollisuus- ja sotahistoriallinen, esihistoria
	Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, kaavahistoria, rakennushistoriallinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen, maisemallinen
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää huonosti muutosta
Arvojen perustelut	Yhdyskuntasuunnittelu, teollisuusyhdyskunta, puolustusvoimien rakentaminen, Sota-ajan rakentaminen, sotakorvaukset, uudenaikainen asumalähiö, 1940-luku, asemakaavoituksen historia. Alue kuvastaa laajuudessaan ja monimuotoisuudessaan edustavalla tavalla jälleenrakennuskaudella yleistynyttä vihreää, orgaanista asemakaavoitusta, jossa käytettiin eri rakennustyyppejä.
Suosituks	Sekä aluerakenteen että rakennusperinnön vaaliminen nykyasussa, erityinen huomio kunnostuksissa muutosten ohella materiaaleihin. Avoimet tilat, las-kujokien vanhat niityt/pellot olivat osa kokonaisuutta, ne tulisi palauttaa mahdollisuuksien mukaan. Alueelle olisi suotavaa laatia rakennustapaohje. Uudisrakentaminen ohjattava vanhojen, 1940-luvun alueiden ulkopuolelle.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

ALUEEN KUVAUS

Linnavuoren alue Siuron pohjoispuolella, Miharintien tuntumassa, on sota-aikana aloitettu, 1940- ja 1950-lukujen taitteessa valmistunut, Valtion lentokonetehtaan Linnavuoren moottoritehtaan ja sen työvälle suunnitellun asuinalueen muodostama kokonaisuus. Alueesta inventoitiin asutus- ja tehdasalueet. Asuinalue sijoittuu Miharintieltä haarautuvan ja sille takaisin palaavan Linnavuorentien lenkin varteen, ja siltä kääntyvien Pirkkakoivuntien ja Huhtalevontien varsille.

Lähiömäisen, luonnon- ja maisemanmuotoja mukailevan, monimuotoisen pien-, pari-, kerros- ja rivitaloalueen alkuperäinen ilme ja aluerakenne ovat säilyneet keskeisillä alueilla tähän päivään asti lähes koskemattomina.

Alue, tehdas ja yhdyskunta suunniteltiin jatkosodan aikana, teollisuustoiminta alkoi 1943. Sopiva paikka strategiseen sotateollisuuteen kuuluvalla tehtaalla ja yhdyskunnalle löytyi Penttilän kylästä, Porin radan varrelta, jossa suojaisten kalliomäkien väleihin ja esihistoriallisen Linnavuoren sisään suunniteltiin ja louhittiin lentokone-moottoritehdas. Tehdas vastasi lentokonemoottoreiden kunnostuksesta, joita arvioitiin olevan sota-aikana n. 1000 kpl vuodessa. Myös uusien moottorien valmistamiseen varauduttiin. Tehtaan sijoittaminen perustui logistiikkaan, Valtion Lentokonetehdas oli rakennettu 1930-luvulla Tampereelle Härmälään ja sota-aikana elintärkeä moottoreiden kunnostustehdas haluttiin saada suojaan ja lähelle lentokonetehdasta, hyvien yhteyksien varrelle. Linnavuorta sivuava yleinen maantie oli rakennettu alueen halki 1930-luvun alkupuolelle ja tehtaalle rakennettiin lisäksi oma teollisuusraide Porin radalta, läheiseltä Siuron asemalta. Energiantuotannosta vastasi läheisen Nokian voimalaitokset. Tuotanto Linnavuoressa alkoi keväällä 1944 eli sodan viimeisinä kuukausina. Sodan jälkeen huoltotyöt jatkuivat, pääasiallisesti tuotannoksi tuli sotakorvausteollisuuden työt. Syrjäisen tehtaan rakentaminen ja toiminta vaati myös yhdyskunnan rakentamista, joka rakentui samaan aikaan, valmistuen osin vasta sodan jälkeen. Tehdas vastasi 1950-luvulle saakka asuinrakennusten ohella kaikista yhdyskunnan palveluista, alueelle rakennettiin sairaala,

paloasema, lastentarha, koulu ja liike-elämän rakennukset. Kaikki asunnot varustettiin mukavuuksilla, vesi- ja viemärijohtoilla, joka oli edistyksellistä Siuron alueella.

Linnavuori oli tunnettu muinaislinna jo 1800-luvulla. Se ei kuitenkaan sodan poikkeusoloissa ollut ongelma Kansallismuseon esihistorian osaston johtajalle Sakari Päsilälle, vaikka töiden ohessa tuhoutuikin osa muinaislinnan muuria.

Moottoritehtaan tunnelien, luolaston rakentaminen alkoi 1942. Toiminnan nopeaksi aloittamiseksi Linnavuoren pohjoispuolen rinteeseen rakennettiin ensimmäinen teollisuusrakennus, Halli 1 vuonna 1943. Tehtaalle tuleva pistoraide tuli vuoren läpi. Muut rakennukset, Hallit 2 ja 3 sekä paloasema valmistuivat seuraavina vuosina sodan jälkeen, jo enemmän sotakorvausteollisuuden käyttöön. Moottoreiden tärkeä koekäyttölaitos sijoitettiin erilleen, Linnavuoren länsirinteeseen, suojaamaan notkelmaan, se valmistui vasta 1949. Vuoren eteläpuolelle rakennettiin, Miharintien, rautatien ja tunnelin suuaukon viereen Ilmailuvarikon moottoriosaston konttorirakennus ilmeisesti jo sotavuosina.

Linnavuoren I halli valmistui 1943, kuvassa rakennus naamiointimaalattuna.

Vaikka kysymys oli sota-ajan elintärkeästä ja kiireellisestä hankkeesta, oli Linnavuoren yhdyskunnan pääsuunnittelijan professori Otto Iivari Meurmannilla pyrkimys luoda ”tästä uudesta yhdyskunnasta orgaaninen kokonaisuus, uudenaikainen

10.5.2019

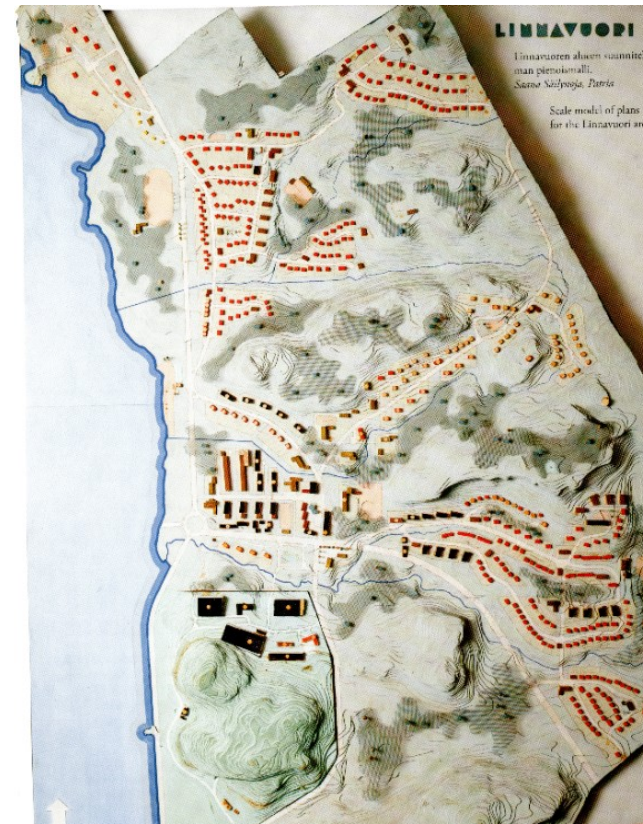
asuinlähiö, metsäkaupunki, joka samalla, kun se tyydyttää käytännöllisen elämän tarpeita ja asukkaiden sosiaalisia vaatimuksia, on sovitettu maastoon ja luontoon ottaen huomioon seudun suuret kauneusarvot” (Meurman 1951.) Yhdyskunnan hajautettu rakenne seurasi alueen topografiaa ja historiallista maankäyttöä, alavat, niittyinä ja peltoina olleet alueet säilyivät osana orgaanista asemakaavaa. Asuinalueita ja tehdasaluetta erotti painanteessa virtaava laskuoja rantaniittyineen. Sotaaikana suunniteltu maisemaa seuraileva, metsäinen aluerakenne olisi suojannut aluetta myös mahdollisissa ilmapommituksissa. Saksaan kohdistuneet liittoutuneiden raskaat pommitukset olivat hyvin tiedossa ja kun aluetta suunniteltiin, tehdas rakennettiin keskeisiltä osiltaan vuoren sisään. Linnavuoren yhdyskunnasta suunniteltiin 4000-5000 asukkaan kaupunginosaa, jolle oli suunnitteilla muun muassa oma linja-autoasema. Vuonna 1960 Linnavuorella oli n. 1200 asukasta, 2018 noin 800 asukasta. Nykyisin Patriaksi ja Agco Oy:ksi jakautunut tehdas työllistää noin 1000 henkeä.

Oikealla aluesuunnitelman mukaan tehty pienoismalli. Pienoismallissa on signeeraus Karkussa 27.9.1943 Otto I. Meurman. Kuva teoksesta moottorien jylyä Linnavuorella 2.

Linnavuoren suunnittelija Otto-livari Meurman (1890- 1994) oli vuosina 1940-1959 Suomen ensimmäinen asemakaavaopin professori. Linnavuoren ohella Meurman suunnitteli samaan aikaan Nokian kauppalaan asemakaavan. Ensimmäisenä metsäkaupunkina pidetään Alvar Aallon suunnittelemaa Sunilaa, jonka ensimmäinen rakennusvaihe vuosilta 1936-1938. Meurmanin 1943 kirjoittama Asemakaavaoppi julkaistiin 1947, jonka kantavia ajatuksia on hajakeskitysperiaate, joista Linnavuori on yksi varhaisista esimerkeistä.

Asutus sijoitettiin asumattomalle Linnavuoren alueelle lähelle lentokoneen osia so- tateollisuuden käyttöön valmistavaa tehdasta. Alueen erityinen luonto ja monimuotoinen maasto kiehtoivat Meurmania. Sen syvissä laaksoissa ”koskaan kuivumattomina virtaavat purot” saivat oman paikkansa asutuksen suunnittelussa, kun

ne jätettiin asemakaavassa koskemattomiksi, ja asutus sijoitettiin niiden varteen ”kapeiksi kaistoiksi purojen varsille”.

Alueen käytännön suunnittelusta vastasi joukko arkkitehteja, joiden työtä johti puolustusministeriön rakennusosaston päällikkö yliarkkitehti Torsten Elovaara. Käytännössä suunnittelua johti arkkitehti Heikki Sysimetsä. Alue rakennettiin urakoitsijavoimin. Oy Rakennustoimen vastaava rakennusmestari Lauri Rihtamo valvoi työmaata. Valtion puolesta työtä valvoivat insinööri Teuvo Laaksonen sekä

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

rakennusmestari Paavo Rantanen. Teora Oy rakensi moottoritehtaalle kallion sisään louhitun tunnelirakennelman. Oy Yleinen Insinööritoimisto suunnitteli ja rakensi vesi- ja viemäriverkoston sekä puhdistuslaitoksen ja vesitornin.

Alueen meurmanilainen suunnitteluidea on säilynyt aluerakenteessa. Myös rakennuskanta on säilynyt poikkeuksellisen hyvin, katunäkymät ovat säilyneet. Vain muutamia kohteita on purettu, korvattu uudella rakennuksella tai kunnostettu uuteen asuun. Alueelle rakennettiin sekä omakoti- rivi- että kerrostaloja. Omakotityyppejä olivat paritalo sekä yhden perheen omakotitalo. Rukoushuone rakennettiin 1959. Laajempi täydennysrakentaminen alkoi 1970- ja 1980-luvulla. Täydennysrakentaminen noudattaa alkuperäistä suunnitelmaa alueellisesti, alueiden rakenne ja rakentaminen poikkeaa alkuperäisestä. Nämä täydennysalueet on jätetty aluerajauksen ulkopuolelle.

3.7.1. Vuorenhovi

Tehtaan vapaa-ajan kesukseksi 1945 valmistuneessa rakennuksessa oli juhlasali ja elokuvateatteri sekä ruokala, jossa käytössä rakennus on edelleen. Modernistinen, funktionalistinen piirteitä omaava rakennus on edelleen alkuperäisessä asussaan.

Tehtaan vapaa-ajan kesukseksi 1945 valmistuneessa rakennuksessa oli juhlasali ja elokuvateatteri sekä ruokala, jossa käytössä rakennus on edelleen. Modernistinen, funktionalistinen piirteitä omaava rakennus on edelleen alkuperäisessä asussaan.

3.7.2. Asuin- ja liikerakennukset

Liikerakennukset. Linnavuorentien ja Vuorenhovintien risteyksessä sijaitsee kaksi 1940-1950-luvun taitteen tietämällä rakennettua liikerakennusta. Niistä Vuorenhovintien länsipuolella sijaitsevassa kaksikerroksisessa, rapatussa liikerakennuksessa on toiminut muun muassa jalkine tehdas, kemikalio sekä pankkeja ja kampaamo. Rakennus kuuluu nykyisin Attendolle. Tien itäpuolella sijaitsevassa matalassa liikerakennuksessa on nykyisin kauppa.

3.7.3. Koulu

Linnavuoren koulu toimi aluksi väliaikaistiloissa muutaman vuoden, kunnes uusi koulurakennus valmistui vuonna 1947. Rapattu, kolmikerroksinen, rakentamisajal-

leen tyypillinen koulurakennus on ulkoasultaan alkuperäisessä asussa.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.4. Sairaala

Linnavuoren sairaala perustettiin aluksi parakkiin. Uusi rakennus valmistui 1946. Pienessä sairaalassa oli kaikki toiminnot leikkaussalia lukuun ottamatta. Henkilökuntaa oli kolme sairaanhoitajaa ja lääkäri. Myös terveystisar asui sairaalarakennuksessa. Sairaala toimi kuitenkin vain muutaman vuoden, kunnes se jäi pois käytöstä, ja tilalle perustettiin päiväkotitoiminta jo vuonna 1951. Satulakattoisen, rapatun rakennuksen rakennusajankohdalle ominainen ulkoasu on säilytetty alkuperäisenä.

3.7.5. Seurakuntatalo

1959-1960 rakennettu rukoushuone, Linnavuoren seurakuntatalo on säilyttänyt alkuperäisen asunsa. Rakennuksen suunnitteli kaupunginarkkitehti Aarno ja Aino Hakkanen. Sisätilat remontoitiin ja tilojen käyttöä muutettiin v. 1999 remontissa. Seurakuntatalo sijaitsee kerrostalo Iltaruskoa vastapäätä Pirkkakoivuntien varrella.

3.7.6. Sauna

Vain Huhtalevon siirtokarjalaisille rakennetuissa kahdeksassa omakotitalossa oli oma sauna. Tehtaan työvälleen rakennuttamille taloille sen sijaan tehtiin yhteissauna Iso-kyly. Rakennuksessa oli myös pyykkitupa. Rakennus noudatteli tyyliä ja materiaaleiltaan alueen muita vastaavia rakennuksia. Siitä tehtiin alueen asukkaiden kylätalo 1990-luvulla. Julkisivut on säilytetty alkuperäisinä

Iso-kyly Pirkkakoivuntien varrella, omakotialueen takana. Sauna toimii nykyisin Linnavuoren kylätalona. Kuva Marketta Kalmanlehdon kirjasta.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.7 Haitaritalot

Haitaritaloksi kutsuttujen kahden Miharintien varteen rakennetun ketjutalon muodostaman kiinteistön rekisterinimi on *Mihari*. Toiseen rivitaloon tehtiin asunto kuddelle ja toiseen viidelle perheelle. Rakennukset sijoittuvat erilleen muista asuinalueista, Miharintien varteen. Rakennuksia on kunnostettu melko voimakkaasti, muun muassa alkuperäisiä julkisivumateriaaleja on korvattu uusilla. Aukotukset on uudistettu.

Alakuvassa ketjutalo sisäpihan puolelta 1980. (Kuva Tuomas Koponen www.oloneuvo.fi/kuvat/)

3.7.8 Siirtokarjalaisten talot

Linnavuoren rakentaminen alkoi Huhtalevontien varteen rakennetuista kahdeksasta omakotitalosta. Niiden rakennuttajana ei ollut tehdas vaan ne ovat rakennettu siirtokarjalaisten asuttamista varten. Asutuksen itäpään viisi ensimmäistä pihapiiriä ovat säilyneet alkuperäisinä. Huhtalevontien länsipään rakennuksia on kunnostettu, purettu ja ne ovat limittyneet osaksi uudisasutusta, joka levittäytyy myös siirtoväen asuinalueen eteläpuolelle Huhtalevontien varteen. Uudisasutus irrottaa siirtoväen omakotitalot Linnavuoren muista jälleenrakennuskauden omakotialueista.

Huhtalevontien asutusta

3.7.9 Linnavuorentien omakotialue

Linnavuorentien kerrostaloja vastapäätä rakennettiin kahden *perheen omakotitaloja*, jotka sijoitettiin tonteille kalanruotomaisesti. Rakennukset on peiterimoitettu ja maalattu vaaleaksi. Kummassakin päädyssä on avokuistillinen sisäänkäynti. Pihapiirit ovat säilyneet lähes alkuperäisinä. Rakennuksia on kunnostettu eri aikoina. Niissä on asuntojen lisäksi toiminut muun muassa leipomo ja pieniä yrityksiä.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.10 Pirkkakoivuntien omakotialueet

Pirkkakoivuntien omakotitalot sijoittuvat tien molemmin puolin sen koko matkalta kaartuen tien päästä Raiskionpolulle kaaren muotoon. Omakotitalot edustavat kahta talotyyppiä, kahdenperheen ja yhdenperheen omakotitaloja. Talot poikkeavat tyybiltään hieman Linnavuorentien asunnoista, joissa sisäänkäynti oli päädyissä. Pirkkakoivuntien kahden perheen omakotitalojen sisäänkäynnit ovat tienpuoleisella pitkällä sivulla ja niiden edessä on avokatokselliset kuistit.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Pirkkakoivuntien omakotitaloja

10.5.2019

Linnavuorentien asutusta. Yllä Linnavuorentien asutusta 1950-luvulla. Kuva: (www.oloneuvos.fi/kuvat/) Alapuolella kuva 1950-luvulta, taustalla kerrostalot ja rannan tuntumassa kahden perheen omakotitaloja. Kuva Marketta Kalmanlehdon teoksesta Tuokiokuvia Linnavuoresta (2018).

3.7.11 Kerrostalot

Linnavuoren alueelle suunniteltiin yhdeksän kerrostaloa, viisi Linnavuorentien varteen, kaksi Huhtalevontien varteen ja kaksi Pirkkakoivuntien varteen. Rakennukset valmistuivat 1940-1950-luvun taitteessa. Neljälle Linnavuorentien viidestä kerrosta annettiin omat nimet, Väinölä, Pohjola, Untola ja Sariola. Keskimäinen rakennus on ilman nimeä ja lienee jonkin verran vanhempi. Jokaisessa asunnossa oli oma parveke. Kunnostusten yhteydessä aluerakenne ja rakennusten ajalle tyypillinen asu rapattuine pintoineen ja aukotuksineen on säilytetty. Parvekkeiden suojamateriaali on myöhemmin vaihdettu pelliksi.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Linnavuorentien kerrostalot

Huhtalevontien kaksi kerrostaloa, jotka ovat säilyneet julkisivuiltaan alkuperäisinä. Niitä ympäröi puutarha- ja nurmikkoalue. Marketta Kalmanlehdon (2018) mukaan niissä oli muista kerrostaloista poiketen alusta lähtien myös lämmin vesi ja kylpyhuoneet.

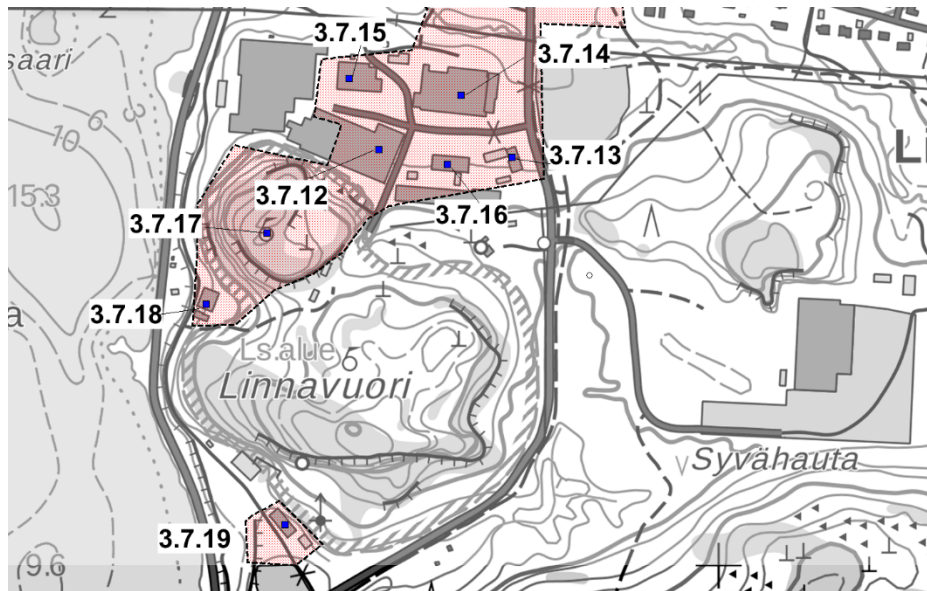

Iltauskoksi nimetty ketjutalomainen, matala pienkerrostalo Pirkkakoivuntien varressa vastapäätä seurakuntataloa. Vasen kuva 1970-1980-luvulta: www.oloneuvos.fi/kuvat

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.12 -3.7.16 Linnavuoren teollisuusalueet

Linnavuoren 1940-luvun maanpäälliset tehdasalueet, 3.7.12 teollisuushalli 1, 3.7.13 paloasema, 3.7.14 hallinto- ja teollisuushalli 2, 3.7.15 teollisuushalli 3, 3.7.16 varastorakennus. Nuoremmat teollisuushallit on jätetty rajauksen ulkopuolelle. Linnavuori 3.7.17, 3.7.18 koekäyttölaitos ja 3.7.19 esikuntarakennus ja autotalli. Tilojen alkuperäinen käyttö on jatkunut, nykyiset toimijat ovat Acgo Power ja Patria.

Linnavuoren maanalaisten tilojen louhiminen oli hidasta, joten suojaisaan pohjoisrinteeseen, luolaston ja tunnelin päähän rakennettiin jo sotavuosina teollisuusrakennus, Halli 1. korjaustoiminnan aloittamiseksi. Sodan päättyminen lopetti louhimisen ja tehdas siirtyi sotakorvaustuotantoon. Tehdasalueen uudet rakennukset, Hallit 2-3 rakennettiin vasta sodan jälkeen. Niiden lisäksi etelä- ja länsirinteelle, tunnelin suuaukoille rakennettiin yksittäisinä rakennuksina esikuntarakennus ja moottoreiden koekäyttölaitos. Tehdasalueen halli 4 ja 5 rakennettiin 1960- ja 1970-luvulla alueen reunoille. Tehdasrakennuksia erottaa kaksi kalliomäkeä käsittävä

Linnavuori, josta pohjoisemmalle ja pienemmälle sijoittuu rautakaudelle ajoittuvia muurirakenteita. Vuosina 1943-1948 valmistuneen pohjoispuolen teollisuusalueen rakennukset sijoittuvat kahteen riviin, seuraten rinteiden maaston muotoja. Alueella on kolme tiilestä muurattua ja rapattua suurikokoista teollisuushallia, joista yhteen sisältyy lisäksi hallinto-osa. Muita pihan rakennuksia ovat paloasemarakennus sekä puinen varastorakennus. Pitkänomaisen, mäntyjä kasvavan teollisuuspihan alkuperäiset ominaispiirteet ovat säilyneet erittäin hyvin, kokonaisuus muodostaa näyttävän ja yhenäisen 1940-luvulla rakennetun teollisuuskohteen. Aluetta ja rakennuksia on laajennettu 1960-, 1970- ja 1980- sekä 2000-luvulla, muutokset sijoittuvat pääosin vanhan tehdaspihan reunoille, jolloin pitkänomainen, rinnettä seuraava tehdaspiha ja -maisema on pääosin säilynyt. Teollisuusrakennukset ovat kaksikerroksia, loivalla satulakaton varustettuja rakennuksia, julkisivut ovat vaaleankeltaiseksi rapattuja, suurissa ruutuikkunoissa ovat mustat puitteet. Osin ikkunoita on peitetty. Tiilijulkisivua on käytetty hallinto-osan leveässä erkkerissä. Vanhojen tehdasrakennusten laajennukset noudattavat vanhojen mittakaavaa, aukotusta ja väriä. Aukion länsipäässä olevan suuren, profiilipeltisen teollisuusrakennuksen vanhin osa valmistui 1974, rakennus sai nykyisen asunsa vuoteen 2012 mennessä, noin kymmenessä laajennuksessa. Pihan eteläisvalla oleva, osin rajauksessa oleva pitkä teollisuusrakennus on 1960-luvulta, sen korkeampi laajennusosa 2000-luvulta. Pihamaat on asfaltoitu, rakennuksia ja luolastoa yhdistäneet teollisuusraiteen kiskot ovat poistettu.

Yllä: Linnavuorenkatu muodostaa yhdyskunnan pääkadun, jonka varrelle väljästi rakentuivat 1940-luvulla yhdyskunnan keskeiset rakennukset. Kuvassa tehtaan sisäänkäynnin, sen tiejulkisivun muodostavat rakennukset, paloasema ja halli 2, taustalla näkyy tehtaan ja yhdyskunnan vapaa-ajan keskus, Vuorenhovi.

10.5.2019

Acgo Power

Teollisuusalue on nykyisin jaettu, pohjoispuolen teollisuusrakennuksissa toimii Acgo Powerin moottoritehdas. Etelä- ja länsipuolen rakennuksissa ja vuoren luolastossa on Patrian lentokonemoottoreihin liittyviä toimintoja. Vanhat teollisuusrakennukset ovat edelleen alkuperäistä vastaavassa käytössä. Uudet teollisuusrakennukset ovat sijoitettu alueen reunoille, Acgo Powerin osalta myös osin uudelle alueelle Linnavuorentien itäpuolelle.

Yllä: 1940-luvun teollisuusrakennukset muodostavat suojaisan pihan, oikealla halli 1 ja taustalla varasto sekä paloasema, vasemmalla hallit 3 ja 2. Kuva otettu länsipäädystä, vuosina 1974-2012 täyttömaan päälle rakennetun hallin 5 katolta.

Paloasema ja halli 2 konttoriosineen muodostavat tehdasalueen julkisivun. Niille on suunniteltu edustavampi julkisivu, mm. rappauksen vaakaviivitus sekä klinkkerijulkisivu ja sokkelissa pesubetonilaatoitus. Tehdasalueen julkisivut ovat yhtenäiset, niissä kellertävä roiskerappaus ja mustat ikkunat. Laajennukset noudattavat keskeisillä paikoilla näitä piirteitä. Vanhoissa osissa näkyviä muutoksia ovat lähinnä ikkunoiden peittäminen. Kuvassa paloasema ja halli 2.

Vasemmalla Halli 2 rakennusvaiheessa. Kuvan perusteella konttoriosa olisi rakennettu myöhemmin kuin teollisuus-halli.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.12 Halli 1

Alueen ensimmäinen teollisuushalli valmistui 1943 luolaston suuaukon viereen. Rakennusta on laajennettu 1970 länsipäädystä, sen pienempi päätykatos on vuodelta 2013. Muutoksista huolimatta vanhan osan ominaispiirteet ovat säilyneet, kattojulkisivuun liittyvien katon poikittaisten valokaappien ikkunat ovat peitetty.

Linnavuoren kupeeseen sijoittuvan I hallin nuorempia osia ovat oikealla näkyvä jatko-osa, katos ja taakse sijoittuvat kylkiäiset.

3.7.13 paloasema

Paloaseman suunnitelmat ovat vuodelta 1943. Rakennuksen julkisivut ovat säilyneet, pihapuolelle on tehty vähäisiä muutoksia. Paloasema ja sen kellollinen torni muodostavat osan pääjulkisivua maantien suuntaan.

3.7.14 Halli 2

Teollisuushallin ja hallinto-osan käsittävät Halli 2 valmistui pääosin 1948-49, ilmeisesti konttoriosa on halliosaa nuorempi. Rakennus on julkisivuiltaan säilynyt, halli-

osan suuret ikkunat ovat peitetty. Rakennus, sen hallintopuoli muodostaa tehtaan pääjulkisivun maantien ja yhdyskunnan suuntaan. Julkisivun kulmaan sijoittuva Portinvartijan rakennus on mahdollisesti myöhempi lisäys.

Paloasemalle tunnusomaiseen letkutorniin on sijoitettu teollisuusalueille tyyppilinen kello. Rakennuksessa on kellertävä roiskerappaus, jossa vaakasuuntainen viivakoristelu sekä mustat ikkunanpuitteet ja karmit.

osan suuret ikkunat ovat peitetty. Rakennus, sen hallintopuoli muodostaa tehtaan pääjulkisivun maantien ja yhdyskunnan suuntaan. Julkisivun kulmaan sijoittuva Portinvartijan rakennus on mahdollisesti myöhempi lisäys.

Halli 2, hallinto-osa erottuu erillisenä massana ja erkkerinä hallin itäpäädyssä.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.15 Halli 3

Teollisuushalli valmistui 1946 L-muotoisena rakennuksena. Tehdasta on laajennettu 1980- ja 2000-luvulla nykyisen suorakaiteen muotoiseksi kokonaisuudeksi. Uudet julkisivut noudattavat vanhan osan julkisivujäsentelyä.

Etualalla 3 hallin länsipäädyn 1946 valmistunut osa, oikealla olevat osat valmistuivat 2006 ja 2010

Julkisivut etelään, valmistuneet 1946, 2006 ja 2010

3.7.16 varastorakennus

Puisen varastorakennuksen länsipää valmistui 1945 ja itäpää 1948. Rakennus on osa vanhaa pihakokonaisuutta.

Varasto maalattiin punaiseksi muutama vuosi takaperin. Takana näkyy Halli 4

Varaston eteläpuolelle sijoitettu 4 valmistui 1966 ja sitä on laajennettu korkeammalla, julkisivulevyillä pinnoitetulla osalla 2013.

Kuva: Vanha, vuonna 1966 valmistunut osa.

Nykyisen toimijan Agco Oy:n uusi teollisuushalli valmistui 2013 ja sijoittuu erilliselle alueelle, Linnavuorentien itäpuolelle.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Patria

Patrian puolella ovat Linnavuoren luolasto, ulos jäävät alkuperäisiä, sodan jälkeen valmistuneita rakennuksia edustavat koekäyttölaitos sekä Ilmailuvarikon konttorirakennus. Niiden lisäksi on nuorempaa rakentamista edustava kookas varastorakennus sekä suihkumoottoreiden äänenvaimennukseen liittyvä rakennus Linnavuoren päällä. Rakennuksia yhdistää 1940-luvulla rakennettu tehdastie. Vanha ratalinja näkyy vallina esikuntarakennuksen eteläpuolella.

3.7.17 Linnavuori

Linnavuoren esihistorialliset rakenteet sijoittuvat mäkialueen pohjoiskulmalla olevalle pienemmälle mäelle. Jyrkkiä rinteitä kiertää lakiosan etelä-, pohjois- ja länsiosassa matala kivimuuri, joka on ajoitettu rakennetun n. 400 jKr. Muuri ajoitettiin v. 2001 kaivauksissa kun muuria siirrettiin Patrian rakennustöiden vuoksi.

3.7.18 Koekäyttölaitos

Moottoreille tärkeä koekäyttölaitos oli sotavuosina tarkoitus sijoittaa kallion sisään. Saksan ongelmien ja louhimisen hitauden vuoksi laitos rakennettiin ruotsalaisten suunnitelmin Linnavuoren länsirinteen juurelle, johon se valmistui 1949. Samaan aikaan valmistui rantaa seuraava tie, joka yhdistää laitoksen teollisuusalueisiin. Kaksiosainen rakennus on julkisivuiltaan samantyyppinen kuin tehdasalueen rakennukset, tiilirunkoinen ja rapattu.

Koekäyttölaitos on kuutiomainen, rapattu rakennus. Rakennuksen takana näkyy sen erillinen toimisto- ja lämpökeskus.

10.5.2019

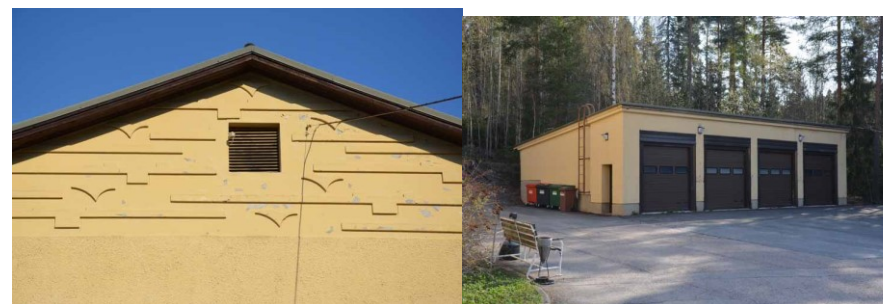
Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.19 Ilmailuvarikon konttori ja autotalli

Linnavuoren etelärinteeseen, radan ja luolaston suuaukon tuntumaan rakennettiin ilmeisesti jo alkuvaiheessa Ilmailuvarikon moottoriosaston konttori- ja varastorakennus. Se poikkeaa muista moottoritehtaan teollisuusrakennuksista. Linnavuoreen siirtyi Valtion lentokonetehtaan moottoriosaston ohella Ilmavoimien varikko, joka selittää rakennuksen erillisyyden ja poikkeavan julkisivun. Rakennuksesta on haluttu edustava, selkeästi puolustusvoimia edustava rakennus. Suorakaiteen muotoisessa, harjakattoisessa rakennuksessa on käytetty reliefikoristelua vintinpäädystä, jossa on myös puolipyöreä, rapattu savupiippu. Tyypillisiä ovat myös talon suuren lipan suojaaman pääoven molemmin puolin sijoitetut leijonapäätä ja ruusua mukailevat reliefit. Rakennuksen katto, ikkunat ja ulko-ovet ovat metalliprofiilia, ne ovat 2000-luvun alkupuolelta. Julkisivut ovat roiskerapattu, koristeena vaakaviivat. Esikuntarakennuksen viereen sijoittuu todennäköisesti samalta ajalta oleva pulpettikattoinen, rapattu autotalli. Perimätiedon mukaan konttorirakennus olisi Linnavuoren ensimmäinen rakennus ja sitä käytettiin rakennusporukan muonituskeittiönä ja ruokalana. Rakennuksessa oli myös alueen ensimmäinen vesijohto.

Esikuntarakennus eteläpuolelta.

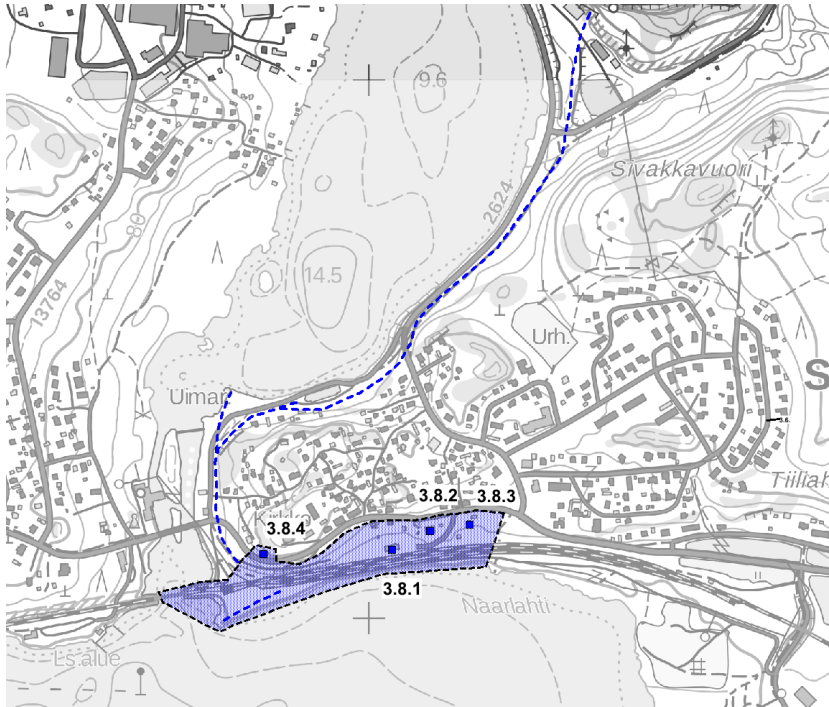

Puolustusvoimat käytti leijona-reliefiä useissa, funktionalisimia edustavissa rakennuksissaan 1930-luvulla. Rakennuttajaa ja käyttäjää hyvin edustavat leijonat sijoitettiin Linnavuoren esikuntarakennuksen pääportaan yhteyteen. Reliefikoristelua käytettiin myös tienpuoleisessa päädystä. Oikealla alhaalla on samalta ajalta oleva autotalli.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.8 Siuron asema-alue

3.8. Siuron asema-alue, 3.8.1 rautatieasema, 3.8.2 asemapäällikön asuinrakennus, 3.8.3 Ratavahdintilan kaksoisvahtitupa, 3.8.4 ratamestarin asuinrakennus. Sininen katkoviiva asema-alueeseen liittyneet puretut satama- ja teollisuusradat Ala- ja Ylä-satamaan sekä Linnavuoreen. Valtion sahalle oli oma pistoraide, sitä ei merkitty karttaan. Myös Kuljun höyrysahalle, rautatiesillan länsipuolella oli oma pistoraide aina 1940-luvulle saakka.

Yleiskaavassa tulisi huomioida Siuron asema-alue, asemarakennus, asemapäällikön ja ratamestarin rakennukset. Kehittäminen historialliset ominaispiirteet, rakennukset ja puistoalueet huomioiden.

1953

Peruskartassa vuodelta 1953 näkyy vielä Siuron asemaan liittyvät lukuisat satama- ja teollisuusraiteet, jotka katoavat 1960-luvulla tieliikenteen kehittyessä.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE	Rautatieasema ympäristöineen
Aluekokonaisuus	Ratavahdintila 536-418-4-239 Suvirinne (Asemapäällikkö) 536-418-20-1 Siuron asemanpuisto 536-418-4-233

RAKENNUSTIEDOT

Aluetyyppi	liikenneympäristö, taajaväkinen yhdyskunta, , järvimaisema
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) Asema-alue, rakennukset ja puisto, asuinkäyttö, asema tyhjillään. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun vaihteen tyyppi- piirustuksilla rakennettu asema-alue kokonaisuus, edustettuina uusrenessanssi, kansallisromantiikka, jugend.
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) Rakennuksia 1895-1908, tyyppi- piirustukset. Osa purettu, keskeiset rakennukset säilyneet, vanhaa puustoa. Siuron alkuaian rakentamisessa käytettiin Oulun radan piirustuksia.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	I	Historialliset arvot liikennehistoria
Kohde		Rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, tyyppi- piirustukset Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön

		osa aluekokonaisuutta, Siuronmäen asutus, raitti/maantie, järvinäkymä
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Ydinalueet, asema- ja asuinrakennukset sekä puisto kestävät huonosti muutosta. Täydennysrakentamisessa huomioidava alueen historiallinen rakentaminen, sijoittelu ja mitataava.
Arvojen perustelut		Asema-alue 1895, rakennuksia 1900-luvun vaihteesta mm. asema, vahtituvan, asemapäällikön ja ratamestarin pihapiirit. Rautatien 1880-, 1890- ja 1900-l tyyppi- piirustukset
Suosituks		asemanseudun maiseman ja rakennusten säilyttäminen, kunnostus ja puiston inventointi. Puuston karsiminen. Rannan, entisen sataman kehittäminen.

ALUEEN KUVAUS

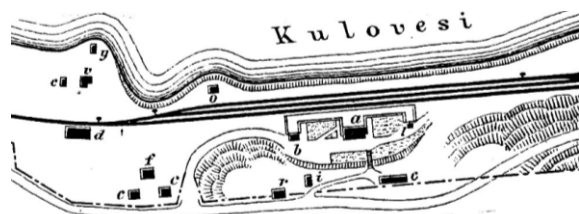
Siuron rautatiealueen rakentaminen alkoi 1892. Rata ja rautatieasema valmistuivat 1895, samoin aseman henkilökunnan asuinrakennukset, joita täydennettiin seuraavina vuosina. Siuro asutuksellisesti syrjäinen, mutta vesi- ja maaliikenteen solmukohdassa, joka teki siitä sopivan teollistumiselle, jota rautatie ja asema edelleen vauhdittivat. Porin radan varteen rakennettiin kaiken kaikkiaan 10 asemaa. Nykyisen Siuron rautatiemiljööön muodostavat lukuisia maa-alueita pakkolunastamalla muodostettu rata-alue sekä useiden asuinkiinteistöjen yhteislohkomisessa muodostetut henkilökunnan asuinkiinteistöt. Sinikka Valannon mukaan Siuron asemalle rakennettiin asemarakennuksen lisäksi jugend-tyylinen, tyypilleen luonteenomainen virka-asunto, joka tarkoittanee asemaa lähinnä sijaitsevaa asemamestarin asuntoa. Asema rakennettiin Oulun rataa (1883-1886) varten suunnitelluilla piirustuksilla. Alueelle lienee suunniteltu myös asemanpuisto, jonka puustoa näyttäisi edelleen olevan jäljellä aseman ympäristössä. Rakennuskantaa täydennettiin ja laajennettiin 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Siuro oli merkittävä liikenteen solmukohta maa- ja vesiliikenteineen. Asemalta rakennettiin raiteet ja lastauspaikat Kuloveden (Alasatama) ja Jokijärven rantaan (Yläsatama). Matkustajaliikenne höyrylaivoilla Siuron asemalle Hämeenkyröstä alkoi jo 1896 ja paperikuljetukset Kyröskosken tehtailta 1897. Ratalinjat rakennettiin myös aseman viereisille Valtion sahalle, joka perustettiin tyydyttämään rautatien puutavaratarvetta sekä Siuronkosken länsipuolella Kuljun höyrysahalle. Yläsataman raidetta jatkettiin 1943-44 Linnavuoren lentokonemootoritehtaalille. Nämä teollisuusradat ovat purettu 1900-luvun jälkipuoliskolla teollisuuden lopettaessa ja pyöräliikenteen kehittyessä

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

rautatien merkitys väheni, Satamaradat, Linnavuoren radat purettiin 1980-luvulla. Myös Siuron aseman henkilöliikenne lopetettiin 1989.

Alueen ilme on muuttunut vuosikymmenten aikana. Käytöstä pois jäätyään useat rata-alueen varasto- ja lastauskäytössä olleet rakennukset on purettu. Myös aseman 1920-luvulla rakennetut laajennusosat sekä muut rakennukset asema-alueelta on purettu. Aseman edustalla ollut tyyppilinen ja näyttävä nupukiveys on joko poistettu tai se on jäänyt huoltamattomana maa-aineksen alle. Asemanseutu on paikoin rehevöitynyt. Liikenne asemanseudulla on loppunut aseman jäätyä pois käytöstä. Alueen jäljellä oleva rakennuskanta ilmentää rakentamisajankohtansa 1800-luvun loppuvuosien ja 1900-luvun alun ratarakentamiselle tyyppillisiä uusrenessanssin ja jugendin piirteitä sekä rautatien työntekijöiden amatillista hierarkiaa. *Asemarakennuksen* (3.8.1.) lisäksi entisestä asema-alueesta on jäljellä *aseman kellari* sekä Siurontien varrella entisten asemapäällikön (3.8.2.) sekä vahtituvan (3.8.3.) pihapiirit kiinteistörekisterinimiltään *Suvirinne* ja *Ratavahdintila*. *Ratamestarintila* (3.8.4.) 1900-luvun taitteen koristeellisine asuin- ja piharakennuksineen sijoittuu kirkon läheisyyteen Siuronkalliolle. Ratatyöläisten asunnot puolestaan sijaitsivat Siuronkallion työväen asuinalueella. J. Eerolan mukaan Siuronkallion alueella asui 4 ratatyöläistä sekä 1 veturinkuljettaja. Nämä pihapiirit eivät sijoitu rautatiealueeksi rajattuun inventointialueeseen.

Beskrifning.

a. Stationshus.	n. Depothasern.
b. Godsmagasin.	o. Bad- & bagarstuga.
c. Uthus.	p. Vagnsväg.
d. Vattentorn.	q. Reparations verkstad.
e. Lokomotivstall.	r. Kolskjul.
f. Dubbel vaktstuga.	s. Förrådsmagasin.
g. Vaktstuga.	t. Vattenpost.

Vuoden 1895 piirustus asema-alueesta Siurontieltä päin esitettyinä. Oikealla postikortteja 1900-luvun taitteesta

10.5.2019

Siuron asema postikorteissa 1900-luvun taitteesta vuoteen 1922. Siuro osoittautui vilkkaaksi asemapaikaksi. Asemaa laajennettiin jo vuonna 1900 poikkipäädellä ja 1920 pätyihin rakennetuilla kaksikerroksisilla osilla. Nämä Siuron kasvusta kertovat, ”arkkitehtuuriin sopimattomat 1920-luvun päädyt”, purettiin pois ja asema restauroitiin 1985. Oikealla rataa ja rautatiesilta nykyisin.

10.5.2019

Asemarakennuksen 1920-luvulla rakennetut jatko-osat on purettu sekä vanhan osan pää-ovea korostanut frontoni ja katos ovat poistettu. Samoin aseman ympäristössä olleet muut rakennukset. Nupukiveys on joko poistettu tai jäänyt hiekan alle. Ympäristöä leimaa varastointi ja pusikoituminen. Oikealla asemapäällikön (3.8.2.) pihapiiri aseman ja sen alla Siurontien puolelta.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Yllä ratavahdin tupa Siurontien puolelta. Oikealla Siuronkalliolla sijaitseva Ratamestarintilan (3.8.4.) asuinrakennus

Yllä asemamestarin kellari ja ulkorakennus. Oikealla entinen kaksoisvahtitupa (3.8.3.) asemamestarin pihapiirin itäpuolella.

KIRJALLISUUS:

Valanto Sinikka. *Suomen Rautatieasemat vuosina 1857-1920*. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. Julkaisu N:o 11. 1/1982. S. 6-9, 68.

10.5.2019

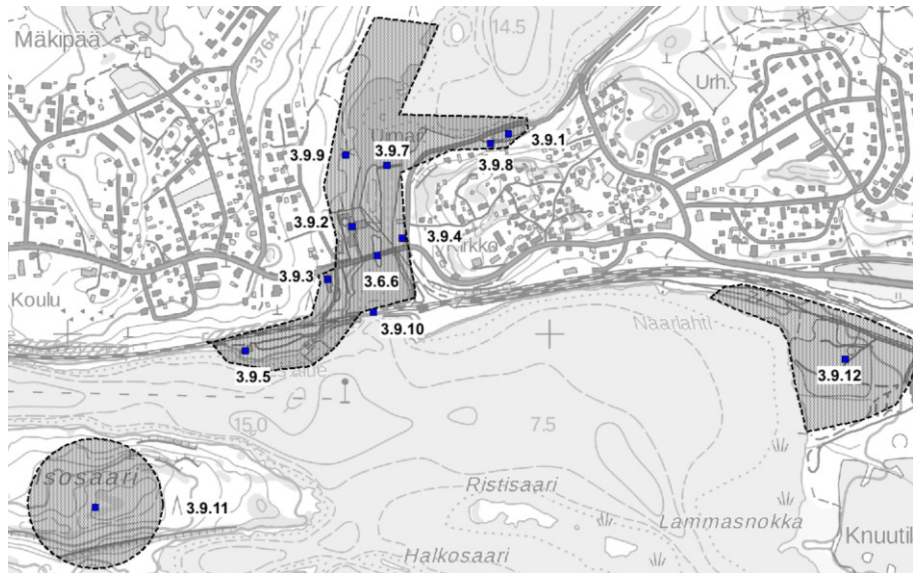

Ratamestarin kiinteistön päärakennus Siurontien puolelta sekä kulku pihaan Majatalontien puolelta.

10.5.2019

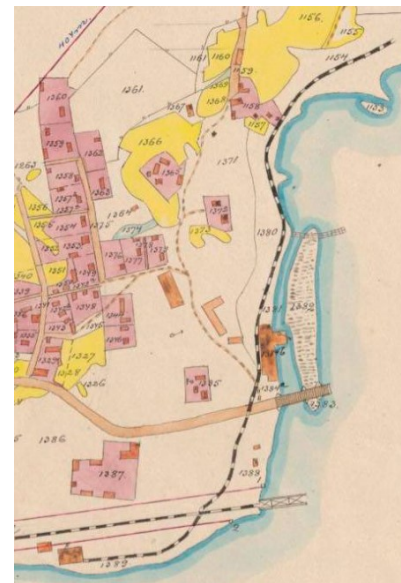
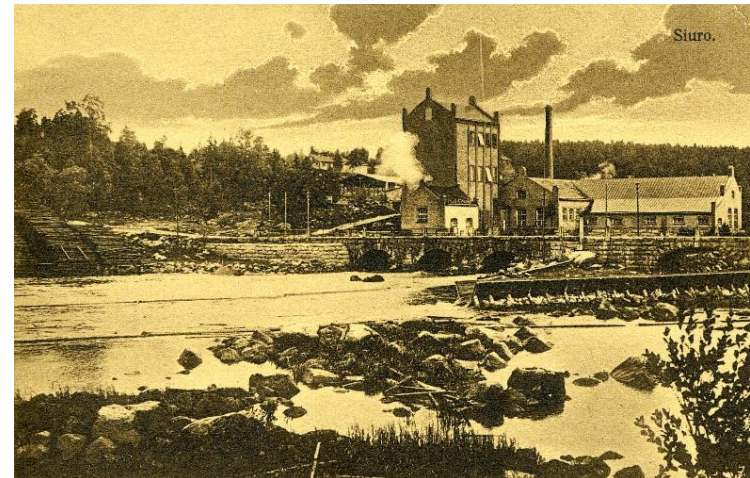
3.9 Siuronkosken teollisuusmaisemat

3.9 Siuronkosken teollisuusalueet. 3.9.1 Kyrönvarasto, 3.9.2. Koskenranta, puuhiomo ja voimalaitos, 3.9.3 Siuronranta, Valssimylly, 3.9.4 Voima (Silta-Baari), 3.9.5 Siuron puistot, Kuljun höyrysaha, 3.9.6 Kivisilta, 3.9.7 Pato, 3.9.8 säilynyt rautausuus, 3.9.9 kesäteatteri, 3.9.10 rautatiesilta, 3.9.11 Saaren sahan alue, 3.9.12 Valtion sahan alue.

Puunjalostukseen, sahoihin ja hiomoon nojannut Siuron teollisuustoiminta on päättynyt voimalaitosta lukuun ottamatta. Siuron teollisuuden kulta-aikaa Historiallisesta teollisuusmaisemasta on säilynyt vain yksittäisiä rakennuksia ja rakenteita. Keskeisiä kiintopisteitä, Siuronkosken maisemantekijöitä, ovat kivisilta, Puuhiomo, Valssimylly ja Voiman kauppa. Siuronkosken alapuolelle, Kuloveden rantaan sijoittuvat Saaren sahan ja Valtion sahan teollisuusalueet ovat autoituneet.

Yleiskaavassa tulisi huomioida siltamaiseman keskeiset kiintopisteet, kauppa, hiomo ja mylly.

Kuljun kartanon tehdasmaisemaa 1920-luvulla. Ylhäällä vanhassa postikortissa puuhiomo, kivisilta ja etualalla uittoränni. Vasemmalla v. 1921 kartassa näkyy Kuloveden rannassa oleva höyrysaha ja kosken puuhiomo sekä pohjoisempaan oleva raakapuun varastointialue, joita yhdisti rautatie, ilmeisesti kapearaiteinen. Teollisuuden ja tiiviisti rakennetun yhdyskunnan ohella maisemaa hallitsi vielä torppien vanhat pellot. Radan varrella, pellon keskellä oleva pihapiiri lienee Jyrän torppa, joka sai itsenäistyessään uuden alueen pohjoisempaan. Kuva Elka, kartta Kuljun kartanon tiluskartta 1921, KA.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

KOHDE	Satama- ja teollisuusalue
Aluekokonaisuus	Kyrönvarasto, Siuronvarasto/Siuronvarasto I, Koskenranta (Voimalaitos), Siuronranta (Valssimylly), Voima (Silta-baari), Siuron puistot (Kuljun höyrysaha), Kivisilta, Pato, Rautatiealueen lisämaa (Pätkä rautatietä), Rautatiesilta, 536-418-4-19; 536-418-4-84; 536-418-4-88
	
ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	teollisuusmaisema, liikenneympäristö, järvimaisema, koskimaisema, keskustaajama
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) teollisuushistoria, teollistuminen, modernismi, valtionrautatiet, raideliikenne, historiallinen kerroksisuus, osuustoiminta, vesirakentaminen
Säilyneisyys	aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus Siuronkosken rantavyöhykkeet käsittää entisen Voiman kaupan pihapiirin 1930-luvulta, kuusiaukkaisen luonnonkiviholvatun maantiensillan 1870-luvulta, Kyrö Oy:n teollisuusvaraston nimellä Siuronvarasto ja Siuronvarasto I 1938, 1939, 1943(ktj) pato, rautatiekiskojen painanteet, pätkä rautatietä puuhiomotehtaan, teollisuusradan painanne valtionrautatien risteyskohdassa, tehdasrakennus, jauhomylly, Kuljun sahan teollisuusrakennuksen

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT		
Arvoluokka	I	Historialliset arvot teollisuushistoria, elinkeinohistoria, liikennehistoria
Kohde		Rakennushistorialliset arvot arkkitehtoninen, rakennusperinteinen Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön maisemallinen solmukohta, osa aluekokonaisuutta, vesistö näkymä, teollisuusmiljö Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Kestää muutoksia kulttuuriympäristön arvot, ominaispiirteet, mittakaavan ja materiaalit huomioiden. Rantalinja, Siuronkoski teollisuusrakennuksineen ja -rakenteineen, Siuronvarasto, puuhiomo, veturitalli, liikekiinteistö rautatien rakenteet, pengerrykset, entinen valssimylly, rautatierakennus, patorakennelma. Valtion sahan alue 3.9.12 kestää muutoksia, ympäristön maisemat huomioiden alue tarjoaa mahdollisuuksia asuin- teollisuus- tai vapaa-ajan toimintoihin. Isosaaren 3.9.11. maankäytössä tulee huomioida alueen jäänteet, sahan ja hyppyrinmäen jäänteet.
Arvojen perustelut		Alue on osa valtakunnallisesti rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY2009). Siuron ja Kuljun alueen maisemallinen solmukohta, jonka teollisuus- ja liikennehistoriallinen aluerakenne on säilyttänyt sille ominaisia piirteitään, satoja vuosia vanha maantielinjaus ja sillan paikka edelleen käytössä, vanha myllynpaikka teollisuusmiljöönä 1800-luvun lopulta. Viimeistään 1400-luvulta myllyjen ja 1600-luvulta vesisahan paikkana toimineeseen Siuronkoskeen perustettiin teollisuutta 1800-luvun lopulla. Rautatie rakennettiin 1895. Myös teollisuusrata tehtiin 1800-1900-lukujen taitteessa. Alueella on säilynyt historiallisen käytön jälkiä, teollisuusrakennuksia, 1800-luvun kuusiaukkoinen, luonnonkiviholvattu maantiesilta sekä rautatierakenteita ja -rakennuksia.
Suosituksia		Alueen kehittäminen sen nykyisiä arvoja ja rakennusperintöä vaalien. Näkymien raivaaminen.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Vasemmalla ylhäällä ote maakirjakartasta vuodelta 1686 (KA Digitaaliarkisto)

Alla Penttilän kylän isojakokartta vuodelta 1766 (KA, Digitaaliarkisto) osoittavat Siuronkosken ylityspaikan kohdalle merkityn sillan paikan. Kosken keskellä on kruununmylly ja rannoilla kylien myllyt, joista Penttilän kylän mylly kosken itärannalla. Oikealla ote pitäjänkartasta vuodelta 1847, joka osoittaa sillan ja myllyjen paikan sekä kuntien välisen rajan kosken keskellä. Alue oli tuolloin vielä asuttamaton. Rautatie vihittiin käyttöön 1895 ja rata lisättiin vanhaan pitäjänkarttaan. Asema ja varistorakennukset näkyvät radan pohjoispuolella.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

ALUEEN KUVAUS

Alue rajautuu etelässä Kuloveden Naarlahteen, pohjoisessa Jokistenlahteen, idässä Siuronmäen ja lännessä Kuljun asutukseen. Alueen keskivaiheille jää Siuronkoski ja sen ylittävä vanha viisiaukkoinen kivinen maantiensilta sekä rautatiesilta, joka uusittiin kokonaan viimeksi vuonna 2013. Viimeistään 1400-luvulta myllykäytössä ja 1600-luvulta sahakäytössä olleen Siuronkosken ympäristöön muodostuu historiallinen miljöö vanhoine teollisuus- ja ratarakennuksineen ja -rakenteineen. Teollisuusalue on nykyisin pääosin asukkaiden virkistyskäytössä, sen yleisilme on puistomainen rantavyöhykkeineen, matonpesupaikkoineen ja uimarantoinen. Alueella sijainneista teollisuusrakennuksista ja – rakenteista ja satamista suuri osa on purettu, muun muassa teollisuusraiteet, puunuittoon tehdyt uittorännit, hirsirunkoinen veturitalli, sekä erilaisia teollisuuden tuotanto- ja varastorakennuksia. Alueelta inventoitiin yläsatamassa sijaitseva Kyrönvarasto, entisen puuhiomon rakennuksia, Siuron Osuuskaupan valkoiseksi rapattu Valssimylly, Kuljun höyrysahausta jäljellä oleva teollisuusrakennus, puinen satamavarasto, Siuronkosken pato sekä ratarakenteita ja -pengerryksiä, luonnonkiviholvattu, kuusiaukkoinen maantiesilta sekä sen kupeessa sijaitseva entinen Voiman kauppa.

Rautatien ja teollisuussataman ympäristössä sijaitsi useiden teollisuuslaitosten varastoja. Viljakkalan entisen Haverin kultakaivoksen varasto sijaitsi Siurontien varrella, lähellä siltaa. Rakennus on purettu kymmeniä vuosia sitten. Nimellä *Kyrönvarasto* tunnettu *Siuron varasto/Siuron varasto / ympäristöineen* (3.9.1) sijaitsee yläsataman alueella, Siuronkosken idänpuoleisella rannalla. Alueelle tuli Kyröskosken uittoreitti, jonne kulki 1900-luvun alussa kaksi laivaa, Siuro ja Kyröskoski. Alueen rakennuksista jäljellä oleva Siuronvaraston kiinteistö on lohkottu useassa eri vaiheessa ja sijoittuu nykyisin kahden eri kiinteistön alueelle, minkä vuoksi sillä on useita nimiä. Rakennukselle alun perin vuonna 1916 Haukkalasta lohkottu Kyrönvarasto-niminen lastausalue muodostui aivan rannan tuntumaan ja sillä sijaitsi kaipa, poikkisuuntainen rakennus, joka yhdistyi itä-länsisuuntaiseen pitkään varastoon. Kyrönvarasto on nykyisin purettu. Sen keskellä ollut alikulun kohdalla kulki ennen rautatie. Nykyisin se on kevyen liikenteen väylää. Jäljellä oleva pitkä, peiterimavuorauksin päällystetty, punaiseksi maalattu, nurkkakivien ja betonisokkelin

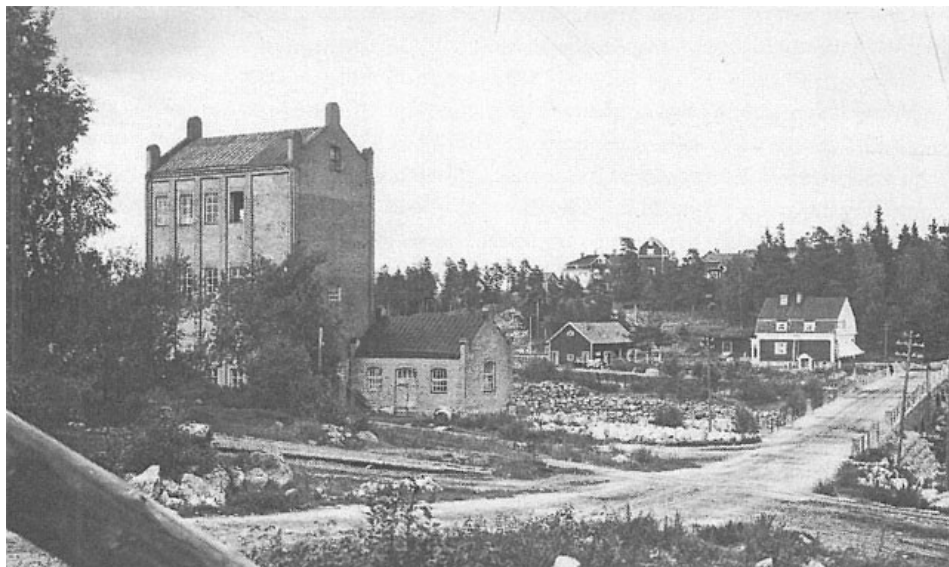
varaana rakennettu rakennus on julkisivuiltaan 1900-luvun alkupuolen ja 1930-1950-lukujen asussa. Varasto toimi Kyröskosken tehtaiden välivarastona, jonne tuotiin laivalla tavaraa junaan lastattavaksi. Laivakuljetus vaihtui autokuljetuksiin 1960-luvulla. Juna kulki alueen läpi ja pysähtyi lastattavaksi rakennuksen lastauslaiturin kohdalle. Jokistenjärvenpuoleinen rata on purkamisen jälkeen muutettu läpikulkuväyläksi, joka jatkuu kevyenliikenteen väylänä seuraten vanhaa junaradan reittiä. Rakennuksen eteläpuolella lastauslaiturin ohi kulkenut raidealue on ruohotunut.

Raideliikenteen rakenteet (3.9.8). Siuronkosken ympäristö alkoi teollistua 1800-luvun lopulta lähtien. Valtionrautateille lohkottiin vuonna 1892 Kuljun kartanosta Porin-Tampereen rautatiealue. Rautatie vihittiin käyttöön 1895. Satama- ja teollisuusraiteet Ala- ja Ylä-satamaan rakennettiin samoihin aikoihin valtionradan kanssa. Ylä-sataman raide jatkettiin 1940-luvulla Linnavuorelle, johon perustettiin lentokoneoottoritiedas yhdyskuntineen. *Voiman* kaupan (3.9.4) länsipuolella, Siuronkallion alapuolella, on edelleen nähtävissä raidealueen luonnonkivisiä pengerryksiä 1800-1900-luvun taitteesta.

Teollisuusrata siirrettiin myöhemmin Voiman itäpuolelle lähemmäksi rantalinjaa. Raideliikenne lakkasi 1960-luvun lopulla ja raiteet on sen jälkeen purettu. Raiteet ovat kuitenkin nähtävissä Siuronkosken itäpuolen teollisuusalueella vielä 1975 peruskartalla. Nykyisin jäljellä on pätkä rataa yläsataman alueella, Kyrönvaraston lännenpuoleisella rannalla sekä kiskonpätkiä ja ratapölkkyjä vanhojen väylien kovissa painanteissa. Alueen kulkureitit seuraavat luonnonkivillä ja betonilla pengerryttyjä rantalinjoja molemmin puolin Siuronkoskea. Osa ratalinjoista on ruohotuneita ja jäänyt osaksi metsämaastoa, osa on muutettu kävely- ja kevyenliikenteen väyläksi.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Mansardikattoisen 1920-luvulla rakennetun, vuonna 1936 maarekisteriin viedyn *Voiman* kaupan (3.9.4) paikalla sijaitti sitä ennen Osuuskauppa. Pihapiiri nykyiset rakennukset on säilytetty pääosin alkuperäisessä asussaan. Vuonna 1959 osuuskauppatoiminta lakkasi ja paikalle perustettiin edelleen toiminnassa oleva Koski-Baari. Kuvassa Siuron ikoniset rakennukset, kiintopisteet 1930-luvun vaiheilla, etualalla massatehdas, taustalla työväentalo ja oikealla Voiman kauppa, joista se on ainoana säilynyt. Teollisuus-, puunpoltto- ja eläimet pitivät maiseman avoimena.

Kuljun höyrysaha (3.9.5). Nykyisin metsittyneen teollisuusalueen luoteisnurkassa sijaitsee yksi Kuljun höyrysaahan entisistä rakennuksista. Punatiilirunkoinen, luonnonkiviperustalle rakennettu rakennuksen vanhimmat osat lienee rakennettu Kuljun sahan perustamisajalta. Tiilirunkoa on myöhemmin korjailtu. Sen vanhan rakennusosan tunnistaa tiilirungon makkarasaumauksista ja vanhasta luonnonkivisokkelista. Tehtaalle johtaneet raiteet on purettu ja painanteet muutettu tieksi. Rakennus on myöhemmin toiminut muun muassa nukke- ja muovitehtaana ja viimeksi autokorjaamona.

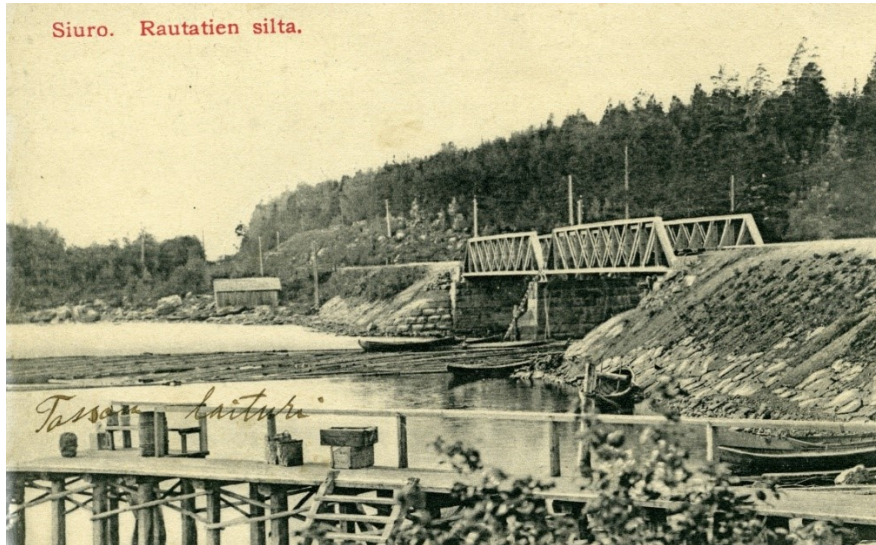
Kuljun kartanon maista lohkotun Siuron 1930-luvulla palaneen myllyn eli *Valssimyllyn* (3.9.3) paikalle rakennettiin vuonna 1936 Paul Mattsonin suunnittelema, valkoiseksi rapattu, funktionalistinen sähkömylly. Rakennus on ollut muun muassa puusepän verstaana ja alueen matkailupalveluiden käytössä. Rakennuksen länsipäättyyn on tehty myöhemmin matalampi jatkos. Alkuperäinen osa on säilytetty julkisivuiltaan pääosin alkuperäisenä.

Entinen Hiomo ja *voimalaitos* (3.9.2) Siuronkosken partaalla sijaitsee vanhalla saha- ja myllynpaikalla, jossa tiedetään olleen myllyjä viimeistään 1400-luvulta. Vuoden 1686 maakirjakarttaan on voimalaitoksen paikalle merkitty muun muassa mylläriin asunto ja Kuljunpuoleisen alueen mylly. Vuonna 1904 Kuljun kartano perusti Siuronkosken itärannalle puuhiomon. Sen johdossa oli kartanon patruuna Anton Elving. Puuhiomoa laajennettiin vuonna 1930- ja 1950-luvulla. Toiminta päättyi 1956, jonka jälkeen laitoksen voimalaitos jatkoi toimintaansa. Nykyisessä voimalan teollisuuskompleksissa lienee alkuperäisiä rakenteita, jotka 1930-luvun muutosten yhteydessä muutettiin ajan modernistiseen asuun. Puuhiomo on kunnostettu uudelleen 1950-luvulla, jolloin siihen puuhiomon sijaan perustettiin voimalaitos. Rakennuskompleksi sijoittuu kahden kiinteistön, vuonna 1934 Kuljun kartanosta lohkotun *Siuronrannan* ja siitä vuonna 1977 muodostetun *Koskenrannan alueelle*. Puuhiomon vanhoista rakennuksista korkea punatiilirakenteinen osa on purettu. L-mallinen betonirapattu tehdasrakennus punatiilisine savupiippuineen on edelleen jäljellä. Rannassa kulkeneen teollisuusradan luonnonkivipengerrykset lienee betonoitu voimalaitoksen aikoihin 1950-luvulla. Alue on virkistyskäytössä. Siuro-Seura rakensi äskettäin voimalaitoksen *patoa* (3.9.7) vastapäätä, alueen itärannalle *kesäteatterin katsomon* (3.9.9)

Maantiesillan (3.9.6) ja *rautatiesillan* (3.9.10) paikat sijaitsevat edelleen alkuperäisillä paikoillaan. Kuljun ja Siuron alueet on yhdistetty sillalla viimeistään 1600-luvulla, jolloin silta on merkitty nykyisen sillan paikoille 1686 maakirjakartalle. Myös vuoden 1766 isojakokartan mukaan silta on samalla paikalla kuin nykyinen, kuuksiaukkoinen luonnonkivistä holvattu silta, joka rakennettiin 1870-luvulla. Siltaa on lisärakennettu ja kunnostettu 1901, 1926 ja 1978. Rautatiesilta on sijainnut nykyisellä paikallaan aina vuodesta 1895 lähtien. Se on kuitenkin kunnostettu ja sitä on

10.5.2019

muutettu useaan otteeseen. Vuosikymmeniä kivi- ja metallirakenteisena toiminut silta uusittiin 2013 raskasilmäiseksi betonirakenteeksi.

Postikortti Siurosta vuodelta 1909. Kuvassa rautatiesilta ja näkymä Kuljun suuntaan. Edessä Tasson laiturin eli Frans- Helenius-Tasson omistaman, Kulovedellä kulkeneen Apu-laivan laiturin.

1900-luvun taitteessa otetun kuvan taustalla näkyy Ilosaareen 1890-luvulla perustettu ja jo purettu Reposaaressa saha sekä rautatiesilta vuodelta 1895. Oikeassa ylänurkassa mutkittellee Siurontie Kuljun suuntaan. Alakuvassa vuodelta 1934 rannan puolella Kuljun höyrysaha. Siitä edelleen jäljellä oleva pulpettilappeinen tiilirunkoinen rakennus näkyy kokonaisuuden keskellä. Rakennus on ollut sahan lakkaamisen jälkeen monenlaisessa teollisuuskäytössä. Kuva on otettu ennen kuvan oikeassa reunassa olevaa Valssimyllyn paloa, minkä jälkeen samalle paikalle rakennettiin nykyinen myllyrakennus. (Kuvat: www.citynomadi.com)

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Oikealla saha 1980 Nokialla pidetyn valokuvanäyttelyn aikaan ja näkymä 1960-luvulta Siuronmäen puolelta puuhiomoon.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Paikalla sijainneen osuuskaupan tilalle rakennettiin osuusliike Voiman pihapiiri. Koski-Baari perustettiin lakanneen kaupan rakennukseen 1959. Taustalla puuhiomo, jonka vanhojen rakennusten paikalle rakennettiin 1930-luvulla uusi modernistinen teollisuusrakennus savupiippuineen. Alla Voimalan pato ja yläsatama 1970-luvulla (Kuvat: www.citynomadi.com, <http://vaunut.org/kuva/110367?s=1>)

Siuron koski, voimalaitos ja mylly. — Siuro fors, kraftverk och kvarnet.
The Siuro rapid, power station, and mill.

Nykypäiviin on säilynyt myllyn ja hiomon 1930-luvun modernisoidut asut, joskin 1900-luvun lopun yleinen ja rantojen pusikoituminen on tehokkaasti peittänyt myllyn, hiomon ja osuuskaupan sekä kivisillan muodostavan maiseman tarkastelun kokonaisuutena. Kuva 1948 julkaistusta Tampereen seudun kuvia -teoksesta.

Alla uittoränni Koski-Baarin länsipuolella ja alakuvassa yläsataman aluetta 1960-1970-lukujen taitteessa. (Kuvälähteet: <http://vaunut.org/kuva/110361?s=1>, Reino Kalliomäki 1967 www.vaunut.org/kuva/) Oikealla yläsatama syksyllä 2018 ja sinne johtaneen radan pohjaa, jossa vielä ratapölkkyjä nähtävissä.

10.5.2019

Yläsataman rantarakenteita

*Yläsatamaa. Ylhäällä satamaplaani ja alla Siuronvarasto eli Kyrönvarasto. Oikealla Koski-
baari ja Siuronkoskea sillalta yläsataman suuntaan.*

10.5.2019

Hiomon ja osuuskaupan muokattu rantoja

10.5.2019

Entinen puuhiomo maisemoituna

Yllä entisen puuhiomon piippu, oikealla voimalan patorakennelmaa ja pengerrystä. Sen alla vanha maantiensilta

10.5.2019

10.5.2019

Vasemmalla ja oikealla koski- ja tiemaiseman kiintopisteen muodostavaa valssimyllyä ympäröivä ympäristöineen sekä myllyn seinässä oleva Siuron valssimyllyn logo, rakennuksen ja logon suunnitteli sen pitkäaikainen isännöitsijä Paul Mattsson. Mylly sai nykyasunsa vuoden 1936 tulipalon jälkeen. Vasemmalla alhaalla Siuro-seuran kesäteatterin näyttämö

Kuljun höyrysahan jäljellä oleva rakennus ja näkymä sahan suunnasta rautatielle ja Kulo-vedelle

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

VALOKUVAT

Reposaaren saha Oy ja Kuljun Höyrysaha. Citynomadi. Siuro-seura ry.
<https://citynomadi.com/route/c1daab0383ec184d62e9395e86d14502/&lang=fi>

KIRJALLISUUS:

Koskelo, Ijäs, Ylitalo, Nykänen (toim.) 1989. Höyrylaivojen aika - 100 vuotta laivaliikennettä Kyrösjärven reitillä

Järventausta Eero 1988. Laivurin muiston lastuja

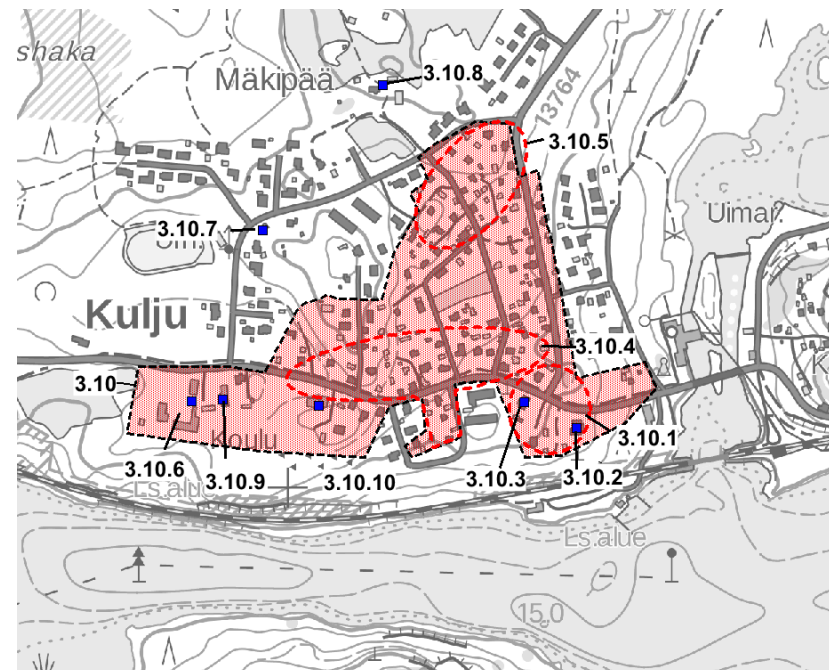
Maria Ahokas (toim.) 1998. Näin Siurossa ja Kuljussa ennen asuttiin ja elettiin. Nokian kaupungin kulttuurilautakunta.

Jussi Iltanen Radan varrella

Teivas Eija ja Tulonen Annu. Nokian kulttuuriympäristöohjelma. Pirkanmaan ympäristökeskus. Alueellisia julkaisuja 225. Viestipaino Oy. Tampere 2001. S. 84-98.

Pieniä teollisuusyhdyskuntia I, Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos, Kansatiede, monisteita 20, 1983.

3.10 Kuljun yhdyskunta

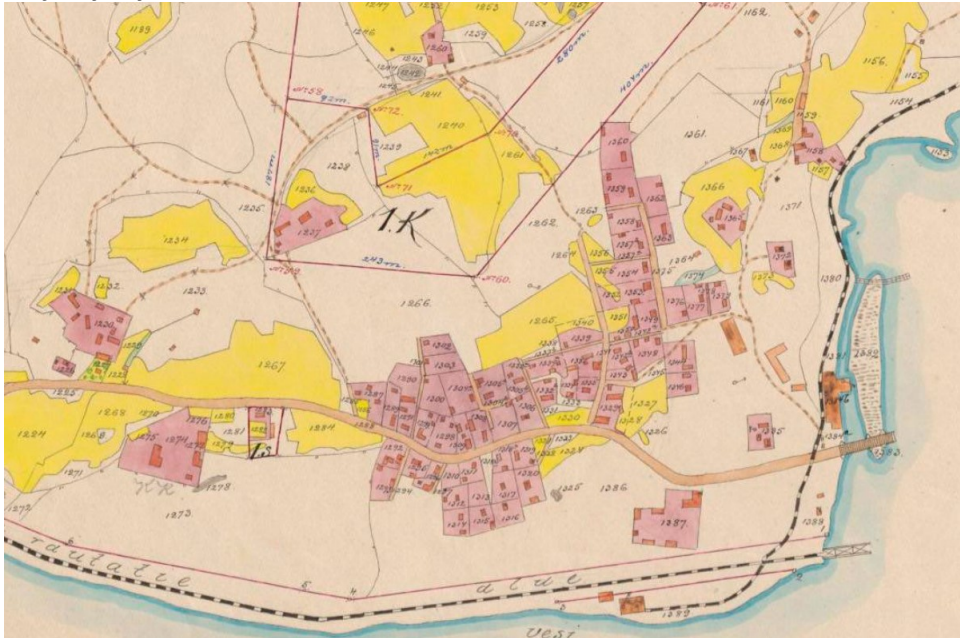
Keskeiset piirteet, Kuljun kartanon torppien ja yhdyskunnan historia: 3.10. Kuljun palvelut ja työväenasutus. 3.10.1 Kartanon ja teollisuuden johdon rakennuksia, 3.10.2 huvila, 3.10.3. Sahan päällikön asuinrakennus, 3.10.4 Kuljuntien työväenasutus, 3.10.5 Kyrösjärventien ja Färmin tien työväenasutus, 3.10.6 kansakoulu, 3.10.7 Färmin torppa ja 3.10.8 Mäkipään torppa. 3.10.9 Suoniemen kunnantalo ja 3.10.10 lääkärintalo

Yleiskaavassa vanhimmalle asuinalueelle kokonaisuutena aluemerkinä, kohdemerkinnät huvilan ja sahan päällikön rakennuksille, kansakoululle sekä Färmin torpalle.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Kuljun yhdyskunta v. 1921

Siuronkosken ja Jokisjärven länsipuoli kuului kokonaisuudessaan Kuljun kartanon omistukseen. Kartanolla oli alueella useita torppia ja mäkitupia. Yllä Kuljun kartanon tiluskartta v. 1921, jolloin kartanon vuokra-alueet, vanhat torpat ja mäkituvat itsenäistyivät ja Siuronkosken teollisuustoiminta ja yhdyskunta oli kasvamassa suurimmilleen. Kartalla näkyvä, vapaasti maantien varteen rakentunut työväenyhdyskunnan asutusalue jäi edelleen kartanon omistukseen, vuokratonteiksi. Vain tien varressa ollut Frans Salosen omistama Soilonen (1S) -niminen mäkitupa itsenäistyi. Vanhoja, itsenäistyneitä torppia kartalla ovat Färmin torppa (1K) Muut torpat, Kiimälä ja Jyrä, siirrettiin pois rantavyöhykkeeltä, joka jäi kartanon omistukseen. Kartalla näkyy hyvin, kuinka maantien ohella pellot määrättivät vielä tällöin vuokratonttien sijoittumista. KA.

KOHDE	Kuljun yhdyskunta
Aluekokonaisuus	
	
ALUETIEDOT	
Aluetyyppi	teollisuusyhdyskunta, taajamaympäristö, järviympäristö, liikenneympäristö
Ominaispiirteet, ilmiöt	(aluerakenne, rakennusten käyttö, materiaalit, tyylit, historiallinen kerroksisuus, autenttisuus, integriteetti) Entisen teollisuusyhdyskunnan, myöhemmän Suoniemen kunnan hallintokeskustassa on säilynyt Kuljun kartanon vuokratilallisten entisiä asumuksia, entinen kunnantalo, teollisuuden työväen asutusta sekä vanhoja liikerakennuksia, Kuljuntien varteen muodostunut vanhin asutus ja sen ulkopuoliselle alueelle jälleerakennuskauden asutus
Säilyneisyys	(aluerakenne, rakennukset, tieverkosto, kasvillisuus) Alkuperäinen tieverkosto edelleen käytössä, vanhat tontit pääosin asuttuina, kartanon työväen, teollisuuden työväen sekä liikkeenharjoittajien rakennuksia kunnostettuina käytössä, entinen kunnantalo koulun käytössä. Osin rajapinta vanhan pientalojen yhdyskunnan ja ympäristön nuoremman taajamarakentamisen välillä on hämärtyneet. Pientalojen lisäksi alueen reunoille on omakoti- rivitalo- ja kerrostalorakentamista.
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Arvoluokka	I	Historialliset arvot asutushistoriallinen, hallintohistoriallinen, elinkeinohistoriallinen, teollisuushistoriallinen
		Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen: arvoalueelle sijoittuva asutus arkkitehtoninen: Elvingin huvila, sahan työnjohtajan asunto
		Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot taajamakuvallinen, osa laajempaa aluekokonaisuutta yhdistyen itäpuolella sijaitsevaan teollisuusmaisemaan ja siihen liittyvään Siuron teollisuusasutukseen
		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää huonosti muutosta: Kuljuntien varsi, Toritien ja Kuljuntien risteys.
Arvojen perustelut		Alue on osittain osa valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä (Museovirasto RKY2009) Sen vanhojen tielinjausten varteen muodostuu asutus- ja teollisuushistoriallisesti arvokas miljöökokonaisuus, joka käsittää muun muassa tehtaan johtajiston, työväen sekä vanhojen liikkeiden rakennuksia. Lisäksi Siuron koulu.
Suosituks		Aluerakenteen ja tieverkoston säilyttäminen, rakennusperinnön vaaliminen vanhaa kunnioittavalla tavalla. Alueen puistomaisen ilmeen ja avoimien tilojen säilyttäminen Toritien varrella. Teollisten materiaalien välttäminen, kunnostusten huolellinen, taajamakuvalliset arvot huomioiva suunnittelu.

Ilmakuva Kuljun taajaman puolelta vuodelta 1979. (Tuomas Koponen, www.oloneuvos.fi/kuvat/) Kuvan keskellä kulkee Siurontie. Vasemmalla keskellä on edelleen toiminnassa oleva Kuljun koulu vuodelta 1902. Kuvan oikeasta laidasta pohjoisen suuntaan kulkevan Kyrösjärventien varteen muodostuu ehyt raittiasutus, joka jatkuu arvoalueen ulkopuolella Purson tehtaille muuttuen sen jälkeen maaseutumaiseksi haja-asutukseksi

ALUEEN KUVAUS

3.10. Kuljun yhdyskunta

Alue rajautuu pohjoisessa uudempiin omakotialueisiin, idässä Siuron teollisuusalueen arvoalueeseen, lännessä uudehkoon omakotialueeseen sekä niiden takana avautuvaan metsämaastoon ja etelässä Kuloveteen sekä etualalla sijaitsevaan Ilosaareen.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Kuljun puoleisen taajaman historiallinen tausta poikkeaa Siuron työväenalueen asustushistoriasta. Ennen 1800-luvun loppua alueella ei ollut lainkaan asutusta. Asutus lisääntyi voimakkaasti 1800-1900-luvun taitteesta lähtien sahateollisuuden ja rautatien tulon myötä. Varhaisempaa asutusta Suoniemen puolella, Kuljun kartanon mailla edustivat aivan Siuronkosken rannalle isojakokarttaan sekä vuoden 1847 pitäjänkarttaan merkityt mylläriin asuinrakennus ja muutamat torpat. Alueen vanhoja torppia olivat mm. Kiimelä, Färmi ja Jyrä. Kulttuuriympäristöohjelma mainitsee torpiksi lisäksi maantien varrella olevat Kujansuun sekä pelkällä kiinteistö-tunnuksella 536-15-13-3 esiintyvä viereinen kiinteistö (ent. Kiemurainen). Torppa-aika väistyi, kun torpat itsenäistyivät 1920-luvulla, mm. Kiimälä ja Jyrä siirrettiin täällöin kauemmaksi kehittyvän teollisuusyhdyskunnan tieltä. Teollisuusyhdyskunnan tontit olivat pitkään vuokraluonteisia, ne itsenäistyivät lähinnä vasta sotien jälkeen. Aluetta alettiin nimittää Kuljuksi Kuljun kartanon mukaan, josta alueen maat lohkottiin. Vuonna 1927 maarekisteriin vietiin 17 kiinteistöä, lähinnä kartanon entisiä torppia ja mäkitupia, Vuonna 1952 muodostettiin 44 tilaa vuonna 1963 alueelle lohkottiin 59 tilaa lisää ja vuonna 1966 15 tilaa.

Entiselle Suoniemen kuntaan kuuluneelle alueelle muodostui Kuljun kartanon varsin vapaasti rakentuneen teollisuustaajaman ohella myös Suoniemen kunnan hallintokeskus kunnallistoimintoihin. Hallintokeskus muodostui kansakoulun viereen, johon valmistui 1949 terveystalo, 1957 vanhasta kiinteistöstä uudistettu kunnantalo ja 1964 lääkärintalo. Kunta yhdistettiin vuonna 1973 Nokian kauppalaan.

Kuljuntien varteen 1920-luvulle tultaessa muodostunut asuinalue aluerakenteineen ja tonttijakoineen on täydentynyt 1950-luvulle tultaessa niin Kuljuntien- kuin siitä risteävien poikkiteiden varsille pohjoisen suuntaan. Tiet mutkittelevat vanhojen karttojen osoittamin linjauksin. Alueen rakennuskanta on osin uudistunut ja osaa rakennuksista on voimakkaasti kunnostettu. Jäljellä on kuitenkin runsaasti vuoden 1921 kartalla esiintyvää rakennuskantaa, jonka ulkoasussa on säilynyt piirteitä eri historian vaiheista. Rakennetun ympäristön historiallisesti kerroksisessa yleisilmeessä korostuvat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosikymmenten kehitysvaiheet aina sotien jälkeiseen jälleenrakennuksen aikaan. Myös myöhempiä

muutoksia on tehty. Erityisesti 2010-luvun taitteessa useat taajaman alueella sijaitsevat Kuljuntienvarren rakennukset kunnostettiin.

Alueen rakennuskanta eroaa ominaisluonteeltaan hieman Siuronkosken itäpuoleisesta keskustasta, sillä Kuljun keskusta on kuntakeskusta, johon sijoittuu tehtaan työväen asumusten lisäksi myös teollisuusvirkaillijoiden ja johtajiston asuinympäristöjä. Rautatievirkaillijoiden asumukset taas sijoittuvat Siuronkosken itäpuoleiseen keskustaan.

Kuljuntien eli Nokiaalta Häijääseen johtavan maantien varteen, entisen Suoniemen kunnan, Kuljun kylän alueelle sijoittuvalla matkalla, sijaitsee eri aikoina rakennettua maaseudun pieneläjien, teollisuuden työväen sekä tehtaan johtajien rakennuksia ja eri ikäisiä liikerakennuksia. Alueen länsipäähän, kansakoulun viereen muodostuu Suoniemen kunnan entinen hallintokeskus entisine kunnantaloineen ja lääkärintaloineen. Itäpäässä, Myllyhahteessa on 1900-luvun vaihteen suurempia, teollisuuslaitosten johdon asuntoja ja toimitiloja (3.10.1)

3.10.2. Elvingin huvila (536-15-40-3)

Tien alkupäässä sijaitsee Kuljun kartanon omistajan *Elvingin* apelleen, Tampereen pormestari Procopelle rakennuttama *huvila* (536-15-40-3) vuodelta 1895, joka on myöhemmin toiminut muun muassa puuhiomon konttorina ja vuonna 1918 sotasairaalana. Pihapiiriin kuuluu myös vanha maakellari kellari vuodelta 1896.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.10.3. Sahan päällikön asuinrakennus (536-15-18-6)

Sitä ympäröivä puutarha yhdistyy viereiseen vuonna 1912 Kuljun höyrysahan päällikölle rakennettuun asuinrakennukseen (536-15-18-6). Sen päärakennus on vuodelta 1912. Tien varressa sijaitsevan kiven päälle tehty huvimaja on uusi mutta noudattelee paikalla sijainnutta vanhaa huvimajaa. Myöhemmin rakennus oli Siuronkoskiyhtiön lääkärin Harald Henrikssonin asuntona ja vastaanottotiloina.

Vinosti vastapäätä tien toisella puolella sijaitsee 1900-luvun alkuvuosikymmenen aikana perustettu kiinteistö (536-11-29-7), jonka mansardikattoinen, kookas päärakennus on samoilta ajoilta.

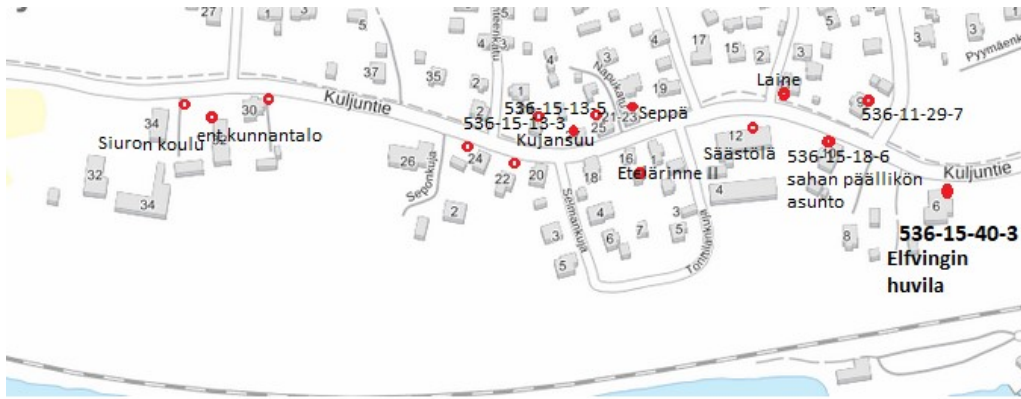
3.10.4. Kuljuntien työväenasutus

Osana taajaman ajallisia kerrostumia vanhan tyyliensä säilyttäneet kiinteistöt *Kuljantien* ja *536-15-13-3*, jotka on Nokian kulttuuriympäristöohjelman inventoinnissa (2001) mainittu Kuljun kartanon entisiksi torpiksi. Tien varteen sijoittuu myös entisiä liikerakennuksia kuten vuoden 1952 lohkomisessa muodostettu *Laineen* mansardikattoinen päärakennus, joka nykyisin on asuntona. Kuljuntienvarren liikerrakennuksista nuorin on *Säästölään* kiinteistön paikalle rakennettu matala, puhtaaksi-muuratulla tummanruskealla tiilellä päällystetty tasakattoinen rakennus 1980-luvulta. Kuljuntien varren keskivaiheilta pohjoisen suuntaan haarautuvan *Napukadun* varteen muodostuu neljän pihapiirin kokonaisuus, joista Kuljuntien varrella sijaitsevat mm. pankkina toiminut Sepän kiinteistö (536-431-4-129) sekä sen vieressä oleva (536-15-13-5) neliönmuotoinen ”kahvimyllytalo”. Kuljuntien eteläpuolelta haarautuvan Tonttilankujan varressa sijaitsee myös vanhaa asutusta. Osaa rakennuksista on kunnostettu, laajennettu ja korotettu, minkä ansiosta alkuperäinen ulkoasu on paikoin kokonaan hävinnyt kunnostusten myötä. *Etelärinne II* kiinteistöön kuuluva pieni, punainen asuinrakennus on kuitenkin säilyttänyt vanhan ilmeensä. Sen kulttuurihistorialliset arvot ovat kuitenkin uhattuina sen huonon kunnan vuoksi. Rakennus ei ole enää käytössä. Samoin kiinteistötunnuksella *536-15-17-2* esiintyvä mansardikattoinen asuinrakennus. Kummatkin on kunnostettu nykyasuun 2010-luvulla. Inventointialueen itäreunalla sijaitseva

Oikealla: Tonttilankujan pieni mökki

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

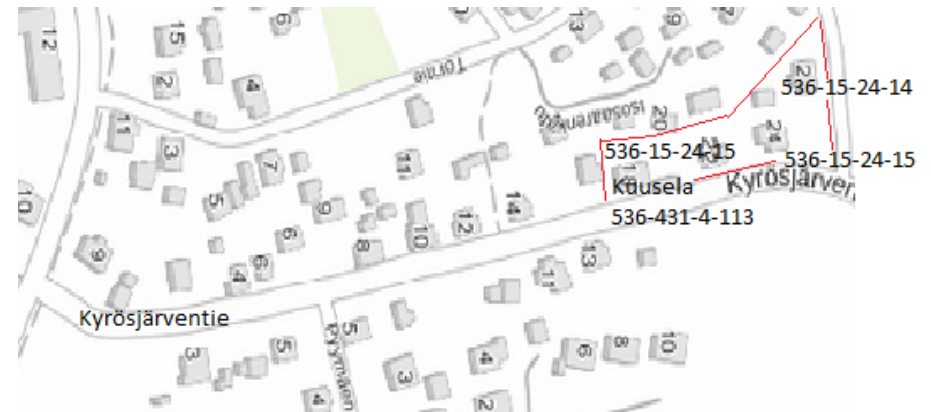
Yllä ns. "kahvimyllytalo" ja sen vieressä Sepän kiinteistö. Kuljuntien työväenasutukseen (3.10.4.) kuuluvia rakennuksia on kunnostettu 2010-luvun taitteesta lähtien suurelta osin alueen kulttuurihistoriallisia arvoja kunnioittavalla tavalla, mikä on kohentanut tienvarren ilmettä. Kuljun torppa keskellä ennen ja oikealla ylläkuvassa kunnostuksen jälkeen syksyllä 2018. Vasemmalla keskellä korotettu rakennus kunnostuksen aikana ja sen jälkeen.

10.5.2019

3.10.5. Kyrösjärventien ja Färmintien työväenasutus

Kaarevalinjaisen *Kyrösjärventien* historiallisesti kerroksinen kokonaisuus käsittää rakennusperintöä aina 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun puolivälin tietämille. Alueen yleisilme kuvastaa eri aikojen rakentamistapoja ja -materiaalienkäyttöä aina nykypäivään asti. Inventointihetkellä tien varressa oli meneillään usean rakennuksen kunnostustyöt. Kyrösjärventien ja Färmintien risteykseen muodostuu neljän hyvin säilyneen pihapiirin muodostama maisemallinen solmukohta, jonka pihapiirejä 1900-luvun taitteen tietämiltä on kunnostettu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Kolme kiinteistöstä esiintyy *pelkillä kiinteistötunnuksilla, yksi vielä vanhalla lohkomisnimellä Kuusela*

10.5.2019

Kyrösjärventien ja Färmitien risteyksessä sijaitsee neljän hyvinsäilyneen pihapiirin ryhmä. Yllä 536-15-24-14. Oikealla näkymä Kyrösjärventieltä. Alinna Mäkipää, Kuljun kartanon entinen torppa nykyasussaan.

3.10.6. Siuron kansakoulu

Koulun pihapiiri sijoittuu aivan Kuljuntien tuntumaan. Se valmistui vuonna 1902 koulurakennuksille suunnitelluilla tyyppiirustuksilla. Uudempi koulurakennus on 1930-luvulta.

Koulurakennukset

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.10.7. Färmin torppa

Kaareva *Färmin tie* on nimetty sen varrella sijaitsevan, Siuron vanhimmaksi rakennukseksi sanotun Färmin pirtin mukaan. Vuonna 1927 nimellä *Färmi* lohkottu kiinteistö sijaitsee Färmin tien ja Ketovälöntien risteyksessä. Kuljun kartanon torppiin kuuluneen Färmin pihapiiristä on säilynyt vain asuinrakennus. Rakennus on pitkänurkkainen, maalaamaton, vuoraamaton, hirsirunko. Sen etelänpuolella sijaitseva avokuihailin sisäänkäynti paksuine lautaovineen ja kamanaikkunoineen vaikuttavat hyvin vanhoilta. Ikkuna-aukokuksia on uudistettu ja vanhoja suljettu eri aikoina. Rakennus on ollut viimeksi yhdistyskäytössä. Kunnostuksia ei liene juuri tehty 1900-luvun alkupuolen jälkeen lukuun ottamatta katon ja savupiipun uusimista.

3.10.8. Mäkipään torppa

Kuljun kartanosta 1895 muodostettu tila sijoittuu Kuljun taajaman luoteisreunalle, viljelysmaiseman keskelle. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi toinen, pienempi asuinrakennus sekä navetta ja pitkä ulkovarasto/ työkaluvarasto. Pihapiirin ulkopuolelle sijoittuu saunarakennus. Päärakennus on todennäköisesti 1800-1900-luvun taitteesta. Ulkoasussa on piirteitä eri aikakausilta aina 1900-luvun puolivälin tietämille. Pieni asuinrakennus on 1900-luvun alkuvuosikymmenten aikaisessa asussa.

Mäkipään asuinrakennus

3.10.9. Suoniemen kunnantalo

Entinen Suoniemen kunnan kunnantalo sijaitsee koulun itäpuolella. Pihapiiriin kuuluu kunnantalon lisäksi pitkä ulkorakennus. Kunta toimi aina vuoteen 1953 vuokratiloissa. Oman talon rakentamista suunniteltiin jo 1945, mutta taloustilanne ei antanut mahdollisuutta rakentamiseen. Kunnantaloksi hankittiin koulun vierestä Aaro Sepän omistama kiinteistö, jossa oli toiminut aikaisemmin Suoniemen Säästöpankki. Talossa tehtiin täysremontti sekä rakennettiin laajennusosa. Suunnitelmat teki MKR Oy (Maaseudun keskusrakennustoimisto) Rakennukseen tuli tilat toimistolle, arkistolle, paloautolle, saunalle sekä kaksi asuntoa tarvittavine kellareineen. Kunnantalo valmistui 1957. Kiinteistö on koulutoimintojen käytössä.

Vuoden 1957 remontissa kunnostettu ja laajennettu Suoniemen entinen kunnantalo, joka on nykyisin koulutoimintojen käytössä.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.10.10 Suoniemen kunnanlääkäarin talo

Nykyisin Siuron päiväkotina toimiva rakennus valmistui kunnan omana työnä 1964 kunnan lääkärille asuin- ja vastaanottokiinteistöksi. Kunnanlääkäarin asuntona se toimi 1970-luvun loppuun saakka. Rakennus muutettiin 1990-luvun alussa ryhmäperhepäiväkodiksi ja 2002 päiväkodiksi. Lääkärintalon takana oli aikaisemmin myös 1949 valmistunut kunnan terveystalo Kipukumpu -nimisellä tontilla.

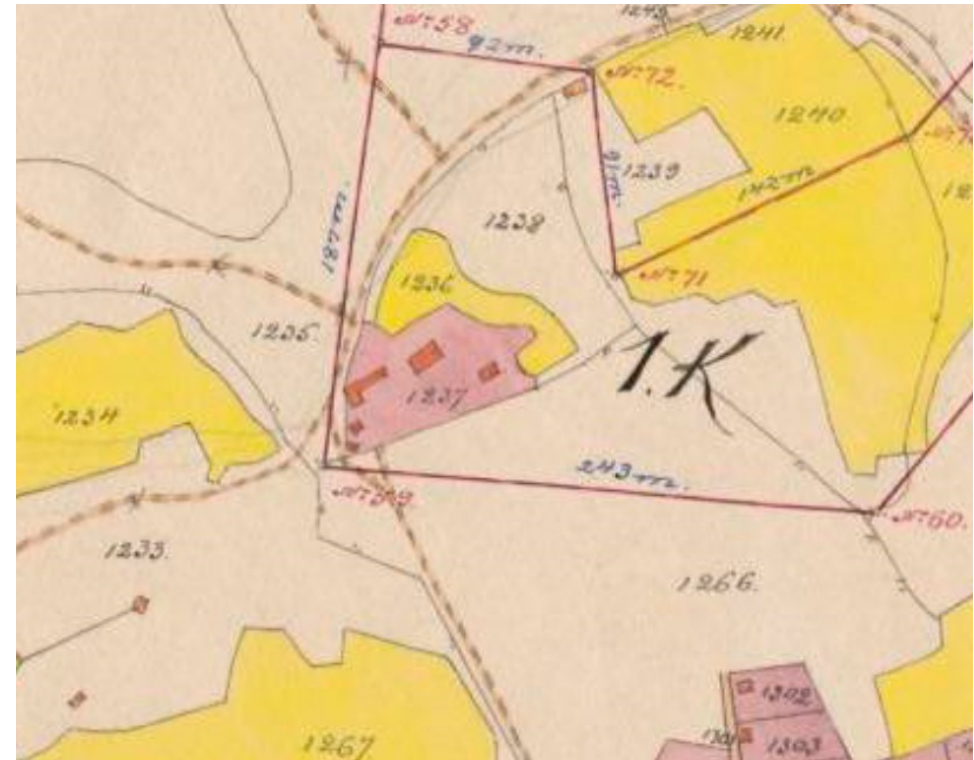
KOHDE	Färmin torppa
kiinteistö	3.10.7
	
RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyp	Kuljun kartanon torppa
Nykykäyttö	ei käytössä
Rakennusvuosi	1800-l
Suunnittelija	-
Muutosvuodet	ei tiedossa
Rakennukset	asuinrakennus
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	I
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, osa Kuljun kartanon ja maankäytön historiaa
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvojen perustelut	Pitkänurkkainen, vuoraamaton, maavaralle rakennettu vanha hirsirakennus liittyy Kuljun kartanohistoriaan. Sen alun perin todennäköisesti 1800-luvulta peräisin oleva runko on säilynyt harvinaisella tavalla vanhassa asussa
Suosituks	vanhan asunsa säilyttänyt, alueella ainutlaatuinen, alueen vanhimmaksi rakennukseksi sanottu Färmin pirtti tulisi dokumentoida ja kunnostaa perinteisellä tavalla, ei

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

muutoksia julkisivuihin, ei vuorausta, huopakate, ei aktiiviseen asuin- tms. käyttöön, suositetaan museokäyttöä

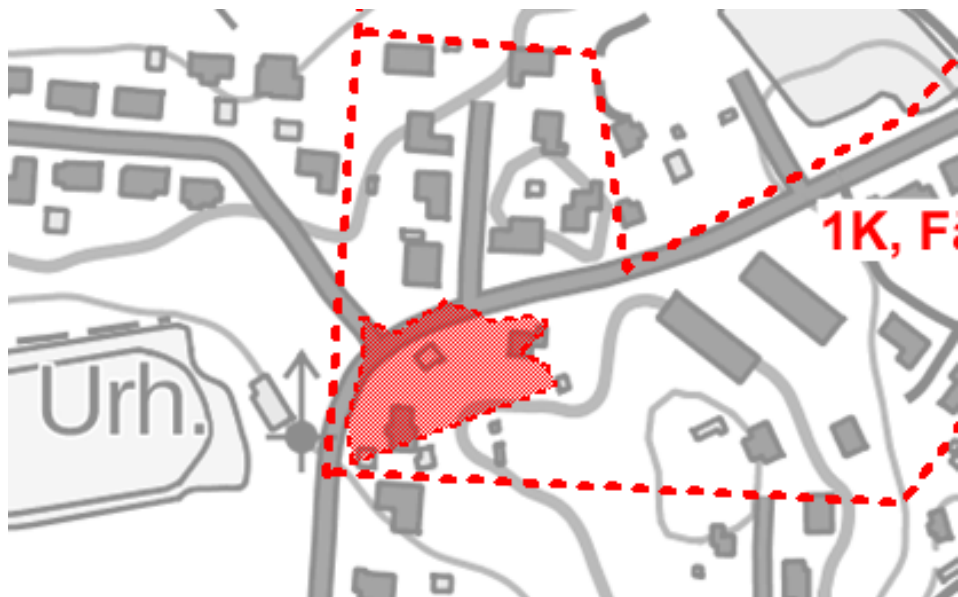
Kaareva *Färmintie* rajaa alueen pohjoisreunaa. Tie on nimetty sen varrella sijaitsevan, Siuron vanhimmaksi rakennukseksi sanotun Färmin pirtin mukaan. Vuonna 1927 nimellä *Färmi* lohkottu kiinteistö sijaitsee Färmintien ja Ketoväلتintien risteyksessä. Siinä on pitkänurkkainen, maalaamaton, vuoraamaton, hirsirunko. Sen eteläpuolella sijaitseva avokuistillinen sisäänkäynti paksuine lautaovineen ja kama-aikkunoineen vaikuttavat hyvin vanhoilta. Ikkuna-aukokuksia on uudistettu ja vanhoja suljettu eri aikoina. Rakennus on ollut viimeksi yhdistyskäytössä. Kunnostuksia ei liene juuri tehty 1900-luvun alkupuolen jälkeen lukuun ottamatta katon ja savupiipun uusimista.

Färmin pihapiiri ja pellot vuoden 1921 tiluskartassa, jolloin torppa itsenäistyi omaksi tilaksi.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

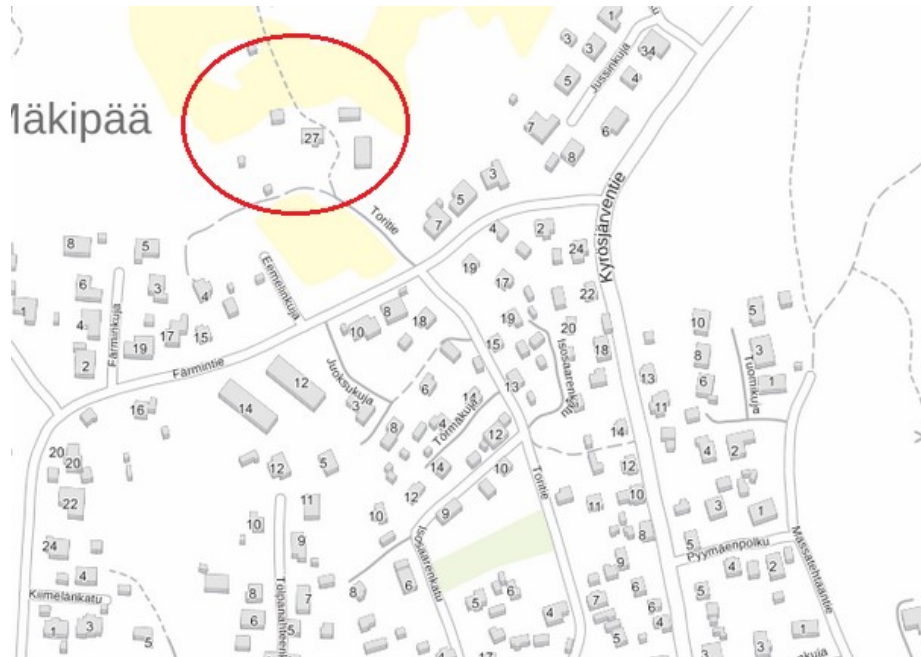

Färmin pihapiiri nykykartalla, rakennuksista on säilynyt tontin keskellä ollut asuinrakennus

KOHDE	Mäkipää
kiinteistö	3.10.8
RAKENNUSTIEDOT	
Tilatyyp	Kuljun torppa, itsenäinen tila 1920-l
Nykykäyttö	ei käytössä
Rakennusvuosi	1920/30-luku
Suunnittelija	-
Muutosvuodet	Osa rakennuksista on Kiimälän torpan vanhoja
Rakennukset	päärakennus, toinen asuinrakennus, navetta, ulkovarasto, sauna
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokka	II
	Historialliset arvot asutushistoriallinen
Kohde	Rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen
	Maisemalliset, kyläkuvalliset, taajamakuvalliset arvot, liittyminen ympäristöön taajamakuvallinen, osa alueen agraarihistoriaa, viljelysmäisemat
	Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvojen perustelut	alueen agraaria torppahistoriaa, niiden itsenäistymiseen liittyvä ja 1900-luvun alkupuolta edustava pientilan talouskeskus sijaitsee viljelysmäiseman ympäröimänä, Kuljun taajaman luoteisreunalla. Pihapiiri rakennuksineen on 1900-luvun alun ja puolivälin asussa.
Suosituks	Maaseudun ominaispiirteiden huomioiminen

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

ALUEKUVAUS

Kuljun kartanon itsenäistyviin torppiin kuulunut asuinpaikka rakennettiin 1920-luvulla kun paikalle siirrettiin eteläpuolelta Kiimälän torpan rakennuksia, itsenäistynyt tila sai tällöin nimen Mäkipää. Tila sijoittuu Kuljun taajaman luoteisreunalle, viljelysmaiseman keskelle. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi toinen, pienempi asuinrakennus sekä navetta ja pitkä ulkovarasto/ työkaluvarasto. Pihapiirin ulkopuolelle sijoittuu saunarakennus. Päärakennus on todennäköisesti 1800-1900-luvun taitteesta. Ulkoasussa on piirteitä eri aikakausilta aina 1900-luvun puolivälin tietämillä. Pieni asuinrakennus on 1900-luvun alkuvuosikymmenten aikaisessa asussa.

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

4. Yhteenveto

kohdenro:	Alue/kohde	Historia	Rakennukset, ominaispiirteet	luokka, I,II	arvot, huomiot
					Yleiskaavassa tulisi huomioida luokan I alueet ja kohteet, luokan II kohteet ovat alueen keskeisiä, säilytettäviä piirteitä ja rakennuksia, niiden merkintä yleiskaavaan on kuitenkin harkinnanvaraista.
3.1	Penttilän kylä	Maakirjakylä, aateliskartano 1400-l, Knuutilan kartano n. 1900	Knuutilan tilakeskus, kylätontti, pelot, vesistömaisema	I	Asutus-, maisema- ja rakennushistoria, vesistömaisema. Avoimet maisemat, kylän/Knuutilan asema maisemassa säilytettävä Maakunnallisesti arvokas, Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden kulttuurimaisema
3.1.1	Knuutila	kylätontti, kantatalo, 1900-l suurtila	Päärakennus, väenpirtti, aitta-ateljee, tiilinavetta n. 1900.	I	Rakennus-, maisema- ja asutushistoria Maakunnallisesti arvokas, Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden kulttuurimaisema
3.1.2	Penttilän koulu	Penttilän kansakoulu 1908, nyk. Ossi Somman taiteilijakoti ja veistospuisto	Alakoulu 1920-l, talousrakennus	I	Sivistys- ja henkilöhistoria
3.2	Korvolan kylä	Maakirjakylä, talonpoikaisomistus	Tilakeskuksia raitin, vanhan maantien varrella, rakennuskantaa 1800- ja 1900-luvun alkupuolelta, orpokoti	I	Asutus-, maisema- ja rakennushistoria, vesistömaisema. 1800-luvun väljä raittikylä. Kylämaisema osin pirstoutunut, maisemat kasvavassa umpeen.
3.2.1	Nikkilä	kantatalo, kylätontti	kaksi talousrakennusta	II	Asutushistoria, raittimaisema

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.2.2	Vanha-Laurila	Nikkilän kantatalosta erotettiin Laurila 1700-luvulla	asuin- ja talousrakennuksia	II	Asutus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.2.3	Mäki-Laurila	Laurilan osatalo		II	
3.2.4	Jaakkola	kantatalo, isonjaon jälkeinen asuintontti	asuin- ja talousrakennuksia	II	Asutus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.2.5	Mäkelä	Jaakkolan pihapiiriä	asuin- ja talousrakennuksia	II	Asutus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.2.6	Ollila	kantatalo, asuintontti isojaon ajalta.	asuin- ja talousrakennuksia	II	Asutus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.2.7	Vainio	osatalo, orpokoti 1912, vanhaikoti	Eri-ikäisiä rakennuksia	II	Asutus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.2.10	Vahtitupa	Porin rata 1895	Asuinrakennus, talousrakennukset	II	Liikenne, rautatiehistoria. Muutoksia tehty.
3.3	Siuronmäen työväenasutus	Siuron teollisuusyhdyskunta 1890-1930-l, vuokratontit, kalliomäki, villi rakentaminen,	asuin- ja liikerakennuksia, rukoushuone, VPK	I	Asutus-, maisema- ja yhdyskuntahistoria, taajaväkinen yhdyskunta RKY-2010 Siuronmäki ja rautatieasema
3.3.1	Siurontienvarren liikerakennukset	kirkko ja liikerakennuksia 1910- ja 1930-luvuilta	Kirkko, VPK:n talo, liikerakennuksia	II	Rakennus-, talous- ja maisemahistoria, raittimaisema
3.3.2	Jukolanahteen asutus	työväen asuinrakennuksia, raittimaisemia 1890-1920-l	asuinrakennuksia	II	Asutus-, sosiaali- ja rakennushistoria
3.3.3	Oikotie-Karpintie-Vesitien asutus	työväen asuinrakennuksia 1890-1900-l alkupuoli	asuinrakennuksia	II	Asutus-, sosiaali- ja rakennushistoria
3.3.4	Lupantien asutus	työväen asuinrakennuksia 1900-1930-l	asuinrakennuksia	II	Asutus-, sosiaali- ja rakennushistoria
3.3.5	Majatalontien asutus	asuinrakennuksia, majatalo, työväentalon tontti, 1900-l alkupuoli. V. 1918 teloituspaiikka.	asuinrakennuksia	II	Asutus-, sosiaali- ja rakennushistoria
3.4	Vanhan Siurontien asutus	Entinen Laidetie/Turun tie, asuinrakennuksia	asuinrakennuksia 1900-1930-l	II	Asutus-, rakennus- ja maisemahistoria

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

		1900-l alkupuolelta Haukkalan kantatalo, Valtion sahan asuin- ja konttorirakennus, puhelinkekus, työväen-asutusta			
3.4.1	Haukkala	Penttilän kantatalo, isonjaon jälkeinen tontti	Rakennuksia 1900-luvun alkupuolelta	II	Asutus- ja rakennushistoria
3.4.2	Sahan konttori- ja asuinrakennus	Valtion sahan 1905-1928, konttori- ja asuinrakennus, myöhemmin mm. kirjasto	Kookas, jugend -piirteinen puurakennus 1900-l alkup.	I	Teollisuus- ja rakennushistoria RKY-2010 Siuronmäki ja rautatieasema
3.4.3	Skutin talo	Puhelinkekus	Asuinrakennus n. 1910	II	Rakennus- ja maisemahistoria RKY-2010 Siuronmäki ja rautatieasema
3.5	Miharintien modernismi	Siuron sotien jälkeinen kasvu, modernismi, uusi liike- ja palvelurakentaminen Linnavuoreen menevän tien varressa	terveystalo, yleinen sauna, huoltoasema, kauppa, asuinrakennuksia	I	Asutushistoria, sotien jälkeinen aika, Siuron kasvu, uusi palvelu- ja liikeraikentaminen
3.6	Pentintie-Haukkakandun omakotiasutus	Siuron kasvu sotien jälkeen, vanha paikallisreitti ja pellot	1950- ja 1960-luvun omakotitaloja ja pihapiirejä	II	Asutus- ja rakennushistoria, Siuron kasvu sotien jälkeen.
3.7	Linnavuoren tehdasyhdyskunta	Linnavuoren lentokone-moottoritehdas ja yhdyskunta 1940-, 1950-l, Otto-livari Meurmann, puolustusvoimat	Teollisuus-, liike- ja palvelurakennuksia, omakoti-, rivitalo- ja kerrostaloja, orgaaninen aluesuunnittelu	I	yhdyskuntasuunnittelu 1940-luku, Otto-livari Meurman, rakennustyyppit, tyyppitalot. Maakunnallisesti arvokas rakennettu ympäristö, Linnavuoren alue
3.7.1	Tehtaan ja yhdyskunnan vapaa-ajan keskus Vuorenhovi	Yhdyskunnan palvelut: Ruokala-, juhlasali, elokuvateatteri,	1945	I	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.2	liikerakennukset	Yhdyskunnan palvelut: asuin- ja liikerakennukset	1940-/1950-l	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.3	kansakoulu	Yhdyskunnan palvelut: koulu	1947	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.4	sairaala	Yhdyskunnan palvelut: sairaala	1946, päiväkodiksi 1951	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.5	seurakuntatalo	Yhdyskunnan palvelut: rukoushuone	1959	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.6	sauna	Yhdyskunnan palvelut: sauna	1940-l, kylätaloksi 1990-l	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.7	haitaritalot	Yhdyskunnan eri rakennustyyppit	rivitalo1940-l	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.8	Siirtokarjalaisten talot	Siirtokarjalaisten asuttaminen	omakotitalot 1940	II	Sota- ja rakennushistoria
3.7.9	Linnavuorentien omakotialue	Metsäkaupunki, yhdyskunnan eri rakennustyyppit	paritalot 1940-l	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.10	Pirkkakoivuntien omakotialue	Metsäkaupunki, yhdyskunnan eri rakennustyyppit	omakoti- ja paritaloja 1940-l	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.11	kerrostalot	Metsäkaupunki, yhdyskunnan eri rakennustyyppit	kerrostalot 1940-l	II	Rakennus- ja asemakaavahistoria 1940-luku
3.7.12	Halli 1	Teollisuus, sota-aika	1943	II	Linnavuoren teollisuusmaisema 1940-l, teollisuuspiha, kokonaisuus.
3.7.13	Paloasema	Teollisuus, yhdyskunnan palvelut, paloasema	1945	II	Linnavuoren teollisuusmaisema 1940-l teollisuuspiha, kokonaisuus.
3.7.14	Halli 2	teollisuus, sotakorvausaika, teollisuus- ja konttorirakennus	1945- 1948	I	Linnavuoren teollisuusmaisema 1940-l teollisuuspiha, kokonaisuus, teollisuuden pääjulkisivu, hallintorakennus
3.7.15	Halli 3	teollisuus, sotakorvausaika, teollisuusrakennus	1946	II	Linnavuoren teollisuusmaisema 1940-l teollisuuspiha, kokonaisuus.
3.7.16	Varastorakennus	teollisuus, sotakorvausaika, puinen varastorak.	1945/1948	II	Linnavuoren teollisuusmaisema 1940-l teollisuuspiha, kokonaisuus.
3.7.17	Linnavuori	puolustusvarustukset	400 jkr	muinaisjäänös	Linnavuoren 1940-luvulla aloitettu luolasto jää vuoren sisään.
3.7.18	Koekäyttölaitos	teollisuus	1949	II	Linnavuoren teollisuusrakennukset

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.7.19	Ilmailuvarikon konttorirakennus	puolustusvoimat, hallinto 1940-luku	n. 1943	I	Ilmailuvarikko, hallintorakennus
3.8	Siuron asema-alue	Siuron rautatieasema- ja satama 1890-luku	Rakennuksia ja puiston, satamara-tojen ja laitureiden jäänteitä	I	Liikennehistoria, Porin rata 1895 RKY-2010 Siuronmäki ja rautatie-asema
3.8.1	Asemarakennus	Siuron asema-alue, yhdyskunta	Asemarakennus 1895	I	liikennehistoria, tyyppiirustukset
3.8.2	Asemapäällikön talo	Siuron asema-alue, yhdyskunta	Asuinrakennus, pihapiiri 1908	I	liikennehistoria, tyyppiirustukset
3.8.3	Kaksoisvahtitupa	Siuron asema-alue, yhdyskunta	Asuinrakennus, pihapiiri	II	liikennehistoria, tyyppiirustukset
3.8.4	Ratamestarin talo	Siuron asema-alue, yhdyskunta	Asuinrakennus, pihapiiri	I	liikennehistoria, tyyppiirustukset
3.9	Siuronkosken teollisuusmaisema	Siuronkoski, sahoja ja myllyjä 1400-luvulta, teollisuusmaisema 1890-1930-luku		II	RKY-2010 Siuronmäki ja rautatie-asema
3.9.1	Kyrönvarasto	Yläsatama, Kyröskosken tehtaiden välivarasto, satamarata 1890-l - 1950-l	varastorakennus	Keskeinen osa teollisuusmaisemaa	Teollisuushistoria, Kyröskosken tehta
3.9.2	Puuhiomo ja voimalaitos	Vanha Kuljun kartanon vesisaha- ja myllypaikka, Puuhiomo 1904-1956, voimalaitos	puuhiomo, voimalaitos 1950-l,nuorempia kerrostumia	I	Siuronkosken teollisuus ja maisemahistoria, Kuljun kartano, Elving
3.9.3	Valssimylly	Mylly 1932 -1960-l, myöhemmin pienyritystoimintaa	Valssimyllyrakennus 1936	I	Siuronkosken teollisuushistoria ja maisema, Kuljun kartano, Elving
3.9.4	Voiman kauppa	kauppapaikka 1900-l alkup	Voiman kauppa 1920-l	I	
3.9.5	Kuljun höyrysaha	1912-1930-luku	Tiilinen rakennus 1910-l	II	Siuronkosken teollisuushistoria, Kuljun kartano, Elving

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.9.6	Kivisilta	vanha siltapaikka	kivisilta 1870	I	Liikennehistoria
3.9.7	Pato	voimalaitoksen pato	patorakenteet uusittu	II	Teollisuushistoria
3.9.8	ratarakenteita	Yläsataman raide 1890-l, Linnavuoren teollisuusrata 1944	Ratalinjat purettu, lyhyt osuus säilynyt Kyrönvaraston yhteydessä.	II	Teollisuushistoria
3.9.9	Siuro-seuran kesäteatteri	Siuronkosken jälkiteollinen käyttö, virkistys	2010-l	ei luok.	jälkiteollinen käyttö, 2000-luvun virkistyskäyttö
3.9.10	Rautatiesilta	Porin rata 1895	Betonisilta 2013	ei luok.	Liikennehistoria
3.9.11	Saaren saha	Reposaari Oy:n sahalaiteos 1897-1904, myöhemmin Kuljun kartanon hyppyrämäki	autioitunut, ei tarkastettu	ei luok.	Teollisuus- ja urheiluhistoria, jäänteet
3.9.12	Valtion saha	Valtion saha 1905-1928, saha- ja teollisuustoimintaa 1970-luvulle saakka	autioitunut	ei luok	Teollisuushistoria, paikka. Maisema huomioiden mahdollisesti hyödynnettävissä teollisuus- tai asuinkäyttöön.
3.10	Kuljun yhdyskunta ja taajama	Kuljun kartanon torppia, teollisuusyhdyskunta 1890-1930-l, Suoniemen kuntakeskus, taajama, vanha maantie	huvila, teollisuuden johdon asuntoja, työväenasutus, kansakoulu, kunnantalo, alueen reunalla Färmin ja Mäkipään torpat	I	Asutus-, maisema- ja teollisuushistoria, liikennehistoria
3.10.1	Kartanon ja Siuronkosken teollisuuden hallinnon- ja johdon rakennukset	Siuronkosken teollisuus 1890-1910	Elfvingin huvila, sahan, hiomon konttoreita ja johdon asuntoja 1890-1910-luku	I	Teollisuus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.10.2	Elfvingin huvila	Procopeen huvila, hiomon konttori	huvilarakennus 1895, maakellari	I	Teollisuus- ja rakennushistoria, raittimaisema
3.10.3	Sahan päällikön asunto		1912	I	Teollisuus- ja rakennushistoria, raittimaisema

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

3.10.4	Kuljuntien työväen- asutus	Vanhan Turuntien, Kul- jun yhdyskunnan raitti- asutusta	asuin- ja liikera- kennuksia 1900-lu- vun vaihteesta ja alkupuolelta	II	Asutus- ja rakennushistoria, Kuljun yh- dyskunta
3.10.5	Siuron kansakoulu		1902, 1930-luku	I	Sivistyshistoria, Kuljun yhdyskunta
3.10.6	Suoniemen kunnan- talo	Kuntakeskus 1950-luku. Hallinnon kasvaessa so- dan jälkeen Suoniemen kuntakeskus, sen raken- nukset keskittyivät Kul- juun, joka oli pitäjän suurin yhdyskunta.	Asuin- ja liikera- kennus, laajen- nettu kunnanta- loksi 1957	II	Hallintohistoria, Suoniemen kunnan- talo
3.10.7	Färmin torppa	Kuljun kartanon torppa	Asuinrakennus 1800-luku	I	Asutushistoria, Kuljun kartanon torppa ja torppa-alue
3.10.8	Kyrösjärventien ja Färmin tien työväen- asutus	Kuljun yhdyskunnan asutusta	Asuinrakennuksia n. 1900-1950-l	II	Asutushistoria, Kuljun yhdyskunta
3.10.9	Mäkipään torppa	Kuljun kartanon torppa, Kiimälän torpan raken- nuksia	Asuin- ja talousra- kennuksia, peltoa 1800-/1900-l	II	Asutushistoria, Kuljun kartanon torppa ja torppa-alue

5. Lähteet

Kirjallisuus:

Reino Ajo, Tampereen liikennealue, Helsinki 1944

Tuomas Hoppu, Moottorien jylyä Linnavuorella, 2017.

Jouko Jaakkola, Satu Kankkonen, Ulla Koskinen Suoniemen historia, Kuloveden rantojen asuttamisesta 2000-luvulle, 2008.

Jussi Iltanen, Radan varrelta, Suomen rautatieliikennepaikat, Viro 2010

Jussi Koivuniemi, Mervi Kaarninen, Pekka Kaarninen, Nokian ja Pirkkalan historia. Forssa 1994

Juhani Saarenheimo, Vanhan Pirkkalan historia, Tampere 1974

Tampereen seudun kuvia, Tampere 1948

Sirkka Valanto, Suomen rautatieasemat vuosina 1857-1920- Museovirasto, rakennushistorian osasto. Julkaisu 11/1982.

Inventoinnit, selvitykset

Marja Ahokas (toim.), Näin Siurossa ja Kuljussa ennen asuttiin ja elettiin. Nokian kaupungin kulttuurilautakunta 1998.

Eija Teivas, Anu Tulonen, Nokian kulttuuriympäristöohjelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 225. Pirkanmaan ympäristökeskus. Tampere 2001

Pirkanmaan maakuntakaava 2040, Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet: Nokia, Knuutilan kulttuurimaisema

Pirkanmaan maakuntakaava 2040, Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut ympäristöt 2016, Nokia, Linnavuoren alue.

RKY 2010, Siuronmäki ja rautatieasema

10.5.2019

Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Sähköiset lähteet:

<https://siuro.info/siuro-ja-siurolaiset/40-historia>

Historialliset kartat:

Isojakokartat:

Penttilän isojakokartta 1766, Korvolan isojakokartta 1767, KA.

Kihlakunnan kartta 1851, KA.

Kuninkaan kartasto 1776-1805.

Kuljun kartanon tiluskartta 1921, KA.

Peruskartat 1953, 1975, 1980, 1991, vanhat painetut kartat.fi

Peruskartta 2018 MML2018

Pitäjänskartta 1930-luku, teoksesta Radan varrelta 2010.

Lähde Senaatinkartat XIX-XX, 22-23 Pirkkala ja XIX-XX 20-21 Mouhijärvi, KA.